

Түріктеге арналған Қазақша

Негізгі деңгей A1

Türkterge arnalğan Qazaqsha

Negizgi deñgei A1

Gazi Üniversitesi

Bilimsel Araştırmalar Projeleri Koordinasyon Birimi
Gazi Üniversitesi Yayınları No:28

Түріктеге арналған Қазақша

Негізгі деңгей A1

Türkterge arnalğan Qazaqsha

Negizgi deñgei A1

Proje Sorumlusu

Prof. Dr. Giyasettin AYTAŞ

Proje Araştırmacıları

Prof. Dr. Mehmet KARA

Adila ABUWUFUER

Nazira SAIBEKOVA

Engin EREN

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Giyasettin AYTAŞ

Prof. Dr. Mehmet KARA

Adila ABUWUFUER

Nazira SAIBEKOVA

Engin EREN

ISBN

978-975-507-341-5

Grafik Tasarım

Yağmur Şevval Akgünlü

Baskı

Sistem Ofset Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti. Strazburg Caddesi

No:31/17 Sıhhiye/ANKARA Tel.: 0312 229 18 81

www.sistemofset.com

1. Baskı Ankara, 2024

Not: Bu eser Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri Koordinasyon Biriminin desteği ile hazırlanmıştır.

Алғы сөз

Тіл үйретуде төрт негізгі дағды қажет: олар оқу, жазу, сөйлеу және тыңдау. Оқыту процесі мидың сол жақ алдыңғы жартысында жүреді деп болжанғанымен, зерттеулер тілдің мидың сол жақ алдыңғы жартысындаған емес екенін дәлелдеді. Тіл үйренуге байланысты мида төрт маңызды орталық бар. Олар мыналар:

Оку орталығы

Жазу орталығы

Тыңдау орталығы

Сөйлеу орталығы

Адамдар оқу және тыңдау арқылы түсінеді; жазу және сөйлеу арқылы түсіндіреді.

Тіл қалыптастыру

1. Түсіну

а. Оку

б. Тыңдау

2. Сөйлеу

а. Жазу

б. Сөйлеу

Тіл қалыптастыруда тыңдау және ыммен білдіру дағдыларын менгерудің де маңызы зор. Егер адам ым-ишара тілін, ым-ишарасын және мимикасын мұқият пайдаланса, ол ешбір тілде сөйлемейтін адамдармен 30% сөйлесе алады.

Тіл үйретуде жалпы ережелер айтылғанымен, тіл үйретуде ерекше әдістер мен тәсілдер қолданылады. Түрік және басқа түркі тілдерін оқытуда қолданылатын әдістер тіл үйрену себебіне және мақсатты аудиторияға байланысты өзгереді. Қазақ түрік тілін оқытуда оқыту келесідей жүзеге асырылады:

1. Қазақ түрік тілін шет тілі ретінде үйренгісі келетіндер: Олардың барлығы дерлік ана тілі қазақ түрікше еместер.

2. Қазақстаннан тыс жерде тұратын түрік төрелеріне қазақ түрік тілін үйрету: Түрік тілдер семьясының ана тілінде сөйлейтіндер.

3. Қазақстаннан тыс жерде тұратын казактарға қазақ түрік тілін үйрету: Ана тілі қазақ түрікше болғанымен, басқа тілді қолдануға мәжбүр болғандар.

A. Қазақ тілін оқытудың деңгейлері

Бастауыш:

Қазақша мұлде білмейтіндерге үйретеді. Бұл деңгейде адам өзінің денесі, достары, заттары сиякты өзіне жақын ұғымдармен танысады. Содан кейін бұл білім адамның жақын ортасынан оның алыс ортасына дейін кеңейеді.

Негізгі I деңгей:

Бұл деңгейде білім алушы өзі туралы қарапайым сезімдері мен ойлаурын жеткізе алатын деңгейде болады.

Негізгі II деңгейі:

Бұл білім алушы қонақ үйде, сауда және әлеуметтік ортада өз қажеттіліктерін қанағаттандыруды үйренетін деңгей.

Біліктілік деңгейі:

Теледидардан жаңалықтарды оқу немесе тыңдау арқылы қарапайым газет жаңалықтарын түсіне білу, жоғары деңгейде болмаса да, сезім мен ойды адекватты түрде жеткізе білу деңгейі.

Біліктілік деңгейінен жоғары:

Осы деңгейге жеткен адам университетте дәріс тыңдайтын, роман оқытын, жиырма минуттық әңгіме құра алатын деңгейде.

Кәсіби тіл деңгейі:

Бұл деңгейде кәсіби терминдерді оқыту негіз болып табылады.

Ғылым, өнер және әдебиет тіл деңгейі:

Бұл деңгейдегі білім беруде этимология, синтаксис, т.б. тақырыптар беріледі.

B. Тіл үйренудің мақсаттары:

Тіл үйрену мақсаттары қажеттіліктер мен талаптарға байланысты өзгеруі мүмкін. Дегенмен, біз бұл мақсаттарды үш негізгі тақырыпқа топтауға болады.

1. Танымдық
2. Коммуникативті
3. Функционалды

Әдісті колдану барысында білім алушы ақпаратты жөнілірек түсінсе, ол ең пайдалы әдіс болып табылады. Сондықтан тілді оқытуда қолданылатын әдіс түсінікті болуы керек.

Коммуникативті оқытуда адамның өзі меңгерген ақпаратпен қарым-қатынас жасай алуды мақсат болып табылады. Өйткені адамдар тілдесу үшін тілді үйренеді.

Функционалды оқыту оқытылатын ақпараттың адамға пайдалы болуына негізделген.

С. Тілдерді оқыту әдістемесі

Тіл үйрету адамдарға, қоғамға және мәдени деңгейге байланысты өзгереді. Қолданылатын әдістерде келесі тармақтарды ескеру қажет:

1. Таңдалған әдіс қабылдауға онай болуы керек.
2. Білім алушының қарым-қатынас жасауы пайдалы болуы керек.
3. Әдіс білім алушыға пайдалы болуы керек.

Бұлардан басқа оқытудың келесі әдістері атап өтіледі:

1. Грамматика аудармасы-дәстүрлі әдіс (Grammer Translation-Traditionel Method) : Бұл әдіс өте көне замандардан бастау алады және қолданылып келеді. Еуропада латын тілін, мұсылман түрік қауымдастығында араб тілін үйрету үшін қолданылатын бұл әдісте үйренген тілдің ережелері білім алушының ана тіліне аударылады, содан кейін сол тілдегі мәтін үйренген грамматикалық түрғыдан талдауға тырысады. Бұл әдіс негізінен есте сақтауға негізделген және күшті сөздік қорын құру, грамматикалық ережелерді есте сақтау, содан кейін тәжірибеле көшу қадамдарынан тұрады. Әдістің кемшилігі грамматикалық ережелерді есте сақтау керек. Грамматиканы есте сақтау үшін адамның мәдени деңгейі жақсы болуы керек. Батыста бұл әдіс Мәдени ортасы бар адамдарға қолданылады.

Егер жалпы аудиторияға қолданылса, дәстүрлі аударма әдісі сәтсіз болады. Бұл әдіс мәтінді түсінуге көбірек бағытталған. Сондықтан функционалдық түрғыдан пайдалы емес. Бұл әдісте мұғалім қажет кезде білім алушылардың ана тілін пайдаланады.

Тіл өзімен бірге мәдениетті де алып келеді. Сондықтан әсері бар. Бұл әдіс арқылы біз мәдени әсерді жоямыз.

2. Тікелей әдіс (Direct Method): 19 ғасырда жасалған. Бұл әдісте теориялық білім мен тәжірибе бір-бірімен астасып жатады. Сондықтан алынған ақпарат бірден іс жүзінде жүзеге асады. Бұл әдіс дәстүрлі аударма әдісіне қарағанда мақсатты аудитория үшін тиімді, өйткені ол практикалық, теориялық ақпараттан кейін бірден беріледі. Өйткені ол қабылдауды баяу жасауға мүмкіндік береді.

3. Оқу әдісі (Reading Method): 1920 жылдардан кейін дамыды. Бұл әдіс дамыған кезден бастап барлық университеттерде кеңінен қолданылып келеді. Мұндағы мақсат оқу тәрбиесіне негізделген сабак беру. Бұл ауызша және дауыссыз оқуға мән беретін, білім алушының мәнерлеп оқу дағдыларын жетілдіретін және сабакта тәжірибе беретін әдіс. Бұл әдіс үш оқу, сөйлеу және тыңдау дағдыларын қарастырады. Теориялық және практикалық өзара байланысты. Тіл үйрену кезінде оны қай деңгейде менгергеніміз маңызды. Бұл әдіс қабылдау жағынан да, сөйлеу жағынан да тиімдірек.

Сөйлеу барысында қажетті сөйлеу қабілеті мен тыңдау және оқу дағдылары қалыптасады. Бұл әдісті қолданған сайын жылдам оқуға қол жеткізіледі. Тиісінше, түсіну қабілеті де кеңейеді. Бұл әдіс сөздік қорын кеңейтеді және мұғалім білім алушының үлгерімін өлшей алады. Уақыт өте келе ол жазу дағдыларына да ықпал етеді. Бұл әдіс көптеген адамдарға тілдерді өздігінен үйренуге көмектеседі.

Оқу әдісінде психомоторлық жүйе жетіспейді. Өйткені тәжірибе жоқ. Оқушы көрген мәтінді оқып түсіндіреді. Өздігінен ештеңе айтпайды. Бұл әдіс сөйлеуде және жазуда пайдалы емес.

4. Есту/тыңдау әдісі (Audiolinoval Method): Бұл әдіс технологияға негізделген. Жазу жүйесі алғаш рет американдық армияда дыбыс жазу құрылғыларының дамуымен қолданыла бастады. Кейін бұл әдіс сектор ретінде көптеген елдерге таралып, 1960 жылдардан кейін кеңінен қолданыла бастады. Бұл аудиожазбаларды сыныпқа әкелу арқылы тыңдауды үйретуге бағытталған әдіс. Ол негізінен тыңдау арқылы түсінуге негізделген. Алдымен тыңдау, содан кейін оқу, содан кейін басқа дағдыларға баса назар аударылады. Әдіс зертханаларда қолданылады. Бұл әдіс арқылы мұғалімнің зертханада білім алушымен жеке-жеке жұмыс істеуге мүмкіндігі бар. Тыңдау әдісінде мұғалім білім алушыны бірден бағалай алады.

Бұл әдіс арқылы тіл үйретуді мұғалімсіз, үйдегі технологиялық құрылғылар арқылы жүзеге асыруға болады. Есту/тыңдау әдісінің сөйлеу мен айтылуда үлкен артықшылығы бар. Өйткені дауыс жазу құрылғыларымен айтылған сөздер кітаптан алынған.

Әдістің артықшылықтарының бірі - ол үлкен аудиторияға тілдерді үйрету мүмкіндігін береді. Қазіргі кезде қолданылып жүрген бұл әдіс қабылдауға негізделген және жазу мен сөйлеуде тиімді емес.

5. Есту және көру қабілетіне негізделген әдіс: Ол 1970 жылдардан кейін бейнелеу саласындағы технологиялық дамулардан кейін қолданыла бастады. Бұл көзге де, құлакқа да тиімді әдіс. Францияда алғаш рет қолданылған бұл әдіс тыңдау, сөйлеу және оқу дағдыларын жетілдірумен қатар қабылдаға ғана емес, сонымен қатар қарым-қатынасқа да назар аударады. Сыныптағы оқыту ортасының және оқытудың әсері бірте-бірте төмендейді, ал окумен қашықтықтан білім беру мәселесі туындаиды. (Тілді әріп арқылы оқыту) Тыңдау арқылы қашықтықтан оқыту күштейтілді.

D. Қазақстаннан тысқары түрік қауымдары туралы жалпы мәліметтер

1. Түркия Республикасы: Түркияның халқы 85 000 000 және Азия мен Еуропа континенттері тогысқан аймақта. Ауызекі және жазба тілі – түркі тілдерінің қатарына жататын оғыз/батыс тобының тілі. Бұл тілді Түркия, Әзіrbайжан, түрікмен, гагауз түріктері пайдаланады.

2. Ирак пен Сирия түркімендері: Олардың жалпы саны 3 000 000 шамасында. Олар араб әліпбімен білім алуда. Олар Физули қолданған түрік тілін негізге алды. Олардың кейбірі шиит, кейбірі сұннит. Олар кала тұрғындары және мәдени деңгейі айтартықтай жоғары.

3. Әзіrbайжан түріктері: Барлығы 30 000 000 жуық Әзіrbайжан түріктері бар: Әзіrbайжанда 10 000 000, Ресейде 600 000, Грузияда 400 000, Иракта 300 000. Олардың ішінде Әзіrbайжан шекарасында тұратындар латын әліпбін қолданса, басқалары кириллица мен араб әліпбін пайдаланады. Әзіrbайжан түрік тілінде Түркия түрікшесінің 70% ортақ сөздер бар.

4. Иран түріктері: Қазіргі таңда Иранда шамамен 30 000 000 түрік тұрады. Олардың 18 000 000-ға жуығы әзіrbайжан түріктері және араб әліпбін қолданады.

5. Түркменстан: Олардың халқы шамамен 6 500 000 және олар кириллица әліпбін пайдаланады.

6. Өзбекстан түріктері: Олардың халқы шамамен 35 000 000. Халықтың басым бөлігін өзбектер құрайды. Атақты медицина ғалымы Ибн Сина осы жерлерде өсті. Олар өздерін Темірдің немерелері санайды.

7. Қыргызстан түріктері: Халқының саны 7 000 000 шамасында. Ол кирилл әліпбін қолданады және Тәуелсіз түрік мемлекеттері арасында халқы ең аз.

Е. Басқа түрік қауымдастыры

1. Татарстан: Татарлар екіге бөлінеді: Қазан және Қырым татарлары.

Қазан татарлары: Әкімшілік орталығы Қазан қаласы, халқы 2500000 шамасында. Олар Ресей Федерациясының құрамындағы автономды облыстар. Татарстанда Қазан татар тілі қолданылады. Бұл тіл қырым татар тілінен өзгеше. Қазан татарларының бір бөлігі 1905 және 1917 жылдары өздеріне қарсы жасалған геноцид салдарынан Финляндияға қоныс аударған.

Қырым татарлары: Орыстардың Қара теңіз жағалауына қонуына байланысты олар біртінде оңтүстікке қарай төмендеді. II. Олар Екінші дүниежүзілік соғыста немістерді қолдады деген сылтаумен бүкіл Ресейге таратылды. Олар 1990 жылдардан кейін баяу жинала бастады. Олар Молдовадан өзгеше автономиялық облыс болғысы келеді.

2. Башқұртстан: Олар көбірек ауылдық жерлерде және әлі урбанизацияланбаған.

3. Гагауздар: Олар христиан дінін өздерінің діні ретінде қабылдады. Гагауздар Грецияда, Болгарияда, Румынияда, Венгрияда шашыранқы. Олар осы елдердің ауылдарына қоныстанды. Олардың тілі Түркия түрік тіліне өте жақын.

Сондай-ақ Кавказда түріктер мен түрік тектес қауымдар өмір сүреді. Бұл ногайлар, ингуштар, шешендер және абхаздар. Олардың шығу тегі қыпшактарға (авар түріктер) негізделген. Олардың Кавказдағы жалпы саны 3 500 000 шамасында.

Қазақстаннан тысқары түрік қауымдарына қазақ түрік тілін үйретудің негізі

Түрік қауымдары мен Қазақстаннан тысқары туысқан қауымдарға қазақ түрік тілін үйретуде үш негізгі серіктестіктен пайда табуга болады:

1. Тіл бірлігі
2. Мәдени бірлік
3. Тарихтың бірлігі

F. Қазақ түрік тілін оқытуда кездесетін негізгі қыындықтар

1. Түсінуге байланысты айырмашылықтар:

Жоғарыда аталған қауымдастықтардан Қазақстаннан тыс жерде тұратын және қазақ түрік тілін үйренгісі келетіндердің едәуір бөлігі өздері сөйлейтін диалектінің жеке тіл екенін мойындаиды. Қазақ түрік тіліне жақын бөлек топ өздері сөйлейтін тілді ең дәл әрі таза

түрік тілі деп есептейді. Сондықтан олар қазақ түрік тілін үйренуді қосымша нәрсе деп санайды. Бірақ олардың барлығы Орал-Алтай жазба тіліне енген. Бұл, сайып келгенде, бір тілдің бір-бірінен уақыт өткен сайын бөлініп кеткен диалектілері, екпіндері және диалектілері. Олардың әрқайсысы түрік тілдері отбасына жатады.

2. Әліпбіге байланысты айырмашылықтар:

Қолданылатын әліпбидің солдан онға немесе оңдан солға қарай орналасуы тіл үйретуде қындықтар туғызады. Бұл қасиет көздің бұлшықеттері серпілгенде елеулі проблемаларды тудырады. Осы мәселенің нәтижесінде бір буынды сөздер кері оқылады. Мысалы; kk (қандай), ve (үй), да (аты)

Араб әліпбіндегі білім алған, кирилл әліпбімен оқыған біреуді латын әліпбімен оқытатын болса, кирилл әліпбімен оқыған адам оңай оқытын еді.

Араб әліпбімен оқыған адам қазақ түрік тілін үйрентгенде дауысты дыбыстарды жазбайтынын немесе ретсіз жазатынын жиі көреміз. Кириллица әр түрік республикасында әртүрлі қолданылғандықтан, бұл диалектілер мен екпіндердің айырмашылығын тудырады. Кириллица мен латын әліпбінің арасында жазылуы бірдей әріптердің айтылуы әртүрлі әріптердің болуы да түсінбеушілік туғызады.

Өзбек, қазақ, түрікмен түріктері орыс тілінің ықпалында болғандықтан, қазақ түрік тілін үйрентгісі келген өзбек естіген сөзін алдымен орыс тіліне, сосын өзбек түрікшесіне, сосын қазақ түрікшесіне аударады.

Орыс. Ол қазақ түрік және басқа түркі тілдеріне айтарлықтай әсер етті. Ресей қазақ түрік тілін терминологиясы мен ұғымы жағынан ғана емес, грамматика жағынан да өзіне ұқсас етіп қойды. Осыған ұқсас жағдай Ирак пен Сирия түрікмендеріне араб тілінің ықпалы, әзіrbайжан түріктері мен Иранда тұратын басқа түріктерге парсы тілінің ықпалы байқалады. Бұл мәселелер сол тілдің дамуына кедергі болды; Тілдің ғылым, мәдениет, өнер тіліне айналуына кедергі болды.

Тіл үйретуде екі маңызды мәселе назар аударады: Оның біріншісі – мидағы тасымалдауды жылдамдату, екіншісі – білім алушының екі тілді бір-біріне бірдей жылдамдықпен беруін қамтамасыз ету.

Тіл үйретуде тек теориялық біліммен ғана қалсақ, пассивтілік деп атайдын жағдай туындейды. Бұл қазақ түрік тілін ана тілі ретінде оқытуда да бар.

3. Түрік тіліндегі жұрнақ айырмашылықтары:

Көне түрік дәуірінен кейін басқа қауымдық тілдердің ықпалымен әртүрлі географияларда орналасқан қауымдастықтарда жұрнақтардың дифференциациялануы байқалды. Туынды жұрнақтар да өз қызметін өзгерткен. Демек, бір туынды жұрнақтар әртүрлі мағынаны аштынын көреміз. Бұл тіл үйренуді қынданатады. Сонымен қатар, бір сөздердің әртүрлі географияларда әртүрлі мағынада қолданылуы да тіл үйретуге әсер етеді.

4. Сөйлем құрылымдарындағы өзгерістер:

Жалпы түрік республикаларының сөйлеу тілдерінде грамматикалық айырмашылық жоқ. Әсіресе жазба тіл ретінде қолданылатын қазақ және өзбек түрік тілдерінде орыс тілінің ықпалына байланысты субъект-предикаттық шатасу, кейбір толықтауыш түрлерінің әртүрлі қолданылу сияқты ерекшеліктері бар. Бұл оку қындықтарын тудырады.

Г. Қазақ түрік тілін оқыту деңгейлері

Кез келген түрік республикасынан келген студенттер автобуста, көшеде, қонақүйде негізгі қазақ тілінде негізгі сезімдері мен тілектерін айта алады деп күтілуде. Бұл адам орта есеппен жүз сөзді түсінеді және алпыс-сексен сөзді сөйлеп, жаза алады. Бағыт сұрай алады, автобуста билет сұрай алады, мектеп өмірінде қарапайым қарым-қатынастарды жүзеге асыра алады.

Негізгі қазақ түрік дәуірінде оқылым мен тындалым, айтылым мен жазылым екі түрлі деңгейге шығады. Оқу мен тындау түсінуге бағытталған дағды болғандықтан, сөздік қоры молырақ қалыптасады. Сөздік қор дамымаса, сөйлеу мен жазу аясы тарылады. Сөйлеу мен жазуда сөздік қоры аз. Оқу мен тындау сөйлеу мен жазу уақытының жартысына жуығын алады.

Тіл үйретуде қабылдау және қолдану белгілі бір уақытты қажет етеді. Осы кезеңде белгілі бір құрылымдар қалыптасуы керек. Әр тілдің қабылдау логикасы әртүрлі. Сондықтан бастапқы кезеңде Негізгі қазақ түрікшесінде және одан кейінгі кезеңде қазақ түрік тілін белгілі бір түрде қабылдап, қолдану керек. Бастауыш және Негізгі қазақ түрікше кезеңдерінде грамматика негізінен берілмейді.

Біліктілік деңгейінде біздің мақсатты аудиториямыз қарапайым газет жаңалықтарын оқи алатын және түсіне алатын, өз сезімдері мен ой-ларын композицияда жаза алатын, радио мен жаңалықтарды түсінетін және олар туралы сөйлесетін деңгейге жеткізу керек.

Н. Қазақ түрік тілін үйреткенде ұстанатын жолымыз

Бастауыш (алфавит):

Әліпбиді оқытпас бұрын сөйлеу және тыңдау деңгейінде қарым-қатынас жасау керек. Өйткені әліпбиді үйрету үшін қазақ түрік тіліндегі кейбір сөздердің мағыналары мен баламасын білуі қажет.

Сөйлеу мен тыңдауға жаттықтыру кезеңінде тыңдау жаттығуларына назар аудару қажет. Тыңдамас бұрын, алдымен олармен әмбебап дene тілі арқылы сөйлесу пайдалы болады. Мысалы; Мен, сен, отыр, тұр, т.б. Содан кейін көпше өрнектер қолданылады. Біз сіз олар...

Тілді дene қимылымен үйрету тіл үйретудің бірінші кезеңінде өте маңызды. Америкада жүргізілген зерттеулерге сәйкес, адам ешбір тілді білмесе де, ым-ишара тілімен 30% қатынас жасай алады. Содан кейін қарапайым бұйрық сөздер енгізіледі, содан кейін әліпбі үйретіледі. Бұл латын әліпбійн қолданатын шетелдіктерге де қатысты.

Қарапайым командаларды құрделі және құрделі емес жұрнақтармен және сөздермен үйретуге болады. Одан әрі білім алушының өз денесін тануға байланысты көп қолданатын сөздер, есімдіктер, сын есімдерш қарапайым командалар арқылы оқытылады. Содан кейін әліпбиді оқыту басталады.

Сөйлеу мен тыңдау тек дыбысқа негізделген. Оқу мен жазу таңбаларға негізделген. Жазу кезінде қол ептілігі де маңызды. Бұл кезеңдегі білім беруде теориялық білім өте аз (шамамен 20%) және практика мен ойындар жоғары (80%) болуы керек.

Белгілі болғандай, тілді оқытудың үш негізгі ұфымы бар:

1. Дарындылық
2. Дағды
3. Өнер

Тіл де музыка сияқты өнер. Дарындылықты шеберлікке айналдыру үнемі қайталауға байланысты. Қайталау және ептілікке ие болу маңызды. Бастапқыда теориялық білім аз. Өйткені азды тәжірибеле айналдыру оңайырақ. Ұақыт өте келе теориялық білім мен тәжірибе тең болуы керек. Талант пен шеберлік дағдыға айналуы керек. Түрік емес адамға қазақ тілін үйрету түрік, бірақ қазақ түрік тілін білмейтін адамға қазақ тілін үйрету бір бөлек. Біз осыдан үренетініміз - мақсатты аудиторияның кейбір әдеттерін өзгерту керек.

Тіл үйретуде курс барысында жеткен деңгей өлшенеді. Білім алушы-

лардың деңгейлері анықталып, деңгейі басқа білім алушылардан ерекшеленетіндерін ажырату керек. Өйткені бастауыш сыныпта табысты окушылардың дамуына кедергі жасайды. Сондықтан тілді оқыту мерзімін есептегендеге кезеңдерді және осы кезеңдерден өту уақыттарын өте жақсы анықтау қажет. Оқу жылының 28 аптасы бар екенін ескере отырып, курстар осы апталарға сәйкес үйымдастырылуы керек.

1. Әрекетті орындау

Қазақ түрік тілін енді үйреніп жатқан адамға қарапайым жоспарлар беруіміз керек. Осы жоспардың негізінде түрлі іс-шаралар жүргізілуі керек. Студент сатып алу параграфы заттарды қажетті орындардан алуы керек, бірақ бұл кезде нақты орналасқан жері мен бағытын көрсетуі керек. Бұл қолданбаны орындаудың мақсаты - студентті қазақ түрік тілінде сөйлеуге үйрету. Бұл өтінішті алдымен 3-ші жақта, содан кейін 1-ші жақта орындауға болады.

Жоғарыда аталған әдіс мекенжайларды табуға және адамдармен байланысуға пайдалы. Осы қосымшаның арқасында студент біреуге бағыт-бағдар беріп, біреу түсіндіргендеге түсіне алады. Сатып алу тізімінде жазылған заттарды сатып алуға тырысу және олар туралы сөйлемдер құру қабылдау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Іс-шараның мақсаты – сөйлеу тәрбиесін жетілдіру және сөйлеу білімінде бағытты анықтау қабілетін арттыру. Білім алушы басқалардың қолдауынсыз калада өз орнын табу қабілетін игереді. Студент нениң қайда сатылатынын біледі. Сөйлем құрауға дағдыланады. Бұл әдісте грамматика да бар. Грамматика бұл кезеңде теориялық білім ретінде берілмейді, бұл тәжірибеге жанама түрде кіреді.

Біліктілік деңгейінде студентке күрделірек жоспарлар беруге болады. Сол жоспар бойынша «Осы орталықтардан кім көп алады?». Мынадай сұрақ қойылуы мүмкін: Бұл сұрақ окушының сөздік қорын жақсартады. Сондай-ақ, біліктілік деңгейінде тындау бойынша тренингкө өтініш жасауға болады. Бұл қолданбада келесі сөйлемдердегі бірінші сөйлемдегі элементтерге немесе нысандарға элемент қосылады. Бұл тәжірибе әрбір жаңа сөйлеммен қайталанады.

Мысалы:

Мен базардан бір келі мандарин алдым.

Базардан бір келі мандарин, екі келі жүзім алдым.

Базардан бір келі мандарин, екі келі жүзім, бір келі картоп алдым.

.....

Жоғарыда аталған тәжірибелің қазақ тіліндегі сөйлем ұлгісін қайталау арқылы бекіту, сөздік қорын молайту, есте сақтау қабілетін нығайту түрғысынан маңызы зор.

Сонымен бірге бұл әдіспен;

- Мұқият тыңдау (осылай тыңдамасақ, реті мен түрлерінен жаңылып қаламыз),

- сөздерді бекіту (сөздер мен сөйлемдерді қайталау арқылы),

- Қызығушылықты орнату арқылы қарым-қатынас жасау,

- есте сақтау қабілетін жақсарту,

- Білім алушылардың белсенділігін арттыру;

- мидың психомоторлы дамуын қамтамасыз ету;

- Біз адамның қабылдау қабілетін жақсарту арқылы оның функционалды болуына мүмкіндік береміз.

Тыңдау жаттығуларының маңызды ерекшеліктерінің бірі мынада:

Біреу сөйлеп түрғанда, біз оны әріп-әріп, буын-буын тыңдамаймыз. Біздің миымыздағы тыңдау орталығы әрқашан шағын мағыналық топтар құру арқылы тыңдайды. Сөз соңындағы жүрнақтар мен көсемшелер шағын мағыналық топтар құрайды. Тыңдау жаттығуларында жүрнақтар мен көсемшелерге назар аударамыз. Осылайша, біз грамматикамен де қамтамасыз етеміз.

«есіктен, есіктен» Ми осы жүрнақтар бойынша келесі сөзді таңдайды.

Үйде де, мектепте де..... (Осылай басталатын сөйлемді көргенде, миымыз барлық жағымды өрнектерді жояды.)

Жалпы тіл үйрету, оның ішінде қазақ түрік тілін оқыту белгілі бір қағидалар мен әдістермен жүргізуі керек. Денгейі мен тобына қарамастан, әрқайсысы үшін алдын ала анықталған әдістер қажет. Түрік тілін оқытуда, әсіресе Туркиядан тыс түріктер үшін қолданылатын әдістер өз ішінде әртүрлі болғанымен, ортақ мәдениет пен тарихи ортаның маңыздылығын ешқашан ұмытпау керек. Бұл білім беретін ұстаздармен қатар, олар әдіс-тәсілдерді білуі керек, олар осы салада жақсы дайындалуы керек және ана тілін оқыту әдістемесі арқылы басқа тілдерді оқыту белгілі бір қағидалар аясында жүргізуі керек. Шетелдіктерге түрік тілін үйретудің түрік тілін және түрік мәдениетін тарату және өмір сүруі түрғысынан үлкен маңызға ие. Бұл саланың жеке пән екенін ұмытпау керек және осы саланың маманы болып табылатын профессор-оқытушылар құрамын дайындауға үлкен мән беру керек.

Algı söz

Tıl üiretude tört negizgı dağdy qajet: olar oqu, jazu, söileu jäne tyñdau. Oqytu prosesi midyň sol jaq aldyňgy jartysynda jüredı dep boljanğanymen, zertteuler tildiň midyň sol jaq aldyňgy jartysynda ğana emes ekenin däleldedi. Tıl üirenuge bailanysty mida tört mañyzdy ortalıq bar. Mynalar:

Oqu ortalıqy

Jazu ortalıqy

Tyñdau ortalıqy

Söileu ortalıqy

Adamdar oqu jäne tyñdau arqyly tüsinedi; jazu jäne söileu arqyly tüsindiredi.

Tıl qalyptastyru

1. Tüsini

a. Oqy

b. Tyñdau

2. Söileu

a. Jazba

b. Söileu

Tıl qalyptastyruda tyñdau jäne ymmen bildiru dağdylaryn meñgerudıň de mañyzy zor. Eger adam ym-işara tilin, ym-işarasyn jäne mimikasyn müqiat paidalansa, ol eşbir tilde söilemeitin adamdarmen 30% söilese alady.

Tıl üiretude jalpy erejeler aitylganymen, til üiretude erekşe ädister men täsilder qoldanylady. Türk jäne basqa türkî tilderin oqytuda qoldanylatyn ädister til üirenu sebebine jäne maqsatty auditoriağa bailanysty özgeredi. Qazaq türk tilin oqytuda oqytu kelesidei jüzege asyrylady:

1. Qazaq türk tilin şet tili retinde üirengisi keletinder: Olardyň barlyqy derlik ana tili qazaq türkçe emester.

2. Qazaqstannan tys jerde tūratyn türk törelerine qazaq türk tilin üiretu: Türk tilder semäsynyň ana tilinde söileitinder.

3. Qazaqstannan tys jerde tūratyn qazaqtarǵa qazaq türk tilin üiretu: Ana tili qazaq türkçe bolğanymen, basqa tildi qoldanuǵa mäjbür bolğandar.

A. Qazaq tilin oqytudyň deňgeileri

Bastauyş:

Qazaqşa mülde bilmeytinderge üiretedi. Bül deňgeide adam öziniň denesi, dostary, zattary siaqty özine jaqyn ūğymdarmen tanysady. Sodan keiň bül bılım adamnyň jaqyn ortasynan onyň alys ortasyna deiň keňeiedi.

Negizgı I deňgei: Bül deňgeide bılım aluşy özı turaly qarapaiym sezimderi men oilaryn jetkize alatyn deňgeide bolady.

Negizgı II deňgei: Bül bılım aluşy qonaq üide, sauda jäne äleumettik ortada öz qajettilikterin qanağattandyrydy üirenentin deňgei.

Bılıktılık deňgei: Teledidardan jaňalyqtardy oqu nemese tyňdau arqyly qarapaiym gazet jaňalyqtaryn tüsine bılı, joğary deňgeide bolmasa da, sezim men oidy adekvatty türde jetkize bılı deňgei.

Bılıktılık deňgeiinen joğary:

Osy deňgeige jetken adam universitette däris tyňdaityn, roman oqityn, jiyrma minuttyq äñgime qūra alatyn deňgeide.

Käsibi til deňgei:

Bül deňgeide käsibi terminderdi oqytu negiz bolyp tabylady.

Őlym, öner jäne ädebiet til deňgei:

Bül deňgeidegi bılım berude etimologia, sintaksis, t.b. taqyryptar beriledi.

B. Til üirenudıň maqsattary:

Tıl üirenu maqsattary qajettilikter men talaptarǵa bailanysty özgerui mümkün. Degenmen, bız bül maqsattardy üç negizgı taqyrypqa toptauğá bolady.

1. Tanymdyq

2. Komunikativti

3. Funksionaldy

Qabyldau jeňildiği – kognitivti oqytudaǵy jetekşı şarttardyň biri. Ädisti qoldanu barysynda bılım aluşy aqparatty jeňilerek tüsinsé, ol eň paidaly ädis bolyp tabylady. Sondyqtan tıldı oqytuda qoldanylatsyn ädis tüsinskyti boluy kerek.

Komunikativti oqytuda adamnyň özı meňgergen aqparatpen qarym-qatynas jasai aluy maqsat bolyp tabylady. Öitkeni adamdar tildesu üçin tıldı üirenedi.

Funksionaldy oqytu oqytlatyn aqparattyň adamǵa paidaly boluyna negizdelgen.

C. Tilderdi oqytu ädïstemesi

Til üiretu adamdarğı, qoğamğa jäne mädeni deñgeige bailanysty özgeredi. Qoldanylätyn ädisterde kelesi tarmaqtardy eskeru qajet:

1. Tañdalğan ädis qabyldauğa oñai boluy kerek.
2. Bilim alusynyň qarym-qatynas jasauy paidaly boluy kerek.
3. Ädis bilim alusynyň paidaly boluy kerek.

Büldən basqa oqytudyň kelesi ädisteri atap ötledi:

1. Gramatika audarmasy-dästürlü ädis (Grammer Translation-Traditionel Method): Bül ädis öte köne zamandardan bastau alady jäne qoldanylyp keledi. Europada latyn tilin, müsylman türk qauymdastygynda arab tilin üiretu üçin qoldanylätyn bül ädiste üirengen tildiň erejeleri bilim alusynyň ana tiline audarylady, sodan keiin sol tildegi mätin üirengen gramatikalyq türğydan taldaugä tyrysady. Bül ädis negizinen este saqtauğa negizdelgen jäne küsti sözdik qoryn qürü, gramatikalyq erejelerdi este saqtau, sodan keiin täjiribege köşü qadamlarynan türady. Ädistiň kemşılığı gramatikalyq erejelerdi este saqtau kerek. Gramatikany este saqtau üçin adamnyň mädeni deñgeii jaqsy boluy kerek. Batysta bül ädis Mädeni ortasy bar adamdarğı qoldanylady. Eger jalpy auditoriağa qoldanylса, dästürlü audarma ädisi sätsiz bolady. Bül ädis mätindi tüsünuge köbirek bağıttalğan. Sondyqtan funksionaldyq türğydan paidaly emes. Bül ädiste müğalim qajet kezde bilim alusylardyň ana tilin paidalanady. Til özimen birge mädenietti de alyp keledi. Sondyqtan äseri bar. Bül ädis arqyly biz mädeni äserdi joiamyz.

2. Tikelei ädis (Direct Method): 19 ğasyrda jasalğan. Bül ädiste teorialyq bilim men täjiribe bir-birimden astasyp jatady. Sondyqtan alynğan aqparat birden is jüzinde jüzege asady. Bül ädis dästürlü audarma ädisine qarağanda maqsatty auditoria üçin tiimdi, öitkeni ol praktikalyq, teorialyq aqparattan keiin birden beriledi. Öitkeni ol qabyldaudy baiau jasauğa mümkünkdir beredi.

3. Oqu ädisi (Reading Method): 1920 jyldardan keiin damydy. Bül ädis damyğan kezden bastap barlyq universitetterde keñinen qoldanylyp keledi. Mündağy maqsat oqu tärbiesine negizdelgen sabaq beru. Bül auyzşa jäne dauyssyz oquğa män beretin, bilim alusynyň männerlep oqu dağdylaryn jetildiretin jäne sabaqta täjiribe beretin ädis. Bül ädis iş oqu, söileu jäne tyñdau dağdylaryn qarastyrady. Teorialyq jäne praktikalyq özara bailanysty. Til üirenu kezinde ony qai deñgeide meñgergenimiz mañyzdy. Bül ädis qabyldau jağynan da, söileu jağynan da tiimdirek.

Söileu barysynda qajetti söileu qabiletı men tyñdau jäne oqu dağdylary qalvotasadv. Bül ädisti qoldanğan saivn ivldam oquğa qol jetkıziledi. Tiisinsé,

tüsini qabiletı de keñeiedi. Bül ädis sözdik qoryn keñeitedi jäne mügalım bilim alusynyň ülgerimin ölçei alady. Uaqyt öte kele ol jazu dağdylaryna da yqpal etedi. Bül ädis köptegen adamdarğa tilderdi özdiginen ürenuge kömektesedı.

Oqu ädisinde psihomotorlyq jüie jetispeidi. Öitkeni täjiribe joq. Oqusy körgen mätindı oqyp tüsındiredi. Özdiginen eșteñe aitpaidy. Bül ädis söileude jäne jazuda paidaly emes.

4. Estu/tyñdau ädisi (Audiolinoval Method): Bül ädis tehnologıaǵa negizdelgen. Jazu jüiesi algaş ret amerikandyq armiada dybys jazu qūrylgylarynyň damuymen qoldanya bastady. Kein bül ädis sektor retinde köptegen elderge taralyp, 1960 jyldardan kein keñinen qoldanya bastady. Bül audiojazbalardy synypqa äkelu arqyly tyñdaudy üiretuge baǵyttaǵan ädis. Ol negizinen tyñdau arqyly tüsine negizdelgen. Aldymen tyñdau, sodan kein oqu, sodan kein basqa dağdylarǵa basa nazar audarylady. Ädis zerthanalarda qoldanylady. Bül ädis arqyly mügalımniň zerthanada bilim alusymen jeke-jeke jūmys isteuge mümkünüğü bar. Tyñdau ädisinde mügalım bilim alusymen birden baǵalai alady.

Bül ädis arqyly til üiretudı mügalımsız, üidegi tehnologialyq qūrylgylar arqyly jüzege asyruǵa bolady. Estu/tyñdau ädisiniň söileu men aityluda ülken artyqşylyǵy bar. Öitkeni dauys jazu qūrylgylarymen aitylǵan sözder kítaptan alynǵan.

Ädistiň artyqşylyqtarynyň biri - ol ülken auditoriaǵa tilderdi üiretu mümkünüğin beredi. Qazırğı kezde qoldanylyp jürgen bül ädis qabyldauǵa negizdelgen jäne jazu men söileude tiimdi emes.

5. Estu jäne köru qabiletine negizdelgen ädis: Ol 1970 jyldardan kein beineleu salasyndaǵy tehnologialyq damulardan kein qoldanya bastady. Bül közge de, qūlaqqa da tiimdi ädis. Fransiada algaş ret qoldanylǵan bül ädis tyñdau, söileu jäne oqu dağdylaryn jetildirumen qatar qabyldauǵa ǵana emes, sonymen qatar qarym-qatynasqa da nazar audarady. Synyptaǵy oqytu ortasynyň jäne oqytudyň äseri birte-birte tömendeidi, al oqumen qaşyqtyqtan bilim beru mäselesi tuyndaidy. (Tıldı ärip arqyly oqytu) Tyñdau arqyly qaşyqtyqtan oqytu küšeitildi.

D. Qazaqstannan tysqary türık qauymdary turaly jalpy mälimetter

1. Türkia Respublikasy: Türkianyň halqy 85 000 000 jäne Azia men Europa kontinentteri toǵysqan aimaqta. Auyzeki jäne jazba tili – türkى tilderiniň qataryna jatatyń oğyz/batys tobynyň tili. Bül tıldı Türkia, Äzırbaijan, türkmen, gagauz türükteri paidalanadv.

2. İrak pen Siria türkimenderi: Olardyň jalpy sany 3 000 000 şamasynda. Olar arab älipbiimen bilim aluda. Olar Fizuli qoldanğan türk tilin negizge aldy. Olardyň keibiri şiiit, keibiri sünnit. Olar qala türgyndary jäne mädeni deñgei aitarlyqtai joğary.

3. Äzirbaijan türükteri: Barlyq 30 000 000 juyq Äzirbaijan türükteri bar: Äzirbaijanda 10 000 000, Reseide 600 000, Gruziada 400 000, İrakta 300 000. Olardyň işinde Äzirbaijan şekarasynда türatyndar latyn älipbiin qoldansa, basqalary kirilisa men arab älipbiin paidalanady. Äzirbaijan türk tilinde Türkia türkşesiniň 70% ortaq sözder bar.

4. İran türükteri: Qazırgı tañda İranda şamamen 30 000 000 türk türady. Olardyň 18 000 000-ǵa juyq äzirbaijan türükteri jäne arab älipbiin qoldanady.

5. Türkmenstan: Olardyň halqy şamamen 6 500 000 jäne olar kirilisa älipbiin paidalanady.

6. Özbekstan türükteri: Olardyň halqy şamamen 35 000 000. Halyqtyň basym böligin özbekter qūraidy. Ataqty medisina ǵalomy İbn Sina osy jerlerde östi. Olar özderin Temirdiň nemereleri sanaidy. 7. Qyrqyzstan türükteri: Halqynyň sany 7 000 000 şamasynda. Ol kiril älipbiin qoldanady jäne Täuelsiz türk memleketteri arasynda halqy eñ az.

E. Basqa türk qauymdastyǵy

1. Tatarstan: Tatarlar ekige bölinedi: Qazan jäne Qyrym tatarlary. Qazan tatarlary: Äkimşilik ortalığı Qazan qalasy, halqy 2500000 şamasynda. Olar Resei Federasiasynyň qūramyndağı avtonomdy oblystar. Tatarstanda Qazan tatar tili qoldanylady. Büл til qyrym tatar tilinen özgeše. Qazan tatarlarynyň bir böligi 1905 jäne 1917 jyldary özderine qarsy jasalǵan genosid saldarynan Finländiağa qonys audarğan.

Qyrym tatarlary: Orystardyň Qara teñiz jaǵalauyna qonuyna bailanysty olar birtindеп oňtüstikke qarai tömendedi. II. Olar Ekinşı düniejüzilik soğysta nemisterdi qoldady degen syltaumen bükl Reseige taratyldy. Olar 1990 jyldardan keiin baiau jinala bastady. Olar Moldovadan özgeše avtonomialyq oblys bolgysy keledi.

2. Başqurtstan: Olar köbirek auyldyq jerlerde jäne äli urbanizasialanbağan.

3. Gagauzdar: Olar hristian dının özderiniň dini retinde qabyldady. Gagauzdar Gresiada, Bolgariada, Rumyniada, Vengriada şaşyraňqy. Olar osy elderdiň auyldaryna qonystandy. Olardyň tili Türkia türk tiline öte jaqyn. Sondai-aq Kavkazda türükter men türk tektes qauymdar ömir süredi. Büл noǵailar, inguştur, şeşender jäne abhazdar. Olardyň şyǵı tegi qypşaqtarǵa (avar türükter) negizdelgen. Olardyň Kavkazdaǵı ıalpv sany 3 500 000 şamasynda.

Qazaqstannan tysqary türk qauymdaryna qazaq türk tilin üiretudıñ negızı Türk qauymdary men Qazaqstannan tysqary tuysqan qauymdarǵa qazaq türk tilin üiretude üş negızgı seriktestikten paida tabuǵa bolady:

1. Tıl birliği

2. Mädeni bırlık

3. Tarihyň bırlığı

F. Qazaq türk tilin oqytuda kezdesetin negızgı qiyndyqtar

1. Tüsünuge bailanysty aiyrmaşylyqtar:

Joǵaryda atalǵan qauymdastyqtardan Qazaqstannan tys jerde tūratyn jäne qazaq türk tilin üirengisi keletinderdiñ edäur böligi özderi söileitin dialektiniň jeke til ekenin moiyndaidy. Qazaq türk tiline jaqyn bölek top özderi söileitin tildi eñ däl äri taza türk til dep esekteidi. Sondyqtan olar qazaq türk tilin ürenudu qosymşa närse dep sanайды. Bıraq olardyň barlyǵy Oral-Altaı jazba tiline engen. Bül, saiyp kelgende, bir tildiň bir-birinen uaqyt ötken saiyn bölünip ketken dialektleri, ekpinderi jäne dialektleri. Olardyň ärqaisysy türk tilderi otbasynyň otbasyna jatady.

2. Älipbige bailanysty aiyrmaşylyqtar:

Qoldanylatyn älipbidin soldan oñga nemese oñnan solǵa qarai ornalasuy til üiretude qiyndyqtar tuǵyzady. Bül qasiet közdiň bülşyqetteri serpilgende eleulı problemalardy tudyrady. Osy mäseleniň nätijsesinde bir buyndy sözder keri oqylady. Mysaly; kk (qandai), ve (üi), da (aty)

Arab älipbiimde bilim alǵan, kiril älipbiimen oqyǵan bireudi latyn älipbiimen oqytatyn bolsa, kiril älipbiimen oqyǵan adam oñai oqityn edi.

Arab älipbiimen oqyǵan adam qazaq türk tilin üirengende dauysty dybystardy jazbaitynyn nemese retsiz jazatynyn jiı köremiz. Kirilisa är türk respublikasynda ärtürlı qoldanylğandyqtan, bül dialektler men ekpinderdiñ aiyrmaşylyǵyn tudyrady. Kirilisa men latyn älipbiiniň arasynda jazyluy birdei äripterdiň aityluy ärtürlı äripterdiň boluy da tüsünbeuşılık tuǵyzady.

Özbek, qazaq, türkmen türkteri orys tiliniň yqpalynda bolğandyqtan, qazaq türk tilin üirengisi kelgen özbek estigen sözin aldymen orys tiline, sosyn özbek türkşesine, sosyn qazaq türkşesine audarady.

Orys. Ol qazaq türk jäne basqa türk tilderine aitarlyqtai äser etti. Resei qazaq türk tilin terminologiasy men ūğymy jaǵynan ġana emes, gramatika jaǵynan da özine ūqsas etip qoidy. Osyǵan ūqsas jaǵdai İrak pen Siria türkmenderine arab tiliniň yqpaly, äzirbaijan türkteri men İranda tūratyn basqa türkterge parsy tiliniň yqpaly baiqalady. Bül mäseleler sol tildiň damuvna kedergi boldy:

Tıldıň گыlym, мädeniet, öner tiline ainaluyna kedergi boldy. Tıl üiretude eki mañyzdy mäsele nazar audarady: Onyň birinşisi – midaň tasymaldaudy jyldamdatu, ekinşisi – bılım aluşynyň eki tildi bir-birine birdei jyldamdyqpen beruin qamtamasyz etu.

Tıl üiretude tek teorialyq bılımmen ğana qalsaq, pasıvtılık dep ataityn jagdai tuyndaidy. Bül qazaq türk tilin ana tili retinde oqytuda da bar.

3. Türk tilindegi jürnaq aiyrmaşylyqtary:

Köne türk däuirinen keiin basqa qauymdyq tilderdiň yqpalymen ärtürlı geografialarda ornalasqan qauymdastyqtarda jürnaqtardyň differensiasialanuy baiqaldy. Tuyndy jürnaqtar da öz qyzmetin özgertken. Demek, bir tuyndy jürnaqtar ärtürlü mağynany aşatynyn köremiz. Bül til üirenudı qiyndatady. Sonymen qatar, bir sözderdiň ärtürlü geografialarda ärtürlü mağynada qoldanyluy da til üiretuge äser etedi.

4. Söilem qurylymdaryndağı özgerister:

Jalpy türk respublikalarynyň söileu tilderinde gramatikalyq aiyrmaşylyq joq. Äsirese jazba til retinde qoldanylatsyn qazaq jäne özbek türk tilderinde orys tiliniň yqpalyyna bailanysty subekt-predikattyq şatasu, keibir tolyqtauş türleriniň ärtürlü qoldanylu siaqty erekşelikteri bar. Bül oqu qiyndyqtaryn tudyrady.

G. Qazaq türk tilin oqytu deňgeileri

Kez kelgen türk respublikasynan kelgen studentter avtobusta, kösede, qonaqüide negizgi qazaq tilinde negizgi sezimderi men tilekterin aita alady dep küttilude. Bül adam orta eseppen jüz sözdı tüsinedi jäne alpys-seksen sözdı söilep, jaza alady. Bağyt sūrai alady, avtobusta bilet sūrai alady, mektep ömirinde qarapaiym qarym-qatynastardy jüzege asyra alady.

Negizgi qazaq türk däuirinde oqylym men tyñdalym, aitylym men jazylym eki türlü deňgeige şygady. Oqu men tyñdau tüsünuge bağıttalğan dağdy bolgandyqtan, sözdik qory molyraq qalyptasady. Sözdik qor damymasa, söileu men jazu aiasy tarylady.

Söileu men jazuda sözdik qory az. Oqu men tyñdau söileu men jazu uaqytynyň jartysyna juygyn alady.

Tıl üiretude qabyldau jäne qoldanu belgili bir uaqytty qajet etedi. Osy kezeňde belgili bir qurylymdar qalyptasuy kerek. Är tıldıň qabyldau logikasy ärtürlü. Sondyqtan bastapqy kezeňde Negizgi qazaq türkçesinde jäne odan keiingi kezeňde qazaq türk tilin belgili bir turde qabyldap, qoldanu kerek. Bastauş jäne Negizgi qazaq türkse kezeňderinde gramatika negizinen berilmeidi.

Bılıktılık deñgeinde bızdıň maqsatty auditoriamyz qarapaiym gazet jaňalyqtaryn oqi alatyn jäne tüsine alatyn, öz sezimderi men oilaryn kompozisiada jaza alatyn, radio men jaňalyqtardy tüsnetin jäne olar turaly söilesentin deñgeige jetkizu kerek.

H. Qazaq türk tilin üiretkende ұstanatyn jolymyz

Bastauş (alfavit):

Älipbidı oqytpas būryн söileu jäne tyñdau deñgeinde qarym-qatynas jasau kerek. Öitkeni älipbidı üiretu üçin qazaq türk tilindegi keibir sözderdiň mağynalary men balamasyn bılıu qajet.

Söileu men tyñdauğa jattyqtyru kezeňinde tyñdau jattyğularyna nazar audaru qajet. Tyñdamas būryн, aldymen olarmen ämbebap dene tili arqyly söilesu paidaly bolady. Mysaly; Men, sen, otyr, tür, t.b. Sodan keiin köpše örnekter qoldanylady. Bız siz olar...

Tıldı dene qimylymen üiretu til üiretudiň birinşı kezeňinde öte mañyzdy. Amerikada jürgizilgen zertteulerge säikes, adam eşbir tıldı bilmese de, ym-işara tilimen 30% qatynas jasai alady. Sodan keiin qarapaiym būiryq sözder engiziledi, sodan keiin älipbi üiretiledi. Bül latyn älipbiin qoldanatyn seteldikterge de qatysty.

Qarapaiym komandalardy kürdeli jäne kürdeli emes jürnaqtarmen jäne sözdermen üiretuge bolady. Odan äri bılım aluşynyň öz denesin tanuğa bailanysty köp qoldanatyn sözder, esimdikter, syn esimder qarapaiym komandalar arqyly oqytylady. Sodan keiin älipbidı oqytu bastalady.

Söileu men tyñdau tek dybysqa negizdelgen. Oqu men jazu taňbalarşa negizdelgen. Jazu kezinde qol eptiliği de mañyzdy. Bül kezeňdegi bılım berude teorialyq bılım öte az (şamamen 20%) jäne praktika men oiyndar joğary (80%) boluy kerek.

Belgili bolğandai, tıldı oqytudyň üç negizgı üğymy bar:

1. Daryndylyq
2. Dağdy
3. Öner

Tıl de muzyka siaqty öner. Daryndylyqty şeberlikke ainaldyru ünemi qaitalauğa bailanysty. Qaitalau jäne eptilikke ie bolu mañyzdy. Bastapqyda teorialyq bılım az. Öitkeni azdy täjiribege ainaldyru oñaiyraq. Uaqyt öte kele teorialyq bılım men täjiribe teñ boluy kerek. Talant pen şeberlik dağdyga ainaluy kerek. Türk emes adamğa qazaq tilin üiretu türk, biraq qazaq türk tilin bilmeytin adamğa qazaq tilin üiretu bir bölek. Bız osvdan ürenetinimiz

- maqsatty auditorianyň keibir ädetterin özgertu kerek. Tıł üiretude kurs barysynda jetken deñgei ölsenedi. Bılım aluşylardyň deñgeileri anyqtalyp, deñgei basqa bılım aluşylardan erekşelenetinderin ajyratu kerek.

Öitkeni bastauş synypta tabysty oquşylardyň damuyna kedergi jasaidy. Sondyqtan tıldı oqytu merzimin eseptegende kezeñderdi jäne osy kezeñderden ötu uaqyttaryn öte jaqsy anyqtau qajet. Oqu jylynyň 28 aptasy bar ekenin eskere otyryp, kurstar osy aptalarǵa säikes üiymdastyryluy kerek.

1. Äreketti oryndau

Qazaq türk tilin endi üirenip jatqan adamǵa qarapaiym jospalar beruimiz kerek. Osy jospardyň negizinde türli is-şaralar jürgizilui kerek. Student satyp alu paraǵyndaǵy zattardy qajetti oryndardan aluy kerek, biraq bül kezde naqty ornalasqan jeri men baǵytyn körsetui kerek. Bül qoldanbany oryndaudyň maqsaty - studentti qazaq türk tilinde söileuge iretu. Bül ötinisti aldymen 3-sı jaqta, sodan kein 1-sı jaqta oryndauǵa bolady.

Joǵaryda atalǵan ädis mekenjailardy tabuǵa jäne adamdarmen bailanysuǵa paidaly. Osy qosymsanyň arqasynda student bireuge baǵyt-bağdar berip, bireu tüsindirgende tüsine alady. Satyp alu tıziminde jazylǵan zattardy satyp aluǵa tyrysu jäne olar turaly söilemder qūru qabyldau daǵdylaryn damytuǵa kömektesedi.

Is-şaranyň maqsaty – söieu tärbiesin jetildiru jäne söieu bılımında baǵytty anyqtau qabiletin arttyru. Bılım aluşy basqalaryny qoldauynsyz qalada öz ornyn tabu qabiletin igeredi. Student nenii qaida satylatynyn biledi. Söilem qūrauǵa daǵdylanady. Bül ädiste gramatika da bar. Gramatika bül kezeñde teorialyq bılım retinde berilmeidi, bül tajırıbege janama türde kiredi.

Bılıktılık deñgeiinde studentke kürdelirek jospalar beruge bolady. Sol jospa boiynşa «Osy ortalyqtardan kim köp alady?». Mynadai sūraq qoilyuy mümkün: Bül sūraq oquşynyň sözdik qoryn jaqsartady. Sondai-aq, bılıktılık deñgeiinde tyńdau boiynşa treniňke ötinis jasauǵa bolady. Bül qoldanbada kelesi söilemderdegi birinşı söilemdegi elementterge nemese nysandarǵa element qosylady. Bül tajırıbe ärbir jaňa söilemmen qaitalanady.

Mysaly:

Men bazardan bir keli mandarin aldym.

Bazardan bir keli mandarin, eki keli jüzim aldym.

Bazardan bir keli mandarin, eki keli jüzim, bir keli kartop aldym.

Joǵaryda atalǵan tajırıbeniň qazaq tilindegi söilem ülgisin qaitalau arqyly bekitu, sözdik qoryn molaitu, este saqtau qabiletin nyǵaitu türğysynan maňvzv zor.

Sonymen bürge bül ädäspen;

- Mūqiat tyñdau (osylai tyñdamasaq, reti men türlerinen jañylyp qalamyz),
- sözderdi bekitu (sözder men söilemderdi qaitalau arqyly),
- Qzygyşylyqty ornatu arqyly qarym-qatynas jasau,
- este saqtau qabıletin jaqsartu,
- Bılım aluşylardyň belsendiligin arttyru;
- midyň psihomotorly damuyn qamtamasyz etu;
- Bız adamnyň qabyldau qabiletin jaqsartu arqyly onyň funksionaldy boluyna mümkündik beremiz.

Tyñdau jattyğularynyň mañyzdy erekşelikteriniň biri mynada: Bıreu söilep türğanda, bız ony ärip-ärip, buyn-buyn tyñdamaimyz. Bızdň miymyzdağı tyñdau ortalıǵy ärqaşan şagyn maǵynalyq toptar qūru arqyly tyñdaidy. Söz soňyndağı jürnaqtar men kösemşeler şagyn maǵynalyq toptar qūraidy. Tyñdau jattyğularynda jürnaqtar men kösemşelerge nazar audaramyz. Osylaişa, bız gramatikamen de qamtamasyz etemiz.

«esikten, esikten» Mi osy jürnaqtar boiynşa kelesi sözdi tañdaidy.

Üide de, mektepte de.... (Osylai bastalatyn söilemdi körgende, miymyz barlyq jaǵymdy önekterdi joiady.)

Jalpy til üiretu, onyň işinde qazaq türk tilin oqytu belgili bir qağıdalar men ädästermen jürgizilui kerek. Deňgei men tobyna qaramastan, ärqaisysy üçin aldyn ala anyqtalǵan ädister men ädister qajet. Türk tilin oqytuda, äsirese Türkiadan tys türkter üçin qoldanylatyn ädister öz işinde ärtürli bolğanymen, ortaq mädeniet pen tarihi ortanyň mañyzdylýgyn eşqaşan ūmytpau kerek. Bül bılım beretin üstazdarmen qatar, olar ädis-täsïlderdi bılui kerek, olar osy salada jaqsy daiyndaluy kerek jäne ana tilin oqytu ädîstemesi arqyly basqa tildelerdi oqytu belgili bir qağıdalar aiasynda jürgizilui kerek. Şeteldikterge türk tilin üiretudiň türk tilin jäne türk mädenietin taratu jäne ömir sürüi türğysynan ülken mañyzga ie. Bül salanyň jeke pän ekenin ūmytpau kerek jäne osy salanyň mamany bolyp tabylatyn profesor-oqytuşylar qûramyn daiyndauğa ülken män beru kerek.

SUNUŞ

Dil öğretirken dört temel beceriye ihtiyaç vardır: Bunlar, okuma, yazma, konuşma, dinlemedir. Öğrenme işlemi ise, beynin sol ön yarısında olduğu ileri sürülmüş olmakla birlikte, araştırmalar dilin sadece beynin sol ön tarafında olmadığını kanıtlanmıştır. Beyinde dil öğrenimiyle ilgili dört önemli merkez bulunmaktadır. Bunlar:

Okuma Merkezi

Yazma Merkezi

Dinleme Merkezi

Konuşma Merkezi

İnsan okuyarak ve dinleyerek anlar; yazarak ve konuşarak anlatır.

Dil Formasyonu

1. Anlama

a. Okuma

b. Dinleme

2. Anlatma

a. Yazma

b. Konuşma

Dil formasyonunda dinleme ve işaretle anlatma becerisi kazanma da önemlidir. Eğer bir insan işaret dilini, jest ve mimiklerini dikkatli kullanırsa hiç dil bilmeyen insanlarla 30% anlaşabilir.

Dil öğretiminde genel kurallardan söz edilmekle birlikte, dilin öğretiminde, kendine özgü yöntem ve teknikler kullanılmaktadır. Türkçe ve diğer Türk soylu dillerin öğretiminde kullanılan yöntemler, dil öğrenim gereklisi ve hedef kitleye göre kendi içinde değişiklik göstermektedir. Kazak Türkçesinin öğretiminde öğretim şu şekilde yapılmaktadır:

Kazak Türkçesini yabancı dil olarak öğrenmek isteyenler: Bunların hemen tamamı ana dili Kazak Türkçesi olmayanlardır.

Kazakistan dışında yaşayan Türk soylulara Kazak Türkçesi öğretimi: Anadili Türk dili ailesinden olanlardır.

3. Kazakistan Dışında Yaşayan Kazaklılar, Kazak Türkçesi Öğretimi: Anadili Kazak Türkçesi olmakla birlikte, başka bir dili de kullanmak zorunda olanlardır.

A. Kazak Türkçesinin Öğretiminde Düzeyler

Başlangıç Düzeyi:

Hiç Kazakça bilmeyenlere öğretilir. Bu düzeyde kişiye, kendisine vücudu, arkadaşları, eşyaları gibi en yakın kavramlar tanıtılr. Daha sonra da bu eğitim kişinin yakın çevresinden uzak çevresine doğru genişler.

Temel I Düzeyi:

Öğrenci bu düzeyde, kendisiyle ilgili basit duygular ve düşüncelerini anlatabilecek seviyedir.

Temel II Düzeyi:

Öğrenci, bir otelde, alışverişte ve sosyal ortamlarda kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda öğrendiği seviyedir.

Yeterlilik Düzeyi:

Basit gazete haberlerini okuyarak, televizyondaki haberleri dinleyerek anlayabilme, duygular ve düşünceleri ileri düzeyde olmasa da yeteri kadar anlatabilme seviyesidir.

Yeterlilik Üstü Düzey:

Bu duruma gelmiş birisi üniversitede ders dinleyip bir romanı okuyabildiği, yirmi dakikalık bir konuşma yapabildiği seviyedir.

Mesleki Dil Düzeyi:

Bu düzeyde meslek terimlerinin öğretimi esas alınmaktadır.

Bilim, Sanat ve Edebiyat Dil Düzeyi:

Bu düzeydeki eğitimde ise etimoloji, sentaks vb. konular verilmektedir.

B. Dil Öğreniminin Amaçları:

Dil öğrenim amaçları ihtiyaçlara ve gerekliliklere göre değişebilmektedir. Bununla birlikte bu amaçları üç temel başlık altında toplayabiliriz.

1.Bilişsel

2. İletişimsel

3. Fonksiyonel

Bilişsel öğretimde algılamada kolaylık önde gelen şartlar arasında gelir. Öğrenci hangi yöntemde bilgiyi daha kolay anlıyorsa o yöntem en sağlıklı olandır. Bu yüzden dil öğretiminde uygulanan yöntem kolay anlaşılır nitelikte olmalıdır.

İletişimsel öğretimde, kişinin öğrendiği bilgilerle iletişim kurabilmesi hedeflenir. Çünkü insanlar dili iletişim kurmak için öğrenirler.

Fonksiyonel öğretim ise, öğreten bilgilerin kişinin işine yaraması esas alınır.

C. Dil Öğretim Metotları

Dil öğretimi insana, topluma ve kültür düzeylerine göre değişir. Başvurulan yöntemlerde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

1. Seçilen metot kolay algılanabilir olmalıdır.
2. Öğrencinin iletişim kurmasına faydalı olmalıdır.
3. Metot öğrencinin işine yaramalıdır.

Bunların dışında şu öğretim metodlarından söz edilmektedir:

1. Geleneksel Çeviri Yöntemi (Grammer Translation-Traditional Method): Bu yöntem çok eskilere dayanmakta ve kullanılmaktadır. Avrupa'da Latince, Müslüman Türk topluluklarında Arapça öğretimi için kullanılan bu yöntemde, öğrenilen dilin kuralları, öğrenenin kendi diline çevrilir, ardından da o dile ait bir metin, öğrenilen gramer kurallarına göre çözümlenmeye çalışılır. Bu yöntem genellikle ezbere dayanır ve güçlü bir kelime hazinesi oluşturmak, gramer kurallarını ezberlemek, sonra da uygulamaya yönelik aşamaları takip edilir. Yöntemin dezavantajı, gramer kurallarının ezberletilmesidir. Grameri ezberlemek için kültür birikiminin iyi bir noktada olunması gereklidir. Batı'da, kültür birikimi olan insanlara bu yöntem uygulanıyor.

Geleneksel çeviri yöntemi genel bir hedef kitleye uygulanırsa başarısız olur. Bu yöntem daha çok bir metni anlamaya yönelikdir. Bu yüzden işlevsellik açısından faydalı değildir. Bu yöntemde, dersi veren öğretmen gerektiği zaman öğrencilerin kendi dillerini kullanır.

Bir dil aynı zamanda kültürünü de beraberinde getirir. Dolayısıyla bir etkilenme söz konusudur. Bu yöntemle kültürel etkilenmeyi ortadan kaldırırız.

2. Direkt Yöntem (Direct Method): 19. yüzyılda geliştirilmiştir. Bu yöntemde teorik bilgi ile uygulama iç içedir. Dolayısıyla alınan bilgi hemen pratiğe geçirilmiş olur. Pratik, teorik bilgiden hemen sonra verildiği için bu yöntem, geleneksel çeviri yöntemine göre hedef kitle için daha iyidir. Çünkü algılamanın yavaş yavaş yapılmasını sağlar.

Dil öğrenirken hangi düzeyde öğreneceğimiz önemlidir. Bu yöntem hem algılama hem de konuşma açısından daha faydalı bir yöntemdir.

3. Okuma Yöntemi (Reading Method): 1920'li yıllarda sonra gelmiştir. Bu yöntem gelişmeye başlamasından itibaren bütün üniversitelerde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Burada okuma eğitimine bağlı olarak ders verme amaçlanır. Hem sesli hem sessiz okumaya önem verip öğrencinin

ifade becerisini geliştirmeye, pratiği de sınıf içerisinde vermeye yönelik bir yöntemdir. Bu yöntem okuma, konuşma, dinleme becerilerinin üçüne birden hitap eder. Teorik ve pratik iç içedir.

Konuşmada, gerekli olan ifade gücünü ve bunun yanında dinleme ve okuma becerileri kazanılır. Bu yöntem uygulandıkça hızlı okumaya doğru gidilir. Buna bağlı olarak anlama kapasitesi genişler. Bu yöntem sözcük dağarcığını genişletir ve öğretmen öğrencinin gelişimini ölçebilir. Zaman ilerledikçe yazma becerisine da katkı sağlar. Bu yöntem geniş kitlelerin kendi kendine dil öğrenmesine yardımcı olur.

Okuma yöntemi psiko-motor sisteminden yoksundur. Çünkü pratik yoktur. Öğrenci gördüğü metni okur ve anlatır. Kendiliğinden bir şey anlatmaz. Konuşma ve yazmada bu yöntem faydalı değildir.

4. İşitme/Dinleme Metodu (Audiolinaval Method): Bu yöntem teknolojiye dayalıdır. Plak sistemi, ses kayıt cihazlarının gelişmesiyle önce Amerikan ordusunda kullanılmaya başlandı. Sonra bu yöntem, sektör halinde birçok ülkeye dağıldı ve 1960'lardan sonra yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Ses kayıtlarını sınıfa getirerek dinleme eğitimine ağırlık veren bir yöntemdir. Ağırlıklı olarak dinleyerek anlamaya dayanmaktadır. Önce dinleme, sonra okuma, daha sonra da diğer beceriler üzerinde durulur. Yöntem laboratuvarlarda uygulanmaktadır. Bu yöntemle öğretmenin laboratuvara öğrenciyle teke tek ilgilenme fırsatı doğmuştur. Dinleme yönteminde öğretmen öğrenciyi derhal ölçübiliyor.

Bu yöntemle evdeki teknolojik araçlar aracılığı ile öğretmen olmadan da dil öğretimi gerçekleştirmektedir. İşitme/dinleme yönteminin konuşma ve telaffuzda büyük avantajı vardır. Çünkü ses kayıt araçları ile söylenilenler kitaptan takip ediliyor.

Yöntemin sağladığı yararlardan biri de geniş kitlelere dil öğretimi gerçekleştirmesine fırsat tanımıştır. Halen uygulanan bu yöntem, algılama ağırlıklı olup yazma ve konuşmada etkili değildir.

5. İşitme ve Görmeye Dayalı Yöntem: 1970'li yıllarda sonra görüntü alanındaki teknolojik gelişmelerden sonra kullanılmaya başlandı. Hem göze hem kulğa hitap eden bir yöntemdir. Önce Fransa'da kullanılmaya başlayan bu yöntem, dinleme, konuşma ve okuma becerilerini geliştirmenin yanında, sadece algılama değil, iletişim kurma da ağırlık kazanmaktadır. Sınıf içi öğretim ortamı, öğretimin etkisi gitgide azalmaya başlayarak okumayla uzaktan öğretim söz konusu oluyor. (Mektupla dil öğretimi) Dinlemeyle uzaktan öğretim güçlendi.

D. Kazakistan Dışındaki Türk Toplulukları İle İlgili Genel Bilgiler

1. Türkiye Cumhuriyeti: Türkiye'nin nüfusu 85.000.000 olup Asya ve Avrupa kıtalarının kesiştiği bir bölgdedir. Konuşulan ve yazılan dil, Türk dilleri içinde yer alan Oğuz/Batı grubu dilidir. Bu dil, Türkiye, Azerbaycan, Türkmen ve Gagavuz Türkleri tarafından kullanılmaktadır.

2. Irak ve Suriye Türkmenleri: Toplam nüfusları 3.000.000 civarındadır. Eğitimlerini Arap alfabesi ile yapmaktadır. Fuzuli'nin kullandığı Türkçe'yi kendilerine temel almışlardır. Bir kısmı Şii, bir kısmı da Sünnî'dir. Bunlar şehirli olup kültür düzeyleri oldukça yüksektir.

3. Azerbaycan Türkleri: Azerbaycan'da 10. 000 000, Rusya'da 600.000, Gürcistan'da 400.000, Irak'ta 300.000 toplamda 30.000.000 civarında Azerbaycan Türkü vardır. Bunlar içerisinde Azerbaycan sınırlarında yaşayanlar Latin, diğerleri Kiril ve Arap alfabesi kullanmaktadır. Azerî Türkçesi'nde %70 oranında Türkiye Türkçesi ile ortak kelime bulunmaktadır.

4. İran Türkleri: Günümüzde İran'da yaşayan 30.000.000 civarında Türk yaşamaktadır. Bunların 18.000.000 kadarı Azerbaycan Türkü olup Arap alfabesi kullanmaktadır.

5. Türkmenistan: Nüfusları yaklaşık 6.500.000 olup Kiril alfabesi kullanmaktadır.

6. Özbekistan Türkleri: Nüfusu yaklaşık 35.000.000'dur. Nüfusun çoğunluğunu Özbekler oluşturmaktadır. Ünlü tıp bilgini İbn-i Sina bu topraklarda yetişmiştir. Kendilerini Timur'un torunu olarak kabul ederler.

7. Kırgızistan Türkleri: Nüfusu 7.000.000 civarındadır. Kiril alfabesi kullanmakta olup, Bağımsız Türk devletleri içinde en az nüfusa sahip olandır.

E. Diğer Türk Toplulukları

1. Tataristan: Tatarlar Kazan ve Kırım Tatarları olmak üzere ikiye ayrırlar.

Kazan Tatarları: İdare merkezi Kazan olup, nüfusu 2.500.000 civarındadır. Rusya Federasyonu'na bağlı otonom bölge niteliğindedirler. Tataristan'da Kazan Tatarca'sı kullanılır. Bu dil Kırım Tatarca'sından farklıdır. Kazan Tatarları'nın bir kısmı 1905 ve 1917'de kendilerine uygulanan soykırım dolayısıyla Finlandiya'ya göçmüştür.

Kırım Tatarları: Rusların Karadeniz kıyılarına inmesi dolayısıyla kademe kademe güne inmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nda Almanları destekledikleri iddiasıyla bütün Rusya'da dağıtıldılar. 1990'lı yillardan sonra yavaş yavaş toplanmaya başladılar. Moldovya'dan farklı bir otonom bölge olma isteğindedirler.

2. Başkurdistan: Daha kırsal kesimde olup henüz şehirleşmemiştir.
3. Gagavuzlar: Bunlar din olarak Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Gagavuzlar Yunanistan'a, Bulgaristan'a, Romanya'ya ve Macaristan'a dağılmışlardır. Bu ülkelerin köylerine yerleşmişlerdir. Dilleri Türkiye Türkçesi'ne çok yakındır.

Bir de Kafkasya'da yaşayan Türk ve Türker'e akraba topluluklar vardır. Bunlar Nogaylar, İnguşlar, Çeçenler, Abhazlar'dır. Bunların kökenleri Kıpçaklara (Avar Türkleri'ne) dayanır. Kafkasya'daki toplam nüfusları 3.500.000 civarındadır.

Kazakistan Dışındaki Türk Topluluklarına Kazak Türkçesi Öğretiminde Dayanaklar

Kazakistan dışındaki Türk toplulukları ve akraba topluluklarına Kazak Türkçesinin öğretiminde üç temel ortaklıktan yararlanmak mümkündür:

1. Dil birliği
2. Kültür birliği
3. Tarih birliği

F. Kazak Türkçesi'nin Öğretiminde Karşılaşılabilecek Temel Güçlükler

1. Anlayıştan Kaynaklanan Farklılıklar:

Kazakistan dışında yaşayan ve yukarıda bahsi geçen topluluklardan Kazak Türkçesini öğrenmek isteyenlerin önemli bir kısmı, kendi konuştukları lehçenin ayrı bir dil olduğunu kabul etmektedirler. Kazak Türkçesi'ne yakın ayrı bir grup ise kendi konuştuğu dilin en doğru, en saf Türkçe olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden Kazak Türkçesini öğrenmeyi bir fazlalık olarak kabul ederler. Oysa hepsi Ural-Altay yazı dili içerisinde yer alırlar. Bunlar, sonuç itibarıyle aynı dilin zaman içerisinde birbirinden ayrılan lehçe, şive ve ağızlarıdır. Her biri Türk dili ailesinin çatısı altında yer alırlar.

2. Alfabeden Kaynaklanan Farklılıklar:

Kullanılan alfabetin soldan sağa veya sağdan sola olması, dil öğretiminde güçlükler neden olmaktadır. Bu özellik göz kaslarının sıçraması sırasında ciddi sorunlar yaratır. Bu problemin bir neticesi olarak tek heceli kelimeler ters okunur. Örneğin; en (ne), ve (ev), da (ad)

Arap alfabesiyle öğrenim görmüş olan birisiyle Kiril alfabesiyle öğrenim görmüş olan birisine, Latin harfleriyle okuma öğretilecek olsa Kiril alfabesiyle öğrenim gören daha kolay okur.

Arap alfabesiyle öğrenim görmüş birisinin Kazak Türkçesi öğrenirken genellikle ünlü harfleri yazmadığını veya düzensiz olarak vazgeçtiğini görürüz.

Kiril alfabesi her Türk cumhuriyetinde farklı kullanıldığından, bu durum lehçe ve şiveler arasında farklılaşmaya neden olur. Kiril alfabesiyle Latin alfabesi arasında yazılışı aynı okunuşu farklı harflerin var olması da karışıklıklara sebep olmaktadır.

Özbek, Kazak, Türkmen Türkçeleri, Rusçanın etkisinde kaldığı için Kazak Türkçesi öğrenmek isteyen bir Özbek duyduğu kelimeyi önce Rusçaya sonra Özbek Türkçesine, sonra da Kazak Türkçesine çevirmektedir.

Rusça. Kazak Türkçesini ve diğer Türk dillerini önemli ölçüde etkilemiştir. Sadece terminoloji ve kavramlar değil gramer olarak da Rusya, Kazak Türkçesini kendisine benzetmiştir. Benzer durum, Irak ve Suriye Türkmenleri üzerinde Arapçanın etkisi, İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri ve diğer Türkler üzerinde de Farsçanın etkisi görülmektedir. Bu problemler o dilin gelişmesine engel olmuş; dilin bilim, kültür, sanat dili olmasını engellemiştir.

Dil öğretiminde iki önemli husus dikkat çekmektedir: Bunlardan birincisi, beyinde yapılan transferi hızlı hâle getirmek, ikincisi ise öğrenciyi, her iki dili de birbirine aynı hızda transfer eder duruma getirmektir.

Dil öğretiminde yalnızca teorik bilgiyle kaldığımız zaman pasiflik adını verdigimiz bir durum ortaya çıkar. Bu, Kazak Türkçesinin ana dili olarak öğretiminde de böyledir.

3. Türkçe'deki Ek Farklılıklar:

Eski Türkçe döneminden sonra farklı coğrafyalarda yer alan topluluklarda diğer topluluk dillerinin etkisiyle eklerde de farklılaşma olmuştur. Yapım ekleri de fonksiyon değiştirmiştir. Dolayısıyla aynı yapım eklerinin anlam bakımından farklı anlamlar ortaya çıkardığını görüyoruz. Bu da dilin öğrenilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca aynı kelimelerin farklı coğrafyalarda farklı anlamlarda kullanılması da dil öğretimine etki etmektedir.

4. Cümle Yapılarında Ortaya Çıkan Değişiklikler:

Genel olarak Türk cumhuriyetlerinin konuşma dillerinde gramer farklılığı yoktur. Özellikle yazı dili olarak kullanılan Kazak ve Özbek Türkçesi, Rusçanın etkisiyle özne yüklem kargaşası ve bazı tümleç cinslerinin farklı şekillerde kullanılması gibi özellikleri karşımıza çıkıyor. Bu da öğrenme güçlüğü yaratır.

G. Kazak Türkçesi'nin Öğretim Seviyeleri

Herhangi bir Türk cumhuriyetinden gelen öğrencinin Temel Kazakçası, otobüste, sokakta, otelde basit duygularını ve dileklerini anlatabilecek durumda olması beklenir. Bu kişi, ortalama yüz kelimeyi anlayan, altmış ilâ seksen

kelime ile de konuşabilen, yazabilendir. Yol sorabilir, otobüste bilet isteyebilir, okul hayatındaki basit ilişkileri gerçekleştirebilir.

Temel Kazak Türkçesi döneminde okuma ve dinlemede, konuşma ve yazmada iki farklı düzey ortaya çıkar. Okuma ve dinleme, anlamaya yönelik bir davranış olduğundan daha geniş bir kelime dağarcığı oluşur. Eğer geniş bir kelime dağarcığı gelişmemişse konuşma ve yazma da o kadar daralır. Konuşma ve yazmada kelime dağarcığı daha azdır. Okuma ve dinleme, konuşma ve yazmanın nerdeyse yarısı kadar bir zamanda gerçekleşir.

Dil öğretiminde algılama ve kullanma belirli bir zaman süresi ister. Bu sürede belli yapıların oluşması gereklidir. Her dilin algılama mantığı birbirinden farklıdır. Bu yüzden başlangıç aşaması, Temel Kazak Türkçesi ve ondan sonraki aşamalarda belirli bir şekilde Kazak Türkçesinin algılanması ve kullanılır hâle getirilmesi gerekmektedir. Başlangıç ve Temel Kazak Türkçesi döneminde gramer genellikle verilmmez.

Yeterlilik düzeyinde hedef kitlemizin artık, basit gazete haberlerini okuyarak anlayabilecek düzeye getirilerek duygusal düşünelerini bir kompozisyon hâlinde yazabilecek duruma getirilip radyo ve televizyonındaki haberleri anlayarak hakkında konuşabilecek düzeye getirilmesi gereklidir.

H. Kazak Türkçesini Öğretirken İzleyeceğimiz Yol

Başlangıç (Alfabeye):

Alfabeye öğretiminden önce, konuşma ve dinleme düzeyinde iletişim kurmak gereklidir. Çünkü alfabeyi öğretebilmemiz için Kazak Türkçesi’nde bazı kelimelerin anımlarını ve karşılıklarını bilmeleri gereklidir.

Konuşma ve dinleme eğitimi aşamasında, dinleme eğitimine ağırlık vermek gereklidir. Dinlemede önce evrensel beden dilini kullanarak onlarla iletişim kurmak yararlı olacaktır. Meselâ; ben, sen, otur, kalk vs. Daha sonra coğul ifadeler geçilir. Biz, siz, onlar...

Beden dili ile dil öğretimi, dil öğretiminin ilk aşamasında oldukça önemlidir. Amerika’da yapılan araştırmalara göre, bir insan hiç dil bilmese bile işaret diliyle %30 oranında anlaşabilir. Daha sonra basit emir kelimelerine geçilir ve sonra da alfabe öğretilir. Bu, Latin alfabetesini kullanan yabancılar için de geçerlidir.

Karmaşık ve birleşik olmayan ek ve kelimelerle basit emirler öğretilebilir. Daha sonra öğrencinin kendi vücudundan dışarıya doğru en çok kullandığı kelimeler, zamirler, sıfatlar basit emirlere dayalı olarak öğretilir. Ardından da alfabe öğretimine geçilir.

Konuşma ve dinleme sadece sese dayalıdır. Okuma ve yazma ise sembollerle dayalıdır. Yazmada ayrıca el becerisi de önemlidir. Bu aşamadaki eğitimde teorik bilgi çok az (% 20 kadar), uygulama ve oyun ise fazla (%80) olmalıdır.

Bilindiği gibi dil öğretimi için üç temel kavramdan söz edilir:

1. Yetenek
2. Beceri
3. Sanat

Dil, tıpkı bir müzik gibi bir sanattır. Yeteneğin beceriye dönüştürmesi sürekli tekrara bağlıdır. Tekrarlatmak ve kıvraklık kazandırmak önemlidir. Başlangıçta teorik bilgi azdır. Çünkü az olanı pratige dönüştürmek daha kolaydır. Zamanla da teorik bilgi ile uygulama eşit olmalıdır. Yetenek ve beceri bir alışkanlık hâline dönüşmelidir. Türk olmayan bir kişiyle, Türk olan fakat Kazak Türkçesi bilmeyen kişiye Kazakçayı öğretmek farklıdır. İşte buradan öğreteceğimiz, hedef kitlenin bazı alışkanlıklarının değiştirilmesi gereklidir.

Dil öğretiminde bir kur süresince ulaşılan seviye ölçülür. Öğrencilerin düzeyleri tespit edilip seviyesi diğer öğrencilerden farklı olanlar ayrılmalıdır. Çünkü seviyesi düşük olanlar sınıfındaki başarılı öğrencilerin gelişimini engeller. Bu yüzden, dil öğretim süresini hesaplarken, aşamaları ve bu aşamalardan geçiş sürelerini çok iyi belirlemek gerekmektedir. Bir öğretim yılının 28 hafta olduğu dikkate alınacak olursa, kurların bu haftalara uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Ders işlenişinde yoğunlaştırılmış ve normal olmak üzere iki eğitim vardır. Normal olan günde üç saatdir. Günde üç saatlik bir ders, haftada 15 saat eder. Yoğunlaştırılmış öğretim ise günde altı saatdir. Günde üç saat yapıldığında eğitimin iki yıl süremesi gereklidir. O zaman 28 haftaya uygun ders saatini ayarlamak gereklidir.

Aktif olarak ders süresince 1,5 ayda bir, düzenli olarak seviye tespit sınavı yapılması gereklidir. 28 haftanın sonunda çocuklar üniversiteye gidip meslek terminolojisi öğreniyorlar. Bu süre içerisinde öğrenci üniversitede bir dersi anlayacak duruma getirilmelidir. 28 hafta içinde elimizden geldiğince meslek Kazakçası vermemeliyiz. En çok zorlandıkları alan edebiyat ve hukuktur. Edebiyata gittiklerinde temelleri olmadığı için zorlanıyorlar. Hukukta ise terimlerin çoğu Arapça olduğu için zorlanıyorlar. Üçüncü olarak tarih derslerinde zorlanıyorlar.

1. Aktivite yaptmak

Kazak Türkçesini yeni öğrenen birine basit bir plânlar vermemeliyiz. Bu

plândan hareketle çeşitli aktiviteler yaptırılmalıdır. Öğrenci alışveriş listesinde yer alan eşyaları gerekli yerlerden almalı, ama bunu yaparken tam olarak yer ve yön de bildirmelidir. Bu uygulamayı yapmanın amacı öğrenciyi Kazak Türkçesini konuşmaya zorlamaktır. Bu uygulama önce 3. şahıs, sonra 1. şahıs ağzından yaptırılabilir.

Yukardaki yöntem adres bulmada, insanlarla iletişim kurmada işe yarar. Öğrenci bu uygulama sayesinde birisine yön tarif edebilir, birisi ona tarif ettiğinde anlayabilir. Alışveriş listesinde yazılı malzemeleri almaya çalışması, bunlarla ilgili cümle kurması algılama yeteneğinin gelişmesine yardımcı olur.

Aktivitenin amacı konuşma eğitimini, konuşma eğitimi içinde de yön tayin etme becerisini geliştirmektir. Öğrenci bir şehirde başkalarının desteği olmadan bir yeri bulabilme becerisini kazanır. Öğrenci neyin nerede satıldığını öğrenir. Cümle kurma pratiği kazanır. Bu yöntemde gramer de vardır. Gramer bu aşamada teorik bilgi olarak verilmez ama bu uygulama içerisinde dolaylı olarak yer alır.

Yeterlilik düzeyinde ise öğrenciye daha karmaşık plânlar verilebilir. Aynı plân üzerinde “Kim bu merkezlerden en çok şeyi alacak?” şeklinde bir soru sorulabilir. Bu soru öğrencinin kelime dağarcığını geliştirir. Yeterlilik düzeyinde dinleme eğitimine yönelik olarak da bir uygulama yaptırılabilir. Bu uygulamada ilk söylenenin cümlede yer alan eşya veya nesnelere sonraki cümlelerde birer unsur eklenir. Bu uygulama her yeni cümlede tekrarlanır.

Örnek:

Pazardan bir kilo mandalina aldım.

Pazardan bir kilo mandalina, iki kilo üzüm aldım.

Pazardan bir kilo mandalina, iki kilo üzüm, bir kilo patates aldım.

Yukardaki uygulama Kazakçı cümle kalibini tekrarlarla pekiştirmek, sözcük dağarcığını geliştirmek ve hafızayı güçlendirmek açısından önemlidir.

Aynı zamanda bu yöntemle;

- Dikkatli dinlemeyi (eger böyle dinlemezsek sırayı ve çeşitleri şaşırırız),
- Kelimeleri pekiştirmeyi (kelime ve cümleleri tekrar sayesinde),
- İlgi kurarak iletişim kurmayı,
- Hafızayı geliştirmeyi,
- Öğrencileri aktif duruma getirmeyi,
- Beyindeki psiko-motor gelişimi sağlamayı,
- Kişinin algılama gücü geliştirerek işlevsel hâle gelmesini gerçekleştirmiş oluruz.

Dinleme eğitiminin en önemli özelliklerinden biri de şudur:

Birisini konuşurken biz onu harf harf, hece hece dinlemiyoruz. Beynimizdeki dinleme merkezi daima küçük anlam grupları oluşturarak dinliyor. Küçük anlam gruplarını, kelimelerin sonuna gelen ekler ve edatlar oluşturur. Dinleme eğitiminde son ekler ve edatlara dikkat edeceğiz. Böylece gramer de vermiş oluyoruz.

‘kapıdan, kapının ‘ Beyin bu eklere göre bir sonraki kelimeyi seçiyor.

Ne evde ne okulda (Bu şekilde başlayan bir cümleyi görünce beynimiz bütün olumlu ifadeleri ortadan kaldırıyor.)

Genelde dil öğretimi, özelde Kazak Türkçesi öğretimi, belli ilke ve yöntemlere göre yapılmalıdır. Hangi seviye ve grup olursa olsun, her biri için önceden belirlenen yöntem ve tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle Türkiye dışındaki Türkler için Türkçe öğretimi için uygulanacak yöntemler, kendi içinde farklılaşmalar göstermekle birlikte, ortak kültür ve tarihsel birikimin önemi asla unutulmamalıdır. Bu eğitimi verecek öğretmenlerin yöntem ve teknikleri bilmelerinin yanında, bu alanda iyi yetişmeleri ve anadili öğretim yöntemleri ile diğer Dil öğretimi, belirli ilkeler ışığında yapılmalıdır. Yabancılara Türkçe öğretimi, Türkçe ve Türk kültürünün yaygınlaşması ve yaşatılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu alanın ayrı bir disiplin olduğu unutulmamalı ve bu konuda uzman öğretim elemanlarının yetiştirilmesine de çok büyük önem verilmelidir.

Жазу нұсқаулары

Jazu nūsqaulary

Yazma talimatı

Тіл адамдардың ақпарат пен ой алмасуының ең тікелей құралы, сонымен қатар адамдар арасындағы қарым-қатынастың көпірі. Қазақ қоғамы мен экономикасының қарқынды дамуымен әлемде қазақ тілін үйренушілер саны артып келеді. Қазақстан мен Түркия арасындағы экономикалық және коммерциялық ынтымақтастық пен мәдени алмасу жақындай түсуде. Сонымен бірге қазақ тіліне деген қажеттілік күн санап артып келеді. Қазақ тілінің оқу материалдарына деген сұраныс та өзекті болып отыр. Гази университетінің ғылыми-зерттеу жобалары бөлімінің қолдауымен және қаржыландыруымен және екінші тілді оқыту теориясының жетекшілігімен қоғамның барлық топтарындағы түрік тілді адамдардың қазақ тілін оқыту материалдарына деген қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында біз бұл жобаны жүзеге асырдық.

Тіл – құрал, тіл – көпір және адамзат өркениетінің дамуының түйіні. Тіл өз жүйесінде қоғамдық дамудың нәтижелерін шоғырландырады, сондықтан тіл тек мәдениеттің тасымалдаушысы ғана емес, сонымен бірге өз алдына мәдениет. Алтай тілдерінің бірі қазақ тілінің тарихы терең, мәдени мұрасы бірегей де терең. Тіл үйрену шын мәнінде сол тілдің астарындағы мәдени мұраны үйрену дегенді білдіреді. Біз жобаны осы түсінік негізінде дайындаудық.

Екінші тілді оқытудың әртүрлі кезеңдерінде әртүрлі оқу мақсаттары мен ерекшеліктері болады. «Түркілерге арналған қазақ тілінің А1 негізгі деңгейі» оқулығын дайындау тек қазақ оқулықтарының жалпы жинақтау принциптеріне сүйеніп қана қоймайды, сонымен қатар оқудың ынғайлышы және түсінікті тәжірибесін қамтамасыз етуге тырысып, бастапқы кезеңнің ерекшеліктерін ескереді. Ана тілі түрік тілінде оқитын студенттер үшін құрылым, жағдаят және функция теориясы студенттердің негізгі тілдік білімді менгеруін қамтамасыз ету және әртүрлі жағдайларда студенттердің тілдік қарым-қатынас дағдыларын жаттықтыру үшін қолданылады.

Бұл кітапта келесі ерекшеліктер ескерілді:

Мақсаттылық: Бұл кітапта қолданылатын мәтіндер мен әрекеттердің мақсаты анық және нақты. Осыған байланысты ұқсас зерттеулер мен жұмыстар қарастырылды және зерттеу мақсатынан ауытқу барынша азайтылды.

Жүйелілік: Кітапта қолданылған лексика, грамматикалық ережелер, мәтіндердің мазмұны және қолдану әдістері жағынан кітаптың жүйелі болуы өте маңызды болды.

Ғылыми сапа: Кітапта пайдаланылған мәтіндер мен басқа материалдар негізінен табиғи, мұқият және субъективті; Сәйкесінше, мазмұндар белгілі бір жүйеде орналасады; Осылардың барлығына қоса, сөздердің қайталану жылдамдығы мен сөйлем ұлгілерінің оку қабілетіне қолдау көрсетуіне қамқорлық жасалды.

Қызықтылығы: Кітаптың мазмұны жағынан барынша бай, студенттердің күнделікті өміріне қолайлы, Қазақстанның қоғамдық өміріне байланысты болуы, әсіресе Қазақстан мен Түркияның ортақ мәдениеттерін байланыстыруына қамқорлық жасалды. Осы себепті, алдын ала жаттығулар мүмкіндігінше әртаратандырылады.

Түпнұсқалық: Бұл окулық қазақ тілінің ерекшеліктерін тоłyқ ескеріп, оқушылардың оку психологиясы мен тілдік танымдық ерекшеліктерін толық көрсетіп, жаңашылдыққа ұмтылған.

«Түріктерге арналған қазақ түрікшесінің негізгі деңгей А1» окулығы қазақ түрік тілін үйренуге дайын әрбір білім алушыны қызықтырады және оны менгере бастаған әрбір студент қазақ түрік тілін үйрену қыын емес екенін сездіреді деп сенеміз. Осы кітапты пайдаланатын барлық студенттерге қазақ тілі әлемінде табыс тілей отырып, тілді еркін менгеруден ләззат алады деп сенеміз.

Кітап өз саласы бойынша алғашқы ұлгілердің бірі болғандықтан, олқылықтар да болуы мүмкін екені анық. Мұндағы басты мақсатымыз – ауқымды жобалармен ұқсас зерттеулерге негіз қалау. Біздің максатты аудиториямызды ескере отырып, бұл жобаның негізгі философиясы - екі бауырлас елдің түрғындары мен бір текті адамдар бір-бірінің тілдерін білуғе және өз ісін және қарым-қатынасын жақсырақ жүзеге асыру үшін тілді үйрену қажеттілігін қамтамасыз ету.

Базалық деңгейге сүйене отырып дайындаған бұл басылым негізгі алты тараудан тұрады. Әрбір тақырып бойынша біз осы мәтіндер мен оқу нәтижелеріне сәйкес келетін зерттеулерге қатысты төрт мәтін мен жаттығулар жасадық. Мәтіндерді таңдауда деңгей ерекшеліктерін ескерумен қатар, екі тілдің ортақ құндылықтары мен мәдени ортасын барынша пайдалану принципі болды. Оқытудың жеңілдігі жағынан мәтіндердің өзіндік ерекшелігіне ерекше қоңыл болінді.

Бұл жобаға Гази университетінің ректораты, Гази университетінің ғылыми зерттеу жобалары бөлімі қолдау көрсетті және біз жасаған жұмыс

осы жобаның нәтижесі ретінде дайындалды. Жобаны жүзеге асыру және дайындауда Гази университетінің ректоратына қолдау көрсеткені үшін алғыс айтамыз. Сонымен қатар, жоба тобындағы көптеген адамдар тікелей және жанама үлес қосты. Біз сондай-ақ үлес қосқандарға, әсіресе Жоба зерттеушілеріне алғысымызды білдіргіміз келеді.

Жоба командасы
2024 Анкара, Түркия

Жазу нұсқаулары Jazu nūsqaulary Yazma talimatı

Tıl adamdardyň aqparat pen oi almasuynyň eñ tikelei qūraly, sonymen qatar adamdar arasyndaǵy qarym-qatynastyň köpіri. Qazaq qoǵamy men ekonomikasynyň qarqyndy damuymen älemde qazaq tilin üirenuşiler sany artyp keledi. Qazaqstan men Türkia arasyndaǵy ekonomikalıq jäne komersialıq yntymaqtastyq pen mädeni almasu jaqyndai tüsude. Sonymen birge qazaq tiline degen qajettılık kün sanap artyp keledi. Qazaq tiliniň oqu materialdaryna degen sūranys ta özektі bolyп otyr. Gazi universitetiniň ǵyly-mi-zertteu jobalary bölümünüň qoldauymen jäne qarjylandyruymen jäne ekinși tildi oqytu teoriasynyň jetekşılıgымен qoǵamnyň barlyq toptaryndaǵy türık tildi adamdardyň qazaq tilin oqytu materialdaryna degen qajettılıkterin qanagattandyru maqsatynda biz bül jobany jüzege asyrdyq.

Tıl – qūral, tıl – köpir jäne adamzat örkenietiniň damuynyň tüimi. Til öz jüiesinde qoǵamdyq damudyň nätiжelerin şoǵyrlandyrady, sondyqtan til tek mädeniettiň tasymaldausyşy ǵana emes, sonymen birge öz aldyna mädeniet. Altai tilderiniň biri qazaq tiliniň tarify tereň, mädeni mūrasy biregei de tereň. Til üirenu şyn mäninde sol tildiň astaryndaǵy mädeni mūrany üirenu degendı bildiredi. Biz jobany osy tüsiniк negizinde daiyndadyq.

Ekinși tildi oqytudyň ärtürlү kezeňderinde ärtürlү oqu maqsattary men erekşelikteri bolady. «Türkilerge arnalǵan qazaq tiliniň A1 negizgi deňgei» oqulyğyn daiyndau tek qazaq oqulyqtarynyň jalpy jinaqtaw prinsipterine süienip qana qoimaidy, sonymen qatar oqudyň yñǵaily jäne tüsinikti täjiribesin qamtamasyz etuge tyrysyp, bastapqy kezeňniň erekşelikterin eskeredi. Ana tili türük tilinde oqityn studentter üçin qurylym, jaǵdaiat jäne funksia teoriasy studentterdiň negizgi tildik bılımdı meňgeruin qamtamasyz etu jäne ärtürlү jaǵdailarda studentterdiň tildik qarym-qatynas daǵdylaryn jat-tyqtyru üçin qoldanylady.

Bül kitapta kelesi erekşelikter eskerıldı:

Maqsattylyq: Bül kitapta qoldanylätyn mätinder men äreketterdiň maqsaty anyq jäne naqty. Osyǵan bailanysty ūqsas zertteuler men jūmystar qarastyryldy jäne zertteu maqsatynan auytqu barynşa azaityldy. Jüielilik: Kitapta qoldanylǵan leksika, gramatikalıq erejeler, mätinderdiň mazmūny jäne qoldanu ädisteri jaǵynan kitaptyň jüeli boluy öte maňyzdy boldy.

Ģylymi sapa: Kitapta paidalanylǵan mätinder men basqa materialdar negizinen tabiği, müqiat jäne subektivti; Säikesinše, mazmūndar belgili bir

jüiede ornalasady; Osylardyň barlyǵyna qosa, sözderdiň qaitalanu jyldamdyǵy men söilem ülgileriniň oqu qabiletine qoldau körsetüne qamqorlyq jasaldy. Qyzyqtlyǵy: Kıtaptıň mazmūny jaǵynan barynşa bai, studentterdiň kündelikti ömirine qolaily, Qazaqstannyň qoǵamdyq ömirine bailanysty boluy, äsirese Qazaqstan men Türkianyň ortaq mädenietterin bailanystyruyna qamqorlyq jasaldy. Osy sebepti, aldyn ala jattyǵular mümkindiginše ärtaraptandyrylady.

Tüpńsqalyq: Bül oqulyq qazaq tılıniň erekşelikterin tolyq eskerip, oqusylardıň oqu psihologiasi men tildik tanymdyq erekşelikterin tolyq körsetip, jaňaşyldyqqa ūmtylğan.

«Türkterge arnalğan qazaq türküşesiniň negizgi deňgei A1» oqulyǵy qazaq türk tılıň üirenuge daiyn ärbir oqusyny qyzyqtırady jäne ony meñgere bastaǵan ärbir student qazaq türk tılıň üirenu qiyň emes ekenin sezdiredi dep senemiz. Osy kıtaptı paidalanatyn barlyq studentterge qazaq tılı äleminde tabys tilei otyryp, tıldı erkin meñgeruden läzzat alady dep senemiz. Kıtap öz salasy boiynşa algaşqy ülgilerdiň biri bolğandyqtan, olqylyqtar da boluy mümkün ekeni anyq. Mündagy basty maqsatymyz – auqymdy jobalarmen ūqsas zertteulerge negiz qalau. Bızdıň maqsatty auditoriamyzdy eskere otyryp, bül jobanyň negizgi filosofiasy - eki bauyrlas eldiň türğyndary men bir tekti adamdar bir-biriniň tilderin bılıuge jäne öz isin jäne qarym-qatynasyn jaqsyraq jüzege asyru üçin tıldı üirenu qajettılıgin qamtamasyz etu.

Bazalyq deňgeige süiene otyryp daiyndağan bül basylym negizgi alty taraudan türady. Ärbir taqyrıp boiynşa biz osy mätinder men oqu natiyelerine säikes keletin zertteulerge qatysty tört mätin men äreketter jasadyq. Mätinderdi taňdauda deňgei erekşelikterin eskerumen qatar, eki tıldıň ortaq qūndylyqtary men mädeni ortasyn barynşa paidalanu prinsipi boldy. Oqytudyň jeńildigi jaǵynan mätinderdiň özindik erekşeligine erekše köňil bölündi. Bül jobaǵa Gazi universitetiniň rektoraty, Gazi universitetiniň ǵylimi zertteu jobalary bölimi qoldau körsetti jäne biz jasaǵan jümys osy jobanyň natiyesi retinde daiyndaldy. Jobany jüzege asyru jäne daiyndauda Gazi universitetiniň rektoratyna qoldau körsetkeni üçin algys aitamyz. Sonymen qatar, joba tobyndaǵy köptegen adamdar tikelei jäne janama üles qosty. Bız sondai-aq üles qosqandarǵa, äsirese Joba zertteuşilerine algysymyzdy bildırgımız keledi.

Joba komandası
2024 Ankara, Türkia

Жазу нұсқаулары Jazu nūsqaulary Yazma talimatı

Dil, insanların bilgi ve fikir alışverişinde bulunmalarının en doğrudan aracıdır ve aynı zamanda insanlar arasında iletişim için bir köprüdür. Kazak toplumunun ve ekonomisinin güçlü gelişmesiyle birlikte dünyada giderek daha fazla insan Kazak dilini öğreniyor. Kazakistan ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari işbirliği ve kültürel alışveriş giderek yakınlaşıyor. Aynı zamanda Kazakça'ya olan ihtiyacı gün geçtikçe artıyor. Kazakça dili öğretim materyallerine olan talep de giderek daha acil hale geliyor. Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Biriminin desteği ve finansmanıyla, ikinci dil öğrenme teorisinin rehberliğinde, toplumun her kesiminden Türkçe konuşan insanların Kazakça dili öğretim materyalleri ihtiyacını karşılamak amacıyla bu projeyi gerçekleştirdik.

Dil bir araçtır, dil bir köprüdür ve insan uygarlığının gelişiminin özetidir. Dil, toplumsal gelişmenin sonuçlarını kendi sisteminde yoğunlaştırır, dolayısıyla dil yalnızca kültürün taşıyıcısı değil, aynı zamanda başlı başına bir kültürdür. Altay dillerinden biri olan Kazakça, uzun bir tarihi yol kat etmiş, eşsiz ve derin bir kültürel mirasa sahiptir. Dil öğrenmek aslında o dilinardaki kültürel mirası öğrenmektir. Projeyi bu anlayışa dayalı olarak hazırladık.

İkinci dil öğreniminin farklı aşamalarda farklı öğrenme hedefleri ve özelliklerini vardır. ‘Türkler İçin Kazakça Temel Seviye A1’ ders kitabının hazırlanması, yalnızca Kazakça ders kitaplarının genel derleme ilkelerini takip etmeyecektir, aynı zamanda başlangıç aşamanın özelliklerini de dikkate alarak rahat ve anlaşılması kolay bir öğrenme deneyimi sağlamaya çalışmaktadır. Ana dili Türkçe olan öğrenciler için, öğrencilerin temel dil bilgilerini öğrenmelerini sağlamak ve öğrencilerin farklı durumlarda dil iletişim becerilerini eğitmek için yapı, durum ve işlev teorisi kullanılmaktadır.

Bu kitabın tamamında aşağıdaki özellikler dikkate alındı:

Hedeflilik: Bu kitapta kullanılan metin ve etkinliklerin hedefi açık ve kesindir. Benzer çalışma ve eserler bu açıdan gözden geçirilerek çalışmanın hedef sapması en aza indirilmiştir.

Sistematiklik: Kitapta kullanılan kelime dağarcığı, dil bilgisi kuralları, metinlerin içerikleri ve uygulama biçimleri bakımından, güçlü bir sistematigue sahip olması esas alındı.

Bilimsel nitelik: Kitapta kullanılan metinler ve diğer materyallerin genellikle doğal, özenli ve öznel olmasına; içeriklerin buna bağlı olarak belli bir

sistem içerisinde düzenlenmesine; bütün bunlarla birlikte, kelimelerin tekrar oranı ve cümle kalıpları öğrenme yeterliliğinin destekleyici nitelikte olmasına özen gösterildi.

İlginçlik: Kitabın içerik bakımından olabildiğince zengin, öğrencilerein günlük hayatlarına uygun, Kazakistan'daki sosyal yaşamla bağlı ve özellikle Kazakistan ile Türkiye'nin ortak kültürlerini birbirine bağlaması bakımından özen gösterilmiştir. Bunun için ön alıştırmalar olabildiğince çeşitlendirilmiştir.

Özgünlük: Bu ders kitabı tamamen Kazak dilinin özelliklerini dikkate almakta, öğrencilerin öğrenme psikolojisini ve dil bilişsel özelliklerini tam olarak yansımakta ve yenilikçi olmaya çalışmaktadır.

Umarız ‘Türkler İçin Kazak Türkçesi Temel Seviye A1’ders kitabı, Kazak Türkçesini öğrenmeye hazır olan her öğrencinin ilgi duymasını ve öğrenmeye başlayan her öğrenciye Kazak Türkçesi öğrenmenin zor olmadığını hissettiir. Bu kitabı kullanan tüm öğrencilere, Kazak dili dünyasında başarılar diler ve özgürce dil öğrenmenin zevkini yaşamalarını temenni ederiz.

Kitabın alanında ilk örneklerden biri olması bakımından bazı eksiklikleri olabileceği açıklır. Burada temel amacımız, daha geniş çaplı projelerle benzer çalışmalara zemin hazırlamaktır. Hedef kitlemiz dikkate alındığında, iki kardeş ülkenin ve aynı soya mensup olan insanların birbirlerinin dillerinden haberdar olmak ve iş ve ilişkilerini daha iyi yürütütmelerinde dilin öğrenme ihtiyacına kaynak oluşturmak bu projenin ana felsefesini oluşturmaktadır.

Temel bir seviyesi esas alınarak hazırladığımız bu yayın altı ana başlıktan oluşmaktadır. Her bir başlık altında dört metin ve bu metinlere yönelik etkinlikler ve öğrenim kazanımlarına uygun çalışmalar oluşturduk. Metinlerin seçiminde seviyenin özellikleri dikkate alınmanın yanında, iki dilin ortak değer ve kültürel birikimlerinden azami ölçüde yararlanmak esas alındı. Metinlerin özgünlüğüne, öğrenme kolaylığı açısından özellikle dikkat edildi.

Bu Proje, Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne, Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiş ve elinizdeki eser bu projenin bir çıktısı olarak hazırlanmıştır. Projenin gerçekleştirilmesi ve hazırlanmasında Gazi Üniversitesi Rektörlüğünün desteği minnettarız. Ayrıca proje ekibinde doğrudan ve dolaylı birçok kimsenin de katkıları olmuştur. Öncelikle Proje araştırmacıları olmak üzere katkıda bulunanlara ayrıca teşekkür bir borç biliriz.

Мазмұны

1. Бөлік: Танысу

Менің атым
Бұл кім?
Мен және менің досым
Менің отбасым

2. Бөлік: Уақыт

Сен қазір не істеп жатырың?
Алматы қаласына саяхат
Мен қатты ауырып тұрмын
Мәзірде не бар?

3. Бөлік: Орын

Әуежайда
Мұражайда
Ауруханада
Базар мен көшелерде

4. Бөлік: Міндет

Каспи банк
Яндекс такси
Түскі үзіліс
Күнделікті өмір

5. Бөлік: Мекенжай

Медеу сапары
Астанаға саяхат
Нават мейрамханасында түскі ас
Алакөлде жүзу

Mazmūny

1. Bölük: Tanysu

Meniň atym
Bül kım?
Men jäne meniň dosym
Meniň otbasym

2. Bölük: Uaqyt

Sen qazır ne ıstep jatyrsyň?
Almaty qalasyna saiahat
Men qatty auygyp tūrmyn
Mäzirde ne bar?

3. Bölük: Oryn

Äuejaida
Mūrajaida
Auruhanada
Bazar men köselerde

4. Bölük: Mındet

Kaspi bank
İandeks taksi
Tüske üzilis
Kündelikti ömır

5. Bölük: Mekenjai

Medeu sapary
Astanaǵa saiahat
Navat meiramhanasynda tüske as
Alakölde jüzu

6. Бөлік: Байланыс

Тұған күн кеші
Үйлену тойы
Құттықтаймыз!
Ашылу салтанатында

6. Bölük: Bailanys

Tuğan kün keşі
Üilenu toiy
Qüttyqtaimyz!
Aşylu saltanatynda

Қазақ алфавиті

	Баспаша түрі Yazıcı fontu	Жазбаша түрі El yazısı	Түрікше айтылуды Türkçe telaffuzu
1	Аа	<i>Àa</i>	a
2	Әә	<i>Әә</i>	e
3	Бб	<i>Ɓɓ</i>	bı
4	Вв	<i>ڻڻ</i>	vı
5	Гг	<i>ڇڻ</i>	gı
6	Ғғ	<i>ڏڻ</i>	ghı
7	Дд	<i>ڏڻ</i>	dı
8	Ее	<i>Ѐе</i>	ye
9	Ёё	<i>ӬӶ</i>	yo
10	Жж	<i>ڸڸ</i>	jı
11	Зз	<i>ڙڙ</i>	zı
12	Ии	<i>ۊۊ</i>	i
13	Й	<i>ӮӮ</i>	yı
14	Ққ	<i>ӮӮ</i>	kı

15	Кк	<i>Ķ</i>	qı
16	Лл	<i>Ļ</i>	ıł
17	Мм	<i>ℳ</i>	mı
18	Нн	<i>᷇</i>	nı
19	Ңң	<i>Ҥ</i>	ın
20	Оо	<i>Ӧ</i>	o
21	Өө	<i>Ӫ</i>	ö
22	Пп	<i>᷊</i>	pı
23	Рр	<i>᷌</i>	ır
24	Сс	<i>᷄</i>	sı
25	Тт	<i>᷆</i>	tı
26	Үү	<i>᷈</i>	uu
27	Ұұ	<i>᷉</i>	u
28	Ҙҙ	<i>᷊</i>	ü
29	ՓՓ	<i>᷋</i>	ef
30	Хх	<i>᷌</i>	hı

31	h	<i>Хх</i>	ha
32	Цц	<i>Чч</i>	ts
33	Чч	<i>Ч ч</i>	çe
34	Шш	<i>Шш</i>	şı
35	Щщ	<i>Щщ</i>	şa
36	ъ	<i>ъ</i>	bölme işaretü
37	ыы	<i>ыы</i>	ı
38	иি	<i>иি</i>	ii
39	ъ	<i>ъ</i>	Ince işaretü
40	әә	<i>әә</i>	e
41	юю	<i>юю</i>	yiu
42	яя	<i>яя</i>	yia

ЖАҢА ҚАЗАҚ ӘЛІПБИІ
JAÑA QAZAQ ÄLIPBİİ
YENİ KAZAK ALFABETİ

No	латынша	кирилше	әріптің атауы	No	латынша	кирилше	әріптің атауы
1	A a	А а	а	18	O o	О о	о
2	Ä ä	Ә ә	ә	19	Ö ö	Ө ө	ө
3	B b	Б б	бы	20	P p	П п	пы
4	D d	Д д	ды	21	Q q	Қ қ	қы
5	E e	Е е	е	22	R r	Р р	ыр
6	F f	Ф ф	фы	23	S s	С с	сы
7	G g	Г г	гі	24	Ş ş	Ш ш	шы
8	Ğ ġ	Ғ ғ	ғы	25	T t	Т т	ты
9	Hh	Xx,Hh	һы	26	U u	Ү ү	үү
10	İ i	Йй,Ии	ій	27	Ü ü	Ұ ұ	ұ
11	I i	I i	i	28	Ý ý	Ү ү	ү
12	J j	Ж ж	жы	29	V v	В в	вы
13	K k	К к	кі	30	Y y	Ы ы	ы
14	L l	Л л	ыл	31	Z z	З з	зы
15	M m	M м	мы	*С,X,W танбалары цитаталық принциппен жазылатын шеттілдік сөздерде қолданылады.			
16	N n	N н	ны				
17	Ñ ñ	Ң ң	ың				

Қысқартулар

Qysqartular

Kısaltmalar

Аббревиатуралар	Қазақша атаулар	Жаңа қазақ әліпбійндеңі атаулар	Түрік атаулары
Kısaltmalar	Kazakça adlar	Yeni Kazak alfabetesindeki adlar	Türkçe adlar
n.	зат есім	zat esim	isim
adj.	сын есім	syn esim	sifat
num.	сан есім	can esim	sayı
pron.	есімдік	esimdir	zamir
v.	етістік	etistik	fil
adv.	үстей	üsteu	zarf
ono.	еліктеу сөз	elikteu söz	onomotofeya
postp.	септеуліктер	septeulikter	edat
interj.	шылау	şylau	ünlem
S	бастауыш	bastauyş	özne
P	баяндауыш	baiandauys	yüklem
O	толықтауыш	tolyqtauys	nesne
Attr	анықтауыш	anyqtauys	nitelik
A	пысықтауыш	pysyqtauys	zarf tümleci

* **Айқындауыш:** сөйлемде белгілі бір мүшенің мағынасын басқа сөзben түсіндіріп, нақтылап сипаттайтын мүшениң айқындауыш дейді.

* Оқшау сөздер: **қаратпа сөз, қыстырма сөз, одағай сөз** деп ұшке бөлінеді.

Негізгі деңгейі жиі қолданылатын өрнектер

Negizgi oqytuda jii qoldanylaryn örnekter

Temel düzeyde sık kullanılan ifadeler

мұғалім	mūǵalim	öğretmen
студент	ctudent	öğrenci
сынып	cunyp	sınıf
диктант орындаңыз	diktant oryndańyz	dikte yapınız
үй тапсырмасын орындаңыз	üi tapsyrmasyn oryndańyz	ödev yapınız
тақтаға қараңыз	taqtaǵa qarańyz	tahtaya bakınız
тындаңыз	tyñdańyz	dinleyiniz
сөйлеменіз	söileńyz	konusunuz
оқыңыз	oquńyz	okuyunuz
жазыңыз	jazyńyz	yazınız
кітапты ашыңыз	kıtapty aşyńyz	kitabı açınız
жаңа сөздерді оқыңыз	jańa sözderdi oquńyz	yenİ kelimeleri okuyunuz
мәтінді оқыңыз	mätindı oquńyz	metni okuyunuz
менің артымнан оқыңыз	meniń artymnan oquńyz	benden sonra okuyunuz
жаттығуды орындаңыз	jattyǵudy oryndańyz	çalışmaları yapınız
қайталаңыз	qaitalańyz	tekrarlanız

**Қазақ тілінде уақыт
Qazaq tilinde uaqyt
Kazak Türkçesinde zaman**

**Айлар
Aylar**

Қаңтар	Qaňtar	Ocak
Ақпан	Aqpan	Şubat
Наурыз	Nauryz	Mart
Сәуір	Säuır	Nisan
Мамыр	Mamyr	Mayıs
Маусым	Mausym	Haziran
Шілде	Şilde	Temmuz
Тамыз	Tamyz	Ağustos
Қыркүйек	Qyrküiek	Eylül
Қазан	Qazan	Ekim
Қараша	Qaraşa	Kasım
Желтоқсан	Jeltoqsan	Aralık

Маусымдар Mevsimler

Көктем	Köktem	Bahar	
Жаз	Jaz	yaz	
Күз	Küz	Sonbahar	
Қыс	Qys	kış	

Аптанаң күндері
Haftanın günleri

дүйсенбі	pazartesi
сейсенбі	sali
сәрсенбі	çarşamba
бейсенбі	perşembe
жұма	cuma
сенбі	cumartesi
Жексенбі	pazar

1. Бөлік: Танысу

1. Мәтін: Менің атым

1) Айжан: Сәлеметсіз бе?

Дәурен: Сәлеметсіз бе?

Айжан: Менің атым Айжан, сіздің атыңыз кім?

Дәурен: Менің атым Дәурен, танысқаныма қуаныштымын!

Айжан: Мен де сізben танысқаныма қуаныштымын!

2) Дәурен: Сәлеметсіз бе, Айжан?

Айжан: Сәлеметсіз бе, Дәурен?

Дәурен: Қалыңыз қалай ?

Айжан: Мен жақсымын. Рахмет, сіз ше?

Дәурен: Менің де жағдайым жақсы, рахмет.

Айжан: Сау болыңыз!

Дәурен: Сау болыңыз!

3) Айгерім: Сәлем, Менің атым Айгерім. Сіздің атыңыз кім?

Құралай: Менің атым Құралай.

Айгерім: Сіз Алматыдансыз ба?

Құралай: Жоқ, мен Астанаданмын. Сіз ше?

Айгерім: Мен Түркістаннанмын.

Құралай: Танысқаныма қуаныштымын!

Айгерім: Мен де қуаныштымын!

- 1) A: Sälemetsiz be?
B: Sälemetsiz be?
A: Meniň atym Aijan, sızdıň atyñyz kím?
B: Meniň atym Däuren, tanysqanyma quanyştymyn!
A: Men de sizben tanysqanyma quanyştymyn!
- 2) A: Sälemetsiz be, Aijan?
B: Sälemetsiz be, Däuren?
A: Qalyñyz qalai ?
B: Men jaqsymyn. Rahmet, siz şe?
A: Meniň de jaǵdaiym jaqsy, rahmet.
B: Sau bolyñyz!
A: Sau bolyñyz!
- 3) A: Sälem, Meniň atym Aigerim. Sızdıň atyñyz kím?
B: Meniň atym Qūralań.
A: Sız Almatydansyz ba?
B: Joq, men Astanadanmyn. sız şe?
A: Men Türkistannanmyn.
B: Tanysqanyma quanyştymyn!
A: Men de quanyştymyn!

4) Айсұлтан: Сәлем, Менің атым Айсұлтан. Сіздің атыңыз кім?

Дана: Сәлеметсің бе? Менің атым Dana.

Айсұлтан: Сіздің руыңыз қандай?

Дана: Мен Найманмын. Нұрлан, сіздің руыңыз не?

Айсұлтан: Мен Кереймін.

Дана: Танысқаным қуаныштымын!

Айсұлтан: Мен де қуаныштымын!

Дана: Сау болыңыз!

Айсұлтан: Сау болыңыз!

- 4) A: Sälem, Meniň atym Nürlan. Sızdıň atyñyz kím?
B: Sälemetsiň be? Meniň atym Dana.
A: Sızdıň ruyñyz qandai?
B: Men Naimanmyn. Nürlan, cızdıň ruyñyz ne?
A: Men Kereimin.
B: Tanysqanyma quanyştymyn!
A: Men de quanyştymyn!
B: Sau bolyñyz!
A: Sau bolyñyz!

1. Келесі диалогтарды оқып шығыңыз.

1. Сәлем!

Сәлеметсің бе?

Сәлеметсіз бе?

2. Қайырлы күн!

Қайырлы таң!

Қайырлы кеш!

3. Сау бол!

Сау болыңыз!

4. А: Сәлеметсіз бе?

В: Сәлем.

А: Сіз мұғалімсіз бе?

В: Жоқ, мен мұғалім емеспін, мен студентпін. Ол мұғалім.

А: Ракмет сізге.

В: Оқасы жоқ.

5. А: Сәлеметсіз бе, ұстаз!

В: Сәлеметсің бе! Сен шетелдік студентсің бе?

А: Иә, мен шетелдік студентпін.

В: Сен қай елденсің?

А: Мен Түркияданмын.

В: Атың кім?

А: Менің атым Мұстафа.

1. Kelesi dialogtardy oqyp şygyñyz.

1. Sälem!

Sälemetsiň be?

Sälemetsiz be?

2. Qaiyrly kün!

Qaiyrly taň!

Qaiyrly keş!

3. Sau bol!

Sau bolyňyz!

4. A: Sälemetsiz be?

B: Sälem.

A: Sız mūğalımsız be?

B: Joq, men mūğalım emespiň,
men studentpiň. Ol mūğalım.

A: Raqmet sizge.

B: Oqasy joq.

5. A: Sälemetsiz be, ūstaz!

B: Sälemetsin be! Sen şeteldik stu-
dentsin be?

A: İä, men şeteldik studentpiň.

B: Sen qai eldensiň?

A: Men Türkiadanmyn.

B: Atyň kím?

A: Meniň atym Mūstafa.

2. Диалог бойынша келесі сұраққа жауап беріңіз.

1) Құралай қай қаладан?

A. Алматы B. Астана C. Түркістан D. Тараз

2) Дана қай рудан?

A. Албан B. Керей C. Найман D. Қыпшақ

3) Айсұлтан қай рудан?

A. Суан B. Қыпшақ C. Керей D. Албан

3. Төмендегі сөйлемдерді болымсыз түріне ауыстырыңыз.

1) Ол Сеуле апай. _____

2) Мен шетелдік студентпін. _____

3) Менің атым Құралай. _____

4) Ол Керей. _____

4. Сыныптастарыңызben танысыныз (Оның есімі, елі, жасы, жұмысы туралы білініз).

Аты: ...

Тегі: ...

Ел: ...

Жасы: ...

Жұмыс: ...

2. Dialog boiynşa kelesi sūraqqa jauap beriňiz.

1) Qūralai qai qaladan?

- A. Almaty B. Astana C. Türkistan D. Taraz

2) Dana qai rudan?

- A. Alban B. Kerei C. Naiman D. Qypşaq

3) Aisūltan qai rudan?

- A. Suan B. Qypşaq C. Kerei D. Alban

3. Tömendegi söilemderdi bolymsyz türine auystyryňyz.

1) Ol Seule apai. _____

2) Men şeteldik studentpın. _____

3) Meniň atym Qūralaň. _____

4) Ol Kerei. _____

4. Synyptastaryňyzben tanysyňyz (Onyň esimi, eli, jasy, jūmysy turaly biliňiz).

Aty: ...

Tegi: ...

Eli: ...

Jasy: ...

Jūmys: ...

2. Мәтін: Бұл кім?

Дәурен: Сәлеметсің бе, Айжан?

Айжан: Сәлеметсің бе, Дәурен? Бұл сіздің отбасыңыз ба?

Дәурен: Иә, бұл менің отбасым.

Айжан: Отбасыңызда қанша ағайындысыз?

Дәурен: Біз бес ағайындымыз.

Айжан: Өте жақсы. Мыналар кімдер?

Дәурен: Бұлар менің әпкем Нұргүл, ағам Серікбол, қарындасым Dana және менің інім Нұрсұлтан.

Айжан: Бұл кім?

Дәурен: Бұл менің әйелім Айсұлу.

Айжан: Ал мыналар кімдер?

Дәурен: Бұлар менің анам мен әкем.

Айжан: Қандай бақытты отбасы!

Дәурен: Рахмет сізге!

Айжан: Дәурен, отбасыңмен танысқаныма қуаныштымын. Көріскенше, сау болыңыз.

Дәурен: Жақсы, Айжан, сау болыңыз.

2. Metin: Būl kım?

A: Sälemetsiň be, Aijan?

B: Sälemetsiň be, Däuren? būl sizdiň otbasyňyz ba?

A: İä, būl meniň otbasym.

B: Otbasyňzdə qanşa ağaiyndysyz?

A: bız bes ağaiyndymyz.

B: Öte jaqsy. Mynalar kimder?

A: Būlar meniň äpkem Nürgül, ağam Serikbol, qaryndasym Dana, jäne meniň inim Nürsultan.

B: Būl kım?

A: būl meniň äielim Aisulu.

B: Al mynalar kimder?

A: Būlar meniň anam men äkem.

B: Qandai baqytty otbasy!

A: Raqmet sizge!

B: Däuren, otbasyňmen tanysqanyma quanyştymyn. Köriskeňse, sau bolyňyz.

A: Jaqsy, Aijan, sau bolyňyz.

1. Келесі диалогты оқыңыз.

Айсұлу: Саған Бір фото көрсетейін.

Фатима: Бұл кім?

Айсұлу: Бұл менің бауырым.

Фатима: Бауырың қанша жаста?

Айсұлу: Ол 22 жаста.

Фатима: Қай университетте оқиды?

Айсұлу: Ол Назарбаев университетінде оқиды.

2. Келесі сандарды оқып шығыңыз.

0	нөл	11	он бір	22	жиырма екі
1	бір	12	он екі	23	жиырма үш
2	екі	13	он үш	24	жиырма төрт
3	үш	14	он төрт	30	отыз
4	төрт	15	он бес	40	қырық
5	бес	16	он алты	50	елу
6	алты	17	он жеті	60	алпыс
7	жеті	18	он сегіз	70	жетпіс
8	сегіз	19	он тоғыз	80	сексен
9	тоғыз	20	жиырма	90	тоқсан
10	он	21	жиырма бір	100	жүз

1. Kelesi dialogty oqyñyz.

Aisūlu: Sağan Bir foto körseteiin.

Fatima: Bül kım?

Aisūlu: Bül meniň bauyrym.

Fatima: Bauyryн qanşa jasta?

Aisūlu: Ol 22 jasta.

Fatima: Qai universitette oqidy?

Aisūlu: Ol Nazarbaev universitetinde oqidy.

2. Kelesi sandardy oqyp şygyñyz.

0	nöл	11	on bir	22	jiyrma eki
1	bır	12	on eki	23	jiyrma üş
2	eki	13	on üş	24	jiyrma tört
3	üş	14	on tört	30	otyz
4	tört	15	on bes	40	qyryq
5	bes	16	on alty	50	elu
6	alty	17	on jetı	60	alpys
7	jetı	18	on segiz	70	jetpis
8	segiz	19	on toğyz	80	sekzen
9	toğyz	20	jiyrma	90	toqsan
10	on	21	jiyrma bir	100	jüz

3. Келесі диалогты аяқтаңыз.

A: Сәлеметсіз бе?

B: _____!

A: Сіздің атыңыз кім?

B: _____.

A: Бұл кім?

B: _____.

A: Мыналар кімдер?

B: _____.

3. Kelesi dialogty aiaqtañyz.

A: Sälemetsiz be?

B: _____!

A: Cızdıñ atyñyz kim?

B: _____.

A: Bül kim?

B: _____.

A: Mynalar kimder?

B: _____.

4. Төмөндегі фотосуреттерде өз кәсіптеріне сәйкес келесі сұрақтарға жауап беріңіз.

Бұл кім?

Бұл кім?

Бұл кім?

4. Tömendegi fotosuretterde öz käsipterine säikes kelesi sūraqtarǵa jauap beriňiz.

Būl kım?

Būl kım?

Būl kım?

3. Мен және менің досым

Менің атым Аслан, мен аль-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 1-курс студентімін. Мен отбасыммен Алматы қаласында тұрамын. Серік менің ең жақын досым, біз бір университетте оқымыз. Ол Қазақстанның астанасынан келген, сондықтан университетіміздің жатақханасында тұрады. Біз сабактан кейін бірге уақыт өткізгенді ұнатамыз, әдетте бос уақытымызда қаладағы саябаққа барамыз, кинотеатрда фильм көреміз, кітап дүкендерін бірге аралаймыз және болашақ жоспарымыз туралы сойлесеміз.

3. Metin: Men jäne meniň dosym

Meniň atym Aslan, men Älfarabi atyndaǵy Qazaq ǵılttyq universiteti 1-synyp oquşysymyn. Men otbasymmen Almaty qalasynda tūramyn. Serik meniň eñ jaqyn dosym, bız bir universitette oqimyz. Ol Qazaqstannыň astanasynan kelgen, sondyqtan universitetimizdiň jataqhanasynda tūrady. Bız sabaqtan keiin birge uaqyt ötkizgendi ūnatamyz, ädette bos uaqytymyzda qaladaǵy sai-abaqqa baramyz, kinoteatrda film köremiz, kitap dükenderin birge aralaimyz, jäne bız bolaşaq josparymyz turaly söilesemiz.

1. Төмендегі мәтінді оқып шығыңыз, суретті мәтінмен сәйкестендіріңіз.

Оның бойы бір метр тоқсан бес. Жүз жиырма келі. Оның мұрты бар. Ол ерек.

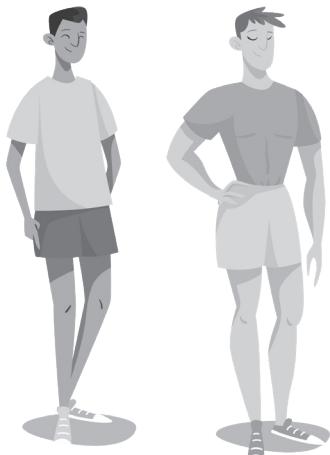
2. Мәтінді оқып, мәтін бойынша бос орындарды толтырыңыз.

Менің атым Аслан, мен Альфараби атындағы Қазақ ұлттық университеті студентпін. Мен отбасыммен қаласында тұрамын. менің ең жақын досым, біз бір университетте оқимыз. Ол Қазақстанның келген, сондықтан университетіміздің тұрады. Біз сабактан кейін бірге уақыт өткізгенді ұнатамыз, әдетте бос уақытымызда қаладағы барамыз, кинотеатрда көреміз, дүкендерін бірге аралаймыз, және біз болашақ жоспарымыз туралы сөйлесеміз.

1. Tömendegı mätindı oqyp şygyňyz, surettı mätinmen säkestendırıñız.

Onyň boiy bir metr toqsan bes. Jüz jiyrma keli. Onyň mürty bar. Ol er-kek.

2. Mätindı oqyp, mätin boiynşa bos oryndardy toltyryňyz.

Meniň atym Aslan, men Älfarabi atyndaǵy Qazaq ülttyq universiteti studentpin. Men otbasymmen qalasynda tūramyn. meniň eñ jaqyn dosym, bız bir universitette oqimyz. Ol Qazaqstannyň kelgen, sondyqtan universitetimizdiň türady. Bız sabaqtan keiin birge uaqyt ötkizgendi ünatamyz, ädette bos uaqytymyzda qaladaǵy baramyz, kinoteatrda köremiz, dükenderin birge aralaimyz, jäne bız bolaşaq josparymyz turaly söilesemiz.

3. Төмендегі сұрақтарды сәйкес жауаптармен сәйкестендіріңіз.

1. Аслан қай университетте оқиды?	A. Астана
2. Аслан қай сыныпта оқиды?	B. Серік
3. Аслан қай қалада тұрады?	C. Альфараби атындағы -
Қазақ ұлттық университеті
4. Асланның ең жақын досы кім?	D. Алматы
5. Серік қай қаладан келген?	E. 1-сынып

4. Төмендегі өрнектерді сәйкестендіріңіз және сөйлемдерді оқыңыз.

Мұғалімдер	жаттығу залында	өмір сүріп жатыр
Арслан	сахнада	сабак беріп жатыр
Науқастар	мектепте	жаттығып жатыр
Селим	аурұханада	билип жатыр
бишілер	Қазақстанда	емделіп жатыр

3. Tömendegi sūraqtardy säikes jauaptarmen säkestendırıñız.

1. Aslan qai universitette oqidy?	A. Astana
2. Aslan qai synypta oqidy?	B. Serik
3. Aslan qai qalada tūrady?	C. Älfarabi Atyñdaǵy Qazaq ǵılttyq universiteti
4. Aslannyň eň jaqyn dosy kím?	D. Almaty
5. Serik qai qaladan kelgen?	E. 1-synyp

4. Tömendegi örnekterdі säkestendırıñız jäne söilemderdі oqyñız.

Müǵalımlar	jattyǵu zalynda	ömür sürüp jatyr
Arslan	sahnada	sabaq berip jatyr
Hauqastar	mektepte	jattyǵyp jatyr
Selim	auruhanada	bilep jatyr
bışıler	Qazaqstanda	emdelip jatyr

4. Мәтін: Менің отбасым

Селим: Бексұлтан, бұл сіздің фотосуретіңіз ба?

Бексұлтан: Иә, бұл менің отбасылық суретім.

Селим: Сіздің отбасыңызда қанша адам бар?

Бексұлтан: Менің отбасымда алты адам бар: атам, әжем, әкем, анам, інім және мен.

Селим: Аға-қарындастарың жоқ па?

Бексұлтан: Ой, мен қателесіппін, жеті адам болуы керек, менің үлкен ағам бар, ол үйленген, өзінің отбасы бар. Селим, сенің отбасында кім бар?

Селим: Менің отбасымда әкем, шешем, үлкен әпкем, інім, қарындастым бар.

4. Metin: Meniň otbasym

Selim: Beksūltan, būl sızdıň fotosuretiňiz ba?

Beksūltan: İä, būl meniň otbasylyq suretim.

Selim: Sızdıň otbasyňyzda qanşa adam bar?

Beksūltan: Meniň otbasymda alty adam bar: Atam, äjem, äkem, anam, inim järe men.

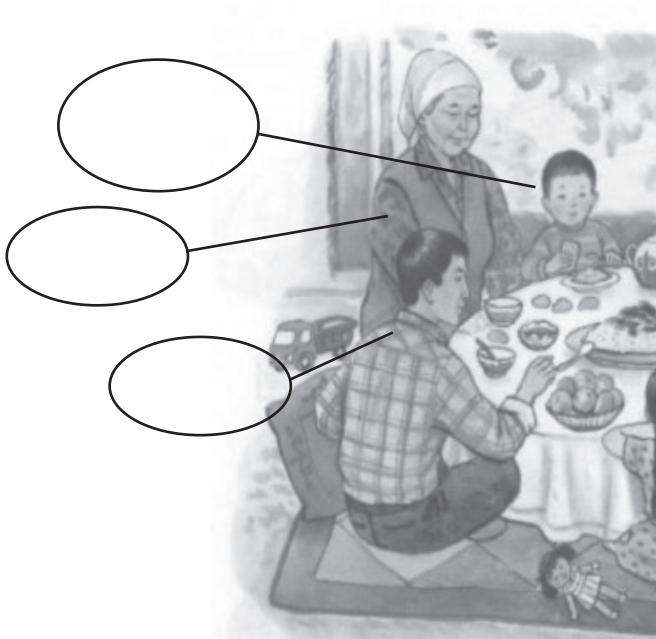
Selim: Aǵa-qaryndastaryň joq pa?

Beksūltan: Oi, men qatelesippin, jeti adam boluy kerek, meniň ülken ağam bar, ol ülengen, öziniň otbasy bar. Selim, seniň otbasynda kım bar?

Selim: Meniň otbasymda äkem, şeşem, ülken äpkem, inim, qaryndasym bar.

1. Fotodaǵy adamdardyň ataularyn toltyrynyz.

2. Келесі диалогты оқыңыз.

A: Сіз қазақстандықсыз ба?

B: Иә, мен қазақстандықпын.

A: Сіз қазақстандықсыз ба?

B: Жоқ, мен қазақстандық емеспін, Түркияданмын.

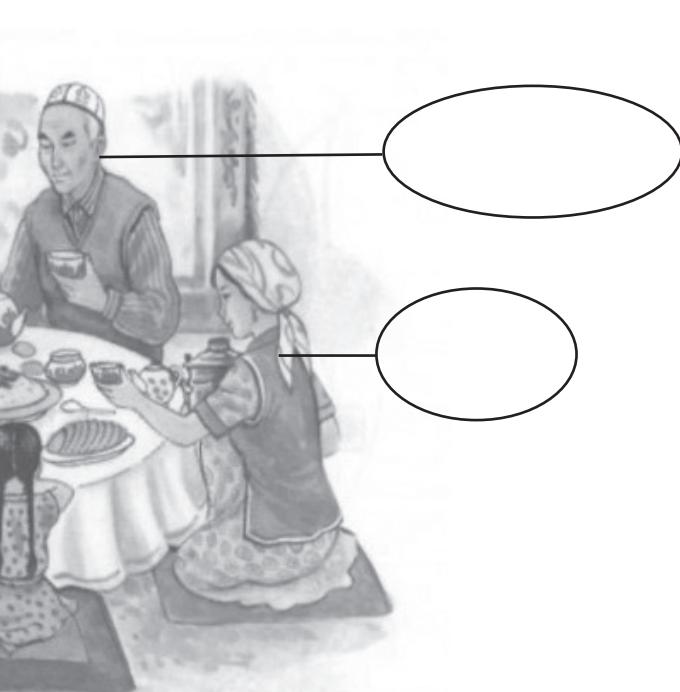
A: Сен қанша жастасың?

B: Менің жасым жиырмада.

A: Ол қанша жаста?

B: Ол елу жаста.

1. Фотодағы адамдардың атауларын толтырыңыз.

2. Kelesи dialogty oqyñyz.

- A: Siz qazaqstandyqsyz ba?
- B: İä, men qazaqstandyqypyn.
- A: Siz qazaqstandyqsyz ba?
- B: Joq, men qazaqstandyq emespin, Türkiadanmyn.
- A: Sen qanşa jastasyň?
- B: Meniň jasym jiyrmada.
- A: Ol qanşa jasta?
- B: Ol elu jasta.

3. Мәтін бойынша келесі сұраққа жауап беріңіз.

1. Бексұлтанның үйінде қанша адам бар?

2. Селимнің үйінде қанша адам бар?

3. Бексұлтанның үйінде мысық бар ма?

4. Ұяшықтан сөзді таңдаңыз, сурет бойынша сөйлемді аяқтаңыз.

Мұғалім | Дәрігер | Полиция | зангер | Инженер

1. Ол _____.

2. Мен _____.

3. Сен _____.

4. Сіз _____.

5. Олар _____.

3. Mätin boiynşa kelesi sūraqqa jauap beriñiz.

1. Beksültannyň üiinde qanşɑ adam bar?

2. Selimniň üiinde qanşɑ adam bar?

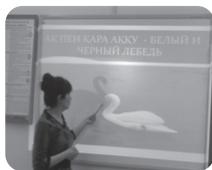
3. Beksültannyň üiinde mysyq bar ma?

4. Üiaşyqtan sözdi tañdap, suret boiynşa söilemdi aiaqtañyz.

Mūğalim | Däriger | Polisia | zañger | İnjener

1. Ol _____

2. Men _____

3. Sen _____

4. Sız _____

5. Olar _____

2. Бөлік: Уақыт

1. Мәтін: Сен қазір не істеп жатырсын?

Айбике: Ало?

Жібек: Ало! Айгерім. Қалың қалай?

Айбике: Жақсы, өзің қалай?

Жібек: Мен де жақсымын. Сен қазір не істеп жатырсың?

Айбике: Мен демалысқа дайындалып жатырмын.

Жібек: Заттарыңды жинадың ба?

Айбике: Мен қазір жинап жатырмын.

Жібек: Ауа-райы болжамын тексердің бе?

Айбике: Әлі тексерген жоқпын. Қазір тексеріп көрейін. 26 маусым мен 2 шілде аралығындағы ауа райы болжамын аштым. Тым ыстық емес, 22 градустан 26 градусқа дейін көрсетіп тұр, тіпті екінші күні аздаған жаңбыр жауады екен.

Жібек: Тауда кешке салқын болады, міндettі түрде пальто алыш жүру керек.

Айбике: Иә, мен өзім сұықтан қатты қорқамын, сондықтан жеңіл пальто мен шалбар алдым. Сен ше? Не алдың?

Жібек: Мен қолшатыр, күннен қорғайтын көзілдірік, крем, зарядтағыш пен кітапты дайындаш жатырмын.

Айбике: Өте жақсы! Ертең таңертең сағат 9-да менің үйіме кел, осы жерден бірге жолға шығамыз.

Жібек: Жарайды, ертең кездескенше.

Айбике: Сау бол.

1. Metin: Sen qazır ne ıstep jatyrsyn?

Aibike: Alo?

Jıbek: Alo! Aigerim. Qalyň qalai?

Aibike: Jaqsy, öziň qalai?

Jıbek: Men de jaqsymyn. Sen qazır ne ıstep jatyrsyn?

Aibike: Men demalysqa daiyndalyp jatyrmyн.

Jıbek: Chemodanyňdy jinadyň ba?

Aibike: Men qazır jinap jatyrmyн.

Jıbek: Aua-raiy habaryn tekserdiniň be?

Aibike: Äli teksergen joqpyn. Qazır tekserip köreiün. 26 mausym men 2 şilde aralygyndağı aua raiy esebin aştym. Tym ystyq emes, 22 gradustan 26 gradusqa deiin körsetip tür, tipti ekinşı künü azdağan jaňbyr jauady eken.

Jıbek: Tauda keşke salqyn bolady, mindetti türde pälto alyp jüru kerek.

Aibike: İä, men özim suyqtan qatty qorqamyn, sondyqtan jeňil pälto men şalbar aldyn. Sen şe? Ne aldyň?

Jıbek: Men qolşatyr, kunnen qorǵaityn közildirik, krem, zaradtağış pen kıtaptı daiyndap jatyrmyн.

Aibike: Öte jaqsy! Erteň tañerteň saǵat 9-da meniň üiime kel, osy jerden bırgə jolǵa şyǵamyz.

Jıbek: Jaraidy, erteň kezdeskenše.

Aibike: Sau bol.

1. Келесі диалогты оқыңыз.

A: Қазір сағат неше?

B: Таңғы сағат 10.

A: Сен не істеп жатырсың?

B: Мен музыка тыңдап жатырмын.

A: Сіз үй жинап жатырысاز ба?

B: Жоқ, Мен қазір тамақ жасап жатырмын.

2. келесі сөйлемдерді оқыңыз.

1. Мен футбол ойнаймын. _____ Мен футбол ойнап жатырмын.

2. Сен ән айтасың. _____ Сен ән айтып жатырсың.

3. Сіз ұйықтайсыз. _____ Сіз ұйықтап жатырысиз.

4. Біз фильм көреміз. _____ біз фильм көріп отырмыз.

5. Ол жүзеді. _____ Ол жүзіп жатыр.

6. Олар жүзеді. _____ Олар жүзіп жатыр.

1. Kelesi dialogty oqyñyz.

A: Qazır saǵat neše?

B: Taňǵy saǵat 10.

A: Sen ne ıstep jatyrsyń?

B: Men muzyka tyńdap jatyrmyn.

A: Sız üi jinap jatyrsyz ba?

B: Joq, Men qazır tamaq jasap jatyrmyn.

2. kelesi söilemderdі oqyñyz.

1. Men futbol oinaimyn. _____ Men futbol oinap jatyrmyn.

2. Cen än aitasyń. _____ Cen än aityp jatyrsyń.

3. Sız ūiyqtaisyz. _____ Sız ūiyqtap jatyrsyz.

4. Bız film köremiz. _____ bız film körip otymyz.

5. Ol jüzedi. _____ Ol jüzip jatyr.

6. Olar jüzedi. _____ Olar jüzip jatyr.

**3. Диалог бойынша Айбике мен Жібек демалысқа не дайындағы?
Белгілеңіз. (✓)**

	Айбике	Жібек
кітапты		
жекел пальто		
зарядтағыш		
крем		
күннен қорғайтын көзілдірік		
шалбар		
қолшатыр		

**4. Фотосуретті қарап шығыңыз. Мысалдағыдай сөйлемдер жазыңыз.
Мысал: Ол үй тапсырмасын жазып жатыр.**

1. _____
 2. _____
 3. _____
 4. _____
 5. _____
 6. _____
 7. _____
 8. _____

3. Dialog boiynşa Aibike men Jıbek demalysqa ne daiyndady? Belgi-leñiz. (Ö)

	Aibike	Jıbek
kıtap		
jeñil pälto		
zarädtaǵış		
krem		
künnen qorǵaityn közildirik		
şalbar		
qolşatyr		

4. Fotosuretti qarap şygyńyz. Mysaldaǵydai söilemder jazyńyz.

Mysal: **Ol üi tapsyrmasyn jazyp jatyr.**

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____

5. Келесі диалогты аяқтаңыз.

A: Қазір сағат неше?

B: _____.

5. Kelesi dialogty aiaqtañyz.

A: Qazır saǵat neše?

B: _____.

2. Мәтін: Алматы қаласында саяхаттау

Туристік гид: Барлығыңызға сәлем! Алматы қаласына қош келдіңіз!

Студенттер: Рахмет.

Туристік гид: Бүгінгі маршрутта біз баратын көрікті жерлер: мұражай, Ұлттық кітапхана, «Медеу» мұз айдыны, спорт сарайлары, Республика сарайы.

Студенттер: Тамаша! Қайсысына бірінші барамыз?

Туристік гид: Мұражайдан бастайық.

Студенттер: Жарайды.

Туристік гид: Міне, біз Қазақстанның Орталық Мемлекеттік мұражайындамыз, бұл Алматыдағы ең үлкен мұражай. Мұражайда қазақтың тарихи, археологиялық және заманауи мәдениетінің ең маңызды коллекциясы бар.

Студенттер: Қандай керемет!

2. Metin: Almaty qalasynda saiahattau

Turistik gid: Barlygyňyzga sälem! Almaty qalasyna qos keldiňiz! Studentter: Raqmet.

Turistik gid: Bügingi marşrutta bız baratyn körikti jerler: mūrajai, Ülttyq kı-taphana, «Medeu» mūz aidyny, sport sarailary, Respublika sarayı.

Studentter: Tamaşa! Qaisysyna bırınşı baramyz?

Turistik gid: Mūrajaidan bastaiyq.

Studentter: Jaraidy.

Turistik gid: Mine, bız Qazaqstannyň Ortalyq Memlekettik mūrajaiyndamyz, bül Almatydaǵy eñ ülken mūrajai. Mūrajaida qazaqtyň tarihi, arheologialyq jäne zamanaui mädenietiniň eñ maňyzdy koleksiasy bar.

Studentter: Qandai keremet!

1. Келесі диалогты оқыңыз.

1. Зейнеп: Қазақстандағы университеттерде сабак танертең нешеде басталады?

Майра: Көптеген университеттерде сабактар сағат тоғызыда басталады, ал біздің университетде сабактар сағат сегізде басталады.

Зейнеп: Сабактан нешеде шығады?

Майра: Тұсқі сағат 13:00-де сабак аяқталады.

2. Мұхамет: Лекция қашан басталады?

Гүлнара: сағат үште басталады.

Мұхамет: Қазір сағат неше?

Гүлнара: Үшке 15 минут қалды.

Мұхамет: Рахмет, көріскеңше.

2. Диалог бойынша төмөндегі сөйлемдерге дұрыс немесе бұрыс деп белгілеңіз (✓, X)

1. Студенттер Бұгінгі маршрутта Республика сарайына барады.	
2. Студенттердің бірінші баратын орны – ұлттық кітапхана	
3. Мұражайда тарихи коллекциясы бар.	

1. Kelesi dialogty oqyñyz.

1.Zeinep: Qazaqstandaǵy universitetterde sabaq tańerteň neşede bastalady?

Maira: Köptegen universitetterde sabaqtar saǵat toǵyzda bastalady, al bızdıń universitetde sabaqtar saǵat segizde bastalady.

Zeinep: Sabaqtan neşede şyǵady?

Maira: Tüskı saǵat 13:00-de sabaq aiaqtalady.

2. Mūhamet: Leksia qaşan bastalady?

Gülnara: saǵat üste bastalady.

Mūhamet: Qazır saǵat neše?

Gülnara: Üşke 15 minut qaldy.

Mūhamet: Rahmet, köriskenše.

2. Dialog boiynşa tömendegi söilemderge dūrys nemese būrys dep belgileňiz (✓. İ)

1. Studentter Bügingi marşrutta Respublika saraiyna barady.	
2. Studentterdіń birinşı baratyn orny – ǵalttyq kítaphana	
3. Mūrajaida tarihi koleksiyasy bar.	

3. Оқушылар қалада қандай жерлерге барады? Белгілеңіз (✓)

Mұражай ()

Кек базар ()

Үлттық кітапхана ()

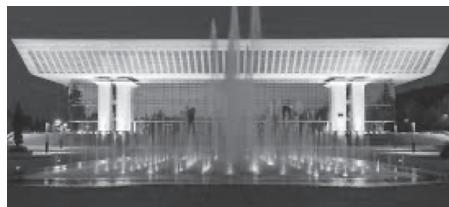
«Медеу» мұз айдыны

Кек төбе ()

спорт сарайлары ()

Республика сарайы ()

4. Сыныбынызға келесі сұрақтарды қойып, бос орынды толтырыңыз.

1. Қазір сағат неше?

2. Сіздің университетінізде сабак сағат нешеде басталады?

3. Сіздің университетінізде сабак сағат нешеде аяқталады?

3. Oquşylar qalada qandai jerlerge barady? Belgileñiz (✓)

Mūrajai ()

Kök bazar ()

Ültyq kítaphana «Medeu»
müz aidyny ()

()

Kök töbe ()

Sport sarailary ()

Respublika saraiy ()

4. Synybyñyzga kelesi sūraqtardy qoyp, bos oryndy toltyryñyz.

1. Qazır saçat neşe?

2. Sızdıñ universitetiñizde sabaq saçat neşede bastalady?

3. Sızdıñ universitetiñizde sabaq saçat neşede aiaqtalady?

3. Мәтін: Мен қатты ауырып тұрмын

3.1

Жанат: Тез тұр, Ардақ, сабаққа кешігіп қаламыз.

Ардақ: Мен сабаққа бара алмайтын сияқтымын.

Жанат: Саған не болды?

Ардақ: Мен қатты ауырып тұрмын. Басым ауырып, қызуым көтеріліп, жөтеліп жатырмын.

Жанат: Олай болса жақсы демал.

Ардақ: Мен үшін мұғалімнен демалыс сұрай аласын ба?

Жанат: Әрине.

3.2

Жанат: Мұғалім, Ардақ бүгін сабаққа келе алмайды.

Мұғалім: Шынымен бе? Оған не болды?

Жанат: Суық тиіп, басы ауырып, дene қызуы көтеріліп, жөтеліп жатыр.

Мұғалім: Қалай суық тигізіп алыпты?

Жанат: Ардақ кеше кинотеатрга кино көруге барған, қайтып келе жатқанда жаңбырдың астында қалғандықтан және қолшатыры болмағандықтан суық тиіп қалған.

Мұғалім: Түсіндім, рахмет.

3. Metin: Men qatty auyryp tūrmyn

3.1

Janat: Tez tür Ardaq, sabaqqa keşigip qalamyz.

Ardaq: Men sabaqqa bara almaityn siaqtymyn.

Janat: Sağan ne boldy?

Ardaq: Men qatty auyryp tūrmyn. Basym auyryp, qyzuym köterılıp, jäne jötelip jatyrmyн.

Janat: Olai bolsa jaqsy demal.

Ardaq: Men üşin mūğalımnen demalys sūrai alasyn ba?

Janat: Ärine.

3.2

Janat: Mūğalım, Ardaq bugün sabaqqa kele almaidы.

Mūğalım: Şynymen be? Oğan ne boldy?

Janat: Suyq tiip, basy auyryp, dene qyzuy köterılıp, jötelip jatyr.

Mūğalım: Qalai suyq tigizip alypty?

Janat: Ardaq keşe kinoteatrğa kino köruge barğan, qaityp kele jatqanda jañbyrdyň astynda qalğandyqtan jäne qolsatyry bolmağandyqtan suyq tiip qalğan.

Mūğalım: Tüsindim, rahmet.

1. Төмөндегі өтінішды оқыңыз.

ҰЛГІ

«Адонис» ЖШС-ның директоры

А. Акишев мұрзага

Жарнама бөлімінің жетекші менеджері А.К. Астаевтан

Өтініш

Сізден 2007 жылдың 12 желтоқсанынан бастап
маған кезекті еңбек демалысын беруіңізді
өтінемін.

12.11.2007 ж.

(колы)

2. Мәтін бойынша келесі сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Ардаққа не болды?

2. Ардақ сабакқа барды ма?

3. Ардақ қалай сүйк тигізіп алыпты?

3. Ұяшықтан сөзді таңдап, бос орынды толтырыныз.

аяқ | асқазан | бас | құлақ | қол

1. Оның _____ ауырып тұр, оған демалу керек.

2. Менің _____ ауырады, жүре алмаймын.

3. Менің _____ ауырып тұр, қазір ештеңе жей алмаймын.

4. Мен сізді естімеймін, _____ жақын сөйлей аласыз ба?

5. Мен _____ сындырып алдым, сондықтан көлік жүргізе алмаймын.

1. Tömendegı ötinişdy oqyñyz.

2. Mätin boiynşa kelesi sūraqtarǵa jauap beriňiz.

1. Ardaqqa ne boldy?

2. Ardaq sabaqqa bardy ma?

3. Ardaq qalai suyq tigizip alypty?

3. Ūiaşyqtan sözdı tañdap, bos oryndy toltyrynyz.

aiaq | asqazan | bas | qūlaq | qol

1. Onyň _____ auyryp tür, oğan demalu kerek.

2. Meniň _____ auyrady, jüre almaimyn.

3. Meniň _____ auyryp tür, qazır eșteñe jei almaimyn.

4. Men sizdi estimeimin, _____ jaqyn söilei alasyz ba?

5. Men _____ syndyryp aldym, sondyqtan kölik jürgize almaimyn.

4. Науқас ретінде дәрігерге ауруыңызды сипаттаңыз.

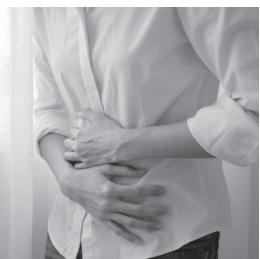
1. _____

2. _____

3. _____

4. Nauqas retinde därigerge auruyňyzdy sipattaňyz.

1. _____

2. _____

3. _____

4. Мәтін: Мәзірде не бар?

Даяшы: Біздің мейрамханага қош келдіңіз!

Қонақ: Рахмет.

Даяшы: Қанша адамсыздар?

Қонақ: Біз төрт адамбыз.

Даяшы: Терезенің жанында бос орынымыз бар, көрсетейін.

Қонақ: Өте жақсы, рахмет.

Даяшы: Міне, мәзір.

Қонақ: Мәзірде не бар?

Даяшы: Біздің мейрамханамызда қазақтың дәстүрлі тағамдарын ұсынамыз: Қазақ еті, Қазы, Қарта, Сорпа, Қуырдақ, Сірне...

Қонақ: Нан бар ма?

Даяшы: Әрине, мейрамханамызда Таба нан, Бауырсақ, Салма, Май шелпек, Қаттама бар.

Қонақ: Сізде қандай сусындар бар?

Даяшы: Бізде сүтті шай, Айран, Қымыз бар. Мейрамханамыздағы шай жиынтығын алуға кенес беремін.

Қонақ: Шай жиынтығында не бар?

Даяшы: Оған сүтті шай, бауырсақ, ірімшік, тары, жент кіреді.

Қонақ: Тамаша!

4. Metin: Mäzirde ne bar?

Daiaşy: Bızdıň meiramhanağa qos keldiňiz!

Qonaq: Raqmet.

Daiaşy: Qanşa adamsyzdar?

Qonaq: Bız tört adambyz.

Daiaşy: Terezeniň janynda bos orynamyz bar, körseteiin.

Qonaq: Öte jaqsy, rahmet.

Daiaşy: Mıne, mäzir.

Qonaq: Mäzirde ne bar?

Daiaşy: Bızdıň meiramhanamyzda qazaqtyň dästürlü taǵamdaryn ūsyn-amyz: Qazaq eti, Qazy, Qarta, Sorpa, Quyrdaq, Sırne...

Qonaq: Nan bar ma?

Daiaşy: Ärine, meiramhanamyzda Tabanan, Bauyrsaq, Salma, Maişel-pek, Qattama bar.

Qonaq: Sızde qandai susyndar bar?

Daiaşy: Bızde süttı şai, Airan, Qymyz bar. Meiramhanamyzdağı şai jiyn-tyğyn jep köruge keňes beremin.

Qonaq: Şai jiyntyǵynda ne bar?

Daiaşy: Oğan süttı şai, bauyrsaq, ırımsık, tary, jent kıredı.

Qonaq: Tamaşa!

1. Берілген сөздерді мысалға келтіріп сөйлем құраңыз.

Тамақтану → Мен тамақтаным.

→ Мен тамақтанып жатырмын.

→ Мен тамақтанамін.

кітап оқу → _____

→ _____

→ _____

фильм көру → _____

→ _____

→ _____

ән айтуда → _____

→ _____

→ _____

2. Мәтін бойынша келесі сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Мәзірде не бар?

2. Мейрамханада нанның қандай түрлері бар?

3. Мейрамханада қандай сусындар бар?

1. Berilgen sözderdi mysalǵa keltirip söilem qūrañız.

Tamaqtany → Men tamaqtandym.

→ Men tamaqtanyp jatyrmyн.

→ Men tamaqtanamın.

kıتاب oqu → _____

→ _____

→ _____

film köru → _____

→ _____

→ _____

än aitu → _____

→ _____

→ _____

2. Mätin boynşa kelesi sūraqtarǵa jauap beriňiz.

1. Mäzirde ne bar?

2. Meiramhanada nannyň qandaitürleri bar?

3. Meiramhanada qandai susyndar bar?

3. Сөзді дұрыс суретпен сәйкестендір.

Сұтті шай

Қазы

Бауырсақ

Құырдақ

3. Sözdi dūrys suretpen säkestendir.

Cütti şai

Qazy

Bauyrsaq

Quyrdaq

4. Мәзірден өзіңізге тапсырыс беріңіз.

4. Mäzirden öziňizge tapsyrys beriňiz.

3. Бөлік: Орын

1. Мәтін: Әуежайда

Қызметкер: Қайырлы күн! Бұгін қайда ұшасыз?

Жолаушы: Стамбул.

Қызметкер: Төлкүжатыңызды өтінемін.

Жолаушы: Мінеки.

Қызметкер: Сізде багаж бар ма?

Жолаушы: Иә, менде бір ғана багаж бар.

Қызметкер: Жарайды, сөмкеңізді таразыға қойыңыз.

Жолаушы: Менде Анталияда трансферім бар – жүктөрімді сол жерден алуым керек пе?

Қызметкер: Жоқ, Сіздің багажыңыз тікелей Стамбулға барады. Міне, отырғызу талондары – рейс 5A қақпасынан шығасыз, 15:20-да отырғызылады. Сіздің орын нөмірініз 27E.

Жолаушы: Көп рахмет!

Қызметкер: Оқасы жоқ!

1. Metin: Äuejaida

Qyzmetker: Qaiyrly kün! Bügın qaida ūşasyz?

Jolauşy: Stambul.

Qyzmetker: Tölqüjatyňyzdy ötinemin.

Jolauşy: Mıneki.

Qyzmetker: Sızde bagaj bar ma?

Jolauşy: İä, mende bir ğana bagaj bar.

Qyzmetker: Jaraidy, sömkeňizdi tarazyǵa qoiyňyz.

Jolauşy: Mende Antaliada transferim bar – jükterimdı sol jerden aluym ker-ek pe?

Qyzmetker: Joq, Sızdıñ bagajyňyz tikelei Stambulǵa barady. Mıne, otyrǵyza talondary – reis 5A qaqpasynan şygacız, 15:20-da otyrǵyzylady. Sızdıñ oryn nömiriňiz 27E.

Jolauşy: Köp raqmet!

Qyzmetker: Oqasy joq!

1. Келесі диалогтарды оқыңыз.

Агент: Өтінемін, сөмкелеріңізді конвейер лентасына тегіс қойып, ұсақ заттарға арналған жәшіктерді пайдаланыңыз.

Жолаушы: Ноутбуқты сөмкеден шығаруым керек пе?

Агент: Иә, керек. Шляпаңыз бен аяқ киіміңізді шешіңіз.

БИП БИП БИП

Агент: Өтінемін, артқа шегініңіз. Қалтаңызда бірнэрсе бар ма – кілттер, ұялы телефон, тиындар?

Жолаушы: Жоқ. Белбеуімді шешіп көрейін.

Агент: Жарайды, өтіңіз. Жолыңыз болсын.

Жолаушы: Рақмет сізге!

1. Kelesi dialogtardy oqyñyz.

Agent: Ötinemin, sömkelerinizi konveier lentasyna tegis qoyp, ūsaq zattarǵa arnalǵan jäsikterdi paidalanyñyz.

Jolauşy: Noutbukty sömkeden şygaruym kerek pe?

Agent: İä, kerek. Şläpañyz ben aiaq kiimini zdı şesiniz. BİP BİP BİP BİP

.....

Agent: Ötinemin, artqa şeginizi. Qaltañyzda bırnärse bar ma – kiltter, ūialy telefon, tiyndar?

Jolauşy: Joq. Belbeuimdi şesip köreiim.

Agent: Jaraidy, ötiñiz. Jolyñyz bolsyn.

Jolauşy: Raqmet sizge!

2. Мысалға сәйкес бос орындарды толтырыңыз.

Оқу

Мен оқимын

Сен оқисын

Ол оқыды

Біз оқимыз

Олар оқыды

Жазу

Мен _____

Сен _____

Ол _____

Біз _____

Олар _____

Тындау

Мен _____

Сен _____

Ол _____

Біз _____

Олар _____

Сөйлеу

Мен _____

Сен _____

Ол _____

Біз _____

Олар _____

2. Mysalǵa säikes bos oryndardy toltyryňyz.

Oqu

Men **oqimyn**

Sen **oqisyň**

Ol **oqydy**

Bız **oqimyz**

Olar **oqydy**

Jazu

Men _____

Sen _____

Ol _____

Bız _____

Olar _____

Tyńdau

Men _____

Sen _____

Ol _____

Bız _____

Olar _____

Söileu

Men _____

Sen _____

Ol _____

Bız _____

Olar _____

3. Мәтін мазмұнына сәйкес таңдаңыз.

1) Жолаушы қайда бара жатыр?

A. Алматы

B. Стамбул

C. Астана

D. Анкара

2) Жолаушы қай жерде транзит жасайды?

A. Антalia

B. Астана

C. Алматы

D. Стамбул

3) Жолаушының орын нөмірі қандай?

A. 10A

B. 20C

C. 27E

D. 8B

3. Mätin mazmūnyna säikes tañdañyz.

1) Jolauşy qaida bara jatyr?

A. Almaty

B. Stambul

C. Astana

D. Ankara

2) Jolauşy qai jerde tranzit jasaиды?

A. Antalia

B. Astana

C. Almaty

D. Stambul

3) Jolauşynyň oryn nömiri qandai?

A. 10A

B. 20C

C. 27E

D. 8B

4. Мәтін бойынша, келесі сөйлемдерді Дұрыс, Дұрыс немесе ақпарат жоқ деп белгіленең.

Қайсысы дұрыс, қайсысы бұрыс?	Дұрыс	Бұрыс	ақпарат жоқ
1. Жолаушыда екі бағаж бар.			
2. Жолаушы 5A қақпасынан шығады			
3. Жолаушының бизнес-класс билеті бар			

5. Суретке қарап, келесі ақпаратты табыңыз (кету орны, бару орны, билеттің бағасы, жол жүру уақыты).

05:20 6с 10м, Тікелей
Алматы

08:30 ыстамбұл бастап 122 232 ₮ ^

Алматы - ыстамбұл
Жол жүру уақыты: 6с 10м

Тарифті таңдау

05:20 Алматы КС 913 | Air Astana
Сб, Там Эйрбас A321NEO LR
19 6с 10м

08:30 ыстамбұл ыстамбұл халықаралық өуежайы

4. Mätin boiynşa, kelesi söilemderdi Dūrys, Dūrys nemese aqparat joq dep belgileñiz.

Qaisysy dūrys, qaisysy būrys?	Dūrys	Būrys	aqparat joq
1. Jolauşyda eki bagaj bar.			
2. Jolauşy 5A qaqpasynan şygady			
3. Jolauşynyň biznes-klas biletı bar			

5. Suretke qarap, kelesi aqparatty tabyñyz (ketu orny, baru orny, bilettin baǵasy, yol jüru uaqyty).

05:20 6с 10м, Тікелей
Алматы — 08:30 ыстамбұл бастап 122 232 ₮ ^

Алматы - ыстамбұл
Жол журу уақыты: 6с 10м Тарифті таңдау

05:20 Алматы KC 913 | Air Astana
Сб, Там Алматы халықаралық өуежайы Эйрбас A321NEO LR
19 6с 10м

08:30 ыстамбұл
Сб, Там ыстамбұл халықаралық өуежайы
19

2. Мәтін: Мұражай

Арай: Сәлеметсіз бе, бұл Қазақстанның Орталық Мемлекеттік мұражайы ма?

Оператор: Иә, сізге қалай көмек керек?

Арай: Мұражайдың жұмыс уақытын айта аласыз ба?

Оператор: Дүйсенбіден жексенбіге дейін 9:30-дан 17:30-ға дейін ашық. Сейсенбіде жабық.

Арай: Рақмет! Билет қанша тұрады?

Оператор: Ересектерге 500 теңге, балалар мен қарттарға 300 теңге.

Арай: Тағы бір сұрақ.

Оператор: Иә? Сұраңыз.

Арай: Сіздің мұражайыңызда гид бар ма?

Оператор: Біздің мұражайда экскурсиялық қызмет бар, бірақ ол тек 20 адамнан астам топтарға арналған, сағатына 1000 теңге тұрады.

Арай: Жарайды, түсіндім. Көп рахмет!

Оператор: Оқасы жок.

2. Metin: Mūrajai

Arai: Sälemetsiz be, bül Qazaqstannyň Ortalyq Memlekettik mūrajaiy ma?

Operator: İä, sizge qalai kömek kerek?

Arai: Mūrajaidyň jūmys uaqytyn aita alasyz ba?

Operator: Düisenbiden jeksenbige deiin 9:30-dan 17:30-ǵa deiin aşyq. Ceisenbide jabyq.

Arai: Paqmet! Bilet qanşa tūrady?

Operator: Eresekterge 500 teñge, balalar men qarttarǵa 300 teñge.

Arai: Taǵy bir sūraq.

Operator: İä? Sūrańyz.

Arai: Sızdıň mūrajaiyñyzda gid bar ma?

Operator: Bızdıň mūrajaida ekskursialyq qyzmet bar, bıraq ol tek 20 adamnan astam toptarǵa arnalǵan, saǵatyna 1000 teñge tūrady.

Arai: Jaraidy, tüsindim. Köp raqmet!

Operator: Oqasy joq.

1. Келесі диалогтарды оқыңыз.

Экскурсиялық гид: Қазақстанның ұлттық мұражайына қош келдіңіздер. Бізде 10 көрме залы бар. Олар: Астана залы, Тәуелсіз Қазақстан залы, Алтын залы, Ежелгі және орта ғасыр тарихы залы, Тарих залы, Этнография залы, Қазіргі заманғы өнер залы.

Турист: Алтын адам қай залда көрсетіледі?

Экскурсиялық гид: Екінші қабат Алтын залыда көрсетіледі.

Турист: Бүгін қандай да бір көрме қызметі бар ма?

Экскурсиялық гид: Иә, бар. Біз әр аптаның сейсенбісінде әртүрлі іс-шаралар үйімдастырамыз.

Турист: Өте жақсы.

2. Мәтін мазмұнына сәйкес таңдаңыз.

1) Мұражай қашан ашылады?

- A.** 8:00
- B.** 8:30
- C.** 9:30
- D.** 10:00

2) Ересектерге билет қанша тұрады?

- A.** 400 теңге
- B.** 500 теңге
- C.** 600 теңге
- D.** 700 теңге

1. Kelesi dialogtardy oqyñyz.

Ekskursialyq gid: Qazaqstannyň ülttyq mūrajaiyna qos keldiňizder. Bızde 10 körme zaly bar. Olar: Astana zaly, Täuelsiz Qazaqstan zaly, Altyn zaly, Ejelgı järe orta ǵasyr tarihy zaly, Tarih zaly, Etnografia zaly, Qazırgı zamanǵy öner zaly.

Turis: Altyn adam qai zalda körsetiledi?

Ekskursialyq gid: Ekىnshi qabat Altyn zalyda körsetiledi.

Turis: Büгин qandai da bir körme qyzmeti bar ma?

Ekskursialyq gid: İä, bar. Bız är aptanyň seisenbisinde ärtürlı 1s-şaralar ūiymdastyramyz.

Turis: Öte jaqsy.

2. Mätin mazmūnyna säikes tañdañyz.

1) Mūrajai qaşan aşylady?

- A.** 8:00
- B.** 8:30
- C.** 9:30
- D.** 10:00

2) Eresekterge bilet qanşa tūrady?

- A.** 400 teñge
- B.** 500 teñge
- C.** 600 teñge
- D.** 700 teñge

3) 2 ересек, 4 бала және 4 қарт билет қанша тұрады?

- A. 2600 теңге
- B. 2700 теңге
- C. 2800 теңге
- D. 2900 теңге

3. Келесі фотосуреттердің арасынан саяхаттау үшін баратын жерді таңдаңыз.

1. Астана

2. Алматы

3. Түркістан

4. Shymkent

3) 2 erek, 4 bala jäne 4 qart bilet qanşa tūradы?

- A. 2600 teңге
- B. 2700 teңге
- C. 2800 teңге
- D. 2900 teңге

3. Kelesі fotosuretterdін arasyнan caiahattau üçin baratyn jerdі tañdañy.

1. Astana

2. Almaty

3. Türkistan

4. Shymkent

3. Мәтін: Ауруханада

Дәрігер: Кіріңіз, отырыңыз. Сізге не болды?

Науқас: Дәрігер, мен қатты жөтеліп, тамағым ауырып тұр.

Дәрігер: Сізде қызы бар ма?

Науқас: Мен білмеймін. Бірақ мен өзімді нашар сезініп тұрмын.

Дәрігер: Алдымен температураңызды өлшеймін.

Науқас: Жақсы.

Дәрігер: Уайымдамаңыз, Температураңыз қалыпты. Сіз жай ғана сүйк тигізіп алышыз. Үйге барып, төрт сағат сайын осы таблеткалардан біреуін ішіңіз. Жақын арада сауығып кетесіз.

Науқас: Тұсіндім. Рахмет сізге.

Дәрігер: Суды көп ішіп, жақсы демалыңыз.

Науқас: Жақсы, көп рахмет.

3. Metin: Auruhanada

Däriger: Kırıñız, otyryñyz. Sızge ne boldy?

Nauqas: Däriger, men qatty jötelip, tamağym auyryp tūr.

Däriger: Sızde qyzba bar ma?

Nauqas: Men bilmeyimin. Biraq men özimdı jaman sezinyp türmyn.

Däriger: Aldymen temperaturañyzdy ölçeimin.

Nauqas: Jaqsy.

Däriger: Uaiymdamañyz, Temperaturañyz qalypty. Sız jai ğana suyq tiigizyp alypsyz. Üige baryp, tört sağat saiyn osy tabletkalardyň bireuin işiñiz. Jaqynda jaqsy bolasyz.

Nauqas: Tüsindim. Raqmet sizge.

Däriger: Sudy köp işip, jaqsy demalyñyz.

Nauqas: Jaqsy, köp rahmet.

1. Келесі диалогты оқыңыз.

Осман: Сәлем, атыңыз кім?

Әли: Менің атым Әли. Сенің атың кім?

Осман: Менің атым Осман. Мен әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің шетелдік студентімін. Менің мамандығым – халықаралық қатынастар. Сен ше?

Әли: Мен Тұран университетінің магистрантымын. Менің мамандығым түрік әдебиеті.

Осман: Тұран университеті қайда орналасқан?

Әли: Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің солтүстігінде орналасқан. Қолыңыз бос кезде біздің университетімізге келіңіз.

Осман: Мені шақырғаныңызға рахмет! Бір күні міндетті түрде барамын.

1. Kelesi dialogty oqyñyz.

Osman: Sälem, atyñyz kím?

Äli: Meniň atym Äli. Seniň atyñ kím?

Osman: Meniň atym Osman. Men äl-Farabi atyndaǵy Qazaq ülttyq universitetiniň şeteldik studentimın. Meniň mamandyǵym – halyqaralyq qatynastar. Sen şe?

Äli: Men Tūran universitetiniň magistrantymyn. Meniň mamandyǵym türık ädebieti.

Osman: Tūran universiteti qaida ornalasqan?

Äli: Äl-Farabi atyndaǵy Qazaq ülttyq universitetiniň soltüstiginde ornalasqan. Qolyñyz bos kezde bızdıň universitetimizge keliňiz.

Osman: Meni şaqyrğanyñyzğa rahmet! Bir künü mindetti türde baramyn.

2. Сурет бойынша сұраққа жауап беріңіз.

1.

A: Сен қазір қайдасың?

B: Мен _____

2.

A: Ол қайда ?

B: Ол _____

3.

A: Біз қайда баражатырмыз?

B: Біз _____

4.

A: Қайдасіздар?

B: Біз _____

2. Suret boiynşa sūraqqa jauap beriñiz.

1.

A: Sen qazır qaidasyň?

B: Men _____

2.

A: Ol qaida ?

B: Ol _____

3.

A: Bız qaida barajatyrmyz?

B: Bız _____

4.

A: Qaidasızdar?

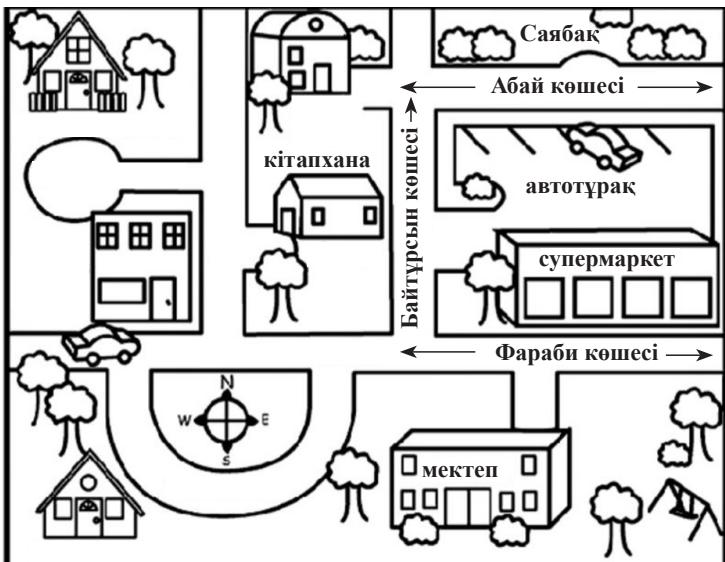
B: Bız _____

3. Мәтін бойынша дұрыс (✓) немесе бұрыс (✗) деп белгілеңіз.

	дұрыс / бұрыс
1. Науқаста дене қызыу бар	
2. Науқастын тамағым ауырып тұр.	
3. Дәрігер оған дәрі берді.	

4. Суретке қарап, келесі сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Супермаркет қайда?

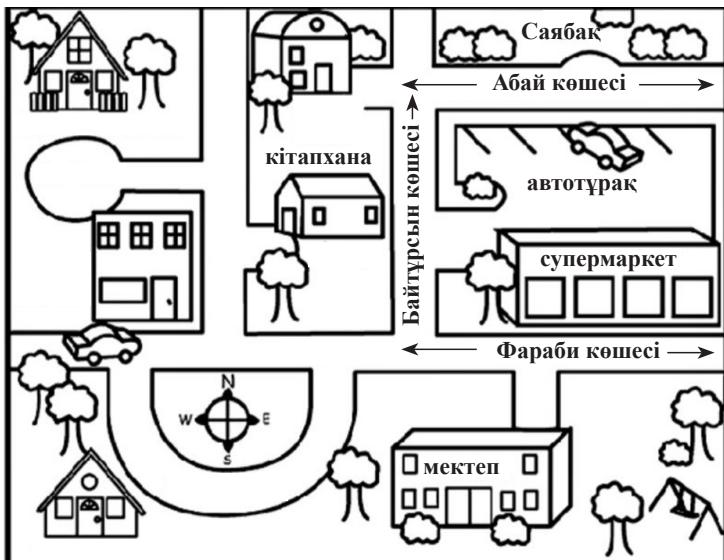
2. Мектеп қайда?

3. Саябақ супермаркеттің қай жағында?

3. Mätin boiynşa dūrys (✓) nemese būrys (✗) dep belgileñiz.

	dūrys / būrys
1. Nauqasta dene qyzuy bar	
2. Nauqastyn tamaǵym auyryp tūr.	
3. Däriger oğan däri berdi.	

4. Suretke qarap, kelesi sūraqtarǵa jauap beriňiz.

1. Supermarket qaida?

2. Mektep qaida?

3. Saiabaq supermarkettiň qai jaǵynda?

4. Мәтін: Базар мен көшелерде

Жанат: Көк базарға келіп көрдіңіз бе?

Айше: Жоқ, менің мұнда бірінші рет келуім.

Жанат: Жарайды онда, мен сізге базарды көрсетейін.

Айше: Өте жақсы! Мұнда не сатылады?

Жанат: Базар екі қабатқа бөлінген, бірінші қабатта жаңа піскен жемістер, көкөністер мен ет бар, ал екінші қабатта киім-кешек пен күнделікті қажетті заттар бар.

Айше: Керемет! Мен қазақтың ұлттық тағамдарын алғым келеді.

Жанат: Кеттік, сізге көрсетейін.

4. Metin: Bazar men köselerde

Janat: Kök bazarǵa kelip kördiňiz be?

Aiše: Joq, meniň mündä birinşı ret keluim.

Janat: Jaraidy onda, men sizge bazardy körseteiin.

Aiše: Öte jaqsy! Mündä ne satylady?

Janat: Bazar ekı qabatqa bölingen, birinşı qabatta jaňa pişken jemister, kökönister men et bar, al ekinşı qabatta kiim-keşek pen kündelikti qajetti zattar bar.

Aiše: Keremet! Men qazaqtyň ülttyq taǵamdayrın algym keledı.

Janat: Kettik, sonda körseteiin.

1. Келесі диалогты оқыңыз.

А: Кешірініз, дәретхана қайда?

В: Соңғы сыйыптың жанында.

А: Сол жақтағы сыйып па?

В: Дұрыс.

А: Рақмет сізге!

В: Оқасы жоқ.

2. Берілген сөзді сөйлемге жататын жерге қойыңыз.

1. Мен (A) Американдық (B) студент (C) пін.	(емес)
2. Бұл (A)казакша (B) кітабы (C) ?	(кім)
3. Альмира (A) қазақстандық, (B) Жүлжызы (C) қазақстандық.	(да)

3. Төмендегі сөйлемдерді мысалға сәйкес қайта жазыңыз.

Мысал: Ол студент. →Ол студент емес. →Ол студент пе?

1. Малик шетелдік студент.

→ →

2. Бұл оның кітабы.

→ →

3. бұл мектеп.

→ →

1. Kelesi dialogty oqyñyz.

A: Keşiriňiz, därethana qaida?

B: Coňǵy synyptyň janynda.

A: Col jaqtaǵy synyp pa?

B: Dūrys.

A: Raqmet sizge!

B: Oqasy joq.

2. Berilgen sözdı söilemge jatatyn jerge qoiyñyz.

1. Men (**A**) Amerikandyq (**B**) student (**C**) pın. (emes)

2. Bül (**A**)qazaqsha (**B**) kitaby (**C**) ? (kim)

3. Älmira (**A**) qazaqstandyq, (**B**) Jüljyz (**C**) qazaqstandyq. (da)

3. Tömendegı söilemderdі mysalga säikes qaita jazyñyz.

Mysal: Ol student. → Ol student emes. → Ol student pe?

1. Malik şeteldik student.

→ →

2. Bül onyň kitaby.

→ →

3. bül mektep.

→ →

4. Диалогты аяқтаңыз.

A: _____?

B: Менің атым Серікбол, _____?

A: Менің атым _____.

A: _____?

B: Мен Тұран университетінің студентімін.

A: _____?

B: Менің мамандығым – халықаралық қатынастар.

A: _____?

B: Мен Қазақстаннанмын. _____?

A: Мен _____.

A: _____?

B: Жатақхана кітапхананың алдында.

A: _____.

B: Оқасы жоқ.

4. Dialogty aiaqtañyz.

A: _____?

B: Meniň atym Serikbol, _____?

A: Meniň atym _____.

A: _____?

B: Men Tūran universitetiniň studentimin.

A: _____?

B: **Meniň** mamandyǵym – halyqaralyq qatynastar.

A: _____?

B: Men Qazaqstannanmyn. _____?

A: Men _____.

A: _____?

B: Jataqhana kítaphananyň aldynda.

A: _____.

B: Oqasy joq.

4. Бөлік: Міндет

1. Мәтін: Каспи банк

1.1

Kaspi bank: Қайырлы күн! Сізге қандай көмек көрсете аламын?

Ailin: Қайырлы күн! Менің тегім – Kaya. Мен Тұркиеден, Deniz банктен ақша аударымын күтудемін.

Kaspi bank: Күте тұрыңыз, өтінемін. Мен тексерейін. Сіздің аты-жөніңіз Ailin Kaya ма?

Ailin: Ия, мен Ailin Kaya.

Kaspi bank: Сіздің атыңызға Тұркиеден, Deniz банктен 1000 АҚШ доллары аударылған. Төлкүжатыңыз өзінізде ме?

Ailin: Ия, әрине. Мінекейіңіз.

Kaspi bank: Рахмет. Ақшаңызды алыңыз.

1.2

Kaspi bank: Қайырлы күн! Сізге қандай көмек көрсете аламын?

 Ailin: Қайырлы күн! Шәкіртақы алу үшін карточка аштырайын деп едім.

 Kaspi bank: Төлкүжатыңыз өзінізде ме?

 Ailin: Ия. Мінекейіңіз.

 Kaspi bank: Карточкаңыз дайын болғаны жөнінде телефон номеріңізге код жіберілді. Кодты айтсаңыз.

 Ailin: 8185.

 Kaspi bank: Карточкаңыз дайын болды. Мінекейіңіз.

Ailin: Рахмет!

Kaspi bank: Біздің қызметімізді қолданғаныңыз үшін рахмет!

1. Metin: Kaspi bankı

1.1

Kaspi bank: Qaiyrly kün! Sızge qandai kömek körsete alamyn?

Ailin: Qaiyrly kün! Meniň tegim – Kaya. Men Türkieden, Deniz bankten aqşa audarymyn kütudemín.

Kaspi bank: Küte tūryñyz, ötinemin. Men teksereiin. Sızdıň aty-jönüňiz Ailin Kaya ma?

Ailin: İa, men Ailin Kaya.

Kaspi bank: Sızdıň atyñyzga Türkieden, Deniz bankten 1000 AQŞ dolarly audarylğan. Tölqüjatyñyz öziniňzde me?

Ailin: İa, ärine. Mínekeiňiz.

Kaspi bank: Rahmet. Aqşaňyzdy alyñyz.

1.2

Kaspi bank: Qaiyrly kün! Sızge qandai kömek körsete alamyn?

Ailin: Qaiyrly kün! Şäkirtaqy alu üçin kartochka aştyraiyn dep edim.

Kaspi bank: Tölqüjatyñyz öziniňzde me?

Ailin: İa. Mínekeiňiz.

Kaspi bank: Kartochkaňyz daiyn bolgany jöninde telefon nomeriňzge kod jiberildi. Kodty aitsaňyz.

Ailin: 8185.

Kaspi bank: Kartochkaňyz daiyn boldy. Mínekeiňiz.

Ailin: Rahmet!

Kaspi bank: Bızdıň qyzmetimizdi qoldanğanyñyz üçin rahmet!

1. Сурет бойынша сөйлемдер құрастырыңыз.

Мысалы: Айжан банкке карточка аштыру үшін келді.

2. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

Банк Қызыметкері (БҚ): Қайырлы таң! Мен сіз үшін қандай көмек көрсете аламын?

Клиент (К): Мен банктік шот ашқым келеді.

БҚ: Сіз қандай шот ашқыныз келеді?

К: Мен білмей отырмын. Сіз не ұсына аласыз?

БҚ: Мұның бәрі сіздің қажеттіліктеріңізге байланысты. Біздің ең танымал пакеттеріміз – «Ашық банкинг» (Open Banking).

К: Ашық банкинг жайында толығырақ айта аласыз ба?

БҚ: Ашық банкинг (Open banking) бәсекеге, инновацияга және клиенттерге қызмет көрсете сапасын арттыруға ықпал ететін банк саласының дамуындағы жаңа кезеңді білдіреді. Бұл бастама банктерден ашық API арқылы ақпарат беруді және үшінші тараптармен қауіпсіз деректер алмасуды қамтамасыз етуді талап етеді.

К: Мен ашық банкингке өтініш бергім келеді.

БҚ: Әрине. Мен өтініш формасын толтыруым керек және жеке ақпаратыңызды растау үшін бізге кейбір құжаттарыңыз қажет болады.

К: Әрине. Міне, менің өтінішім, жеке куәлігім және мекен-жайымды растайтын құжатым.

БҚ: Сонымен, бәрі дайын. Міне, сіздің жаңа дебеттік картаңыз және онлайн-банкинг туралы ақпарат. Сізге тағы қандай көмек көрсете аламын?

К: Жоқ, рахмет. Күніңіз жақсы өтсін!

БҚ: Сіздің де күніңіз жақсы өтсін!

1. Suret boiynşa söilemder qұrastyryңыз.

Mysaly: Aijan bankke kartochka aştyru üçin keldi.

2. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

Bank Qyzmetkeri (BQ): Qaiyrly tañ! Men siz üçin qandai kömек көрсетe аламын?

Klient (K): Men banktik şot aşqym keledi.

BQ: Siz qandai şot aşqyñyz keledi?

K: Men bilmey otymryn. Siz ne ūsyna alasyz?

BQ: Mūnyň bәri sızdıň qajettilikteriniňge bailanysty. Bızdıň eň tanymal paketterimiz – «Aşyq banking» (Open Banking).

K: Aşyq banking jaiynda tolygyraq aita alasyz ba?

BQ: Aşyq banking (Open banking) bәsekege, innovasiağa jäne klientterge qyzmet kөrsetu sapasyn arttyruغا yqpal etetin bank salasynyň damuyndaǵy jaňa kezeñdi bildiredi. Bül bastama bankterden aşyq API arqyly aqparat berudu jäne үşинші taraptarmen qauipsız derekter almasudy qamtamasyz etudi talap etedi.

K: Men aşyq bankingke ötiniş bergim keledi.

BQ: Ärine. Men ötiniş formasyн toltyruym kerek jäne jeke aqparatyñyzdy rastau üçin bizge keibir qұjattarynyz qajet bolady.

K: Ärine. Mine, meniň ötinişim, jeke kuälígim jäne meken-jaiymdy rastaityn qұjatym.

BQ: Sonymen, bәri daiyn. Mine, sızdıň jaňa debettik kartaňyz jäne onlain-banking turaly aqparat. Sizge taǵy qandai kömек көрсетe аламын?

K: Joq, rahmet. Küniniň jaqsy ötsin!

BQ: Sızdıň de küniniň jaqsy ötsin!

3. Төмөндегі сурет бойынша сөйлемдер құрастырыңыз.

3. Tömendegi suret boiynşa söilemder qūrastyryňyz.

2. Мәтін: Яндекс такси

2.1

Яндекс такси: Сәлеметсіз бе! Яндекс такси. Қандай көмек көрсете аламын?

Назира: Сәлеметсіз бе! Ия, маған кешкі сағат 19.00-де Rixos, Сейфуллин көшесі, 506 мекенжайына такси керек еді.

Яндекс такси: Жарайды. Қай жерге баруыңыз керек?

Назира: Алматы аэропортына баруым керек.

Яндекс такси: Телефон номерінде қалдырысаңыз.

Назира: Телефон номерім: +7778 849 4121

Яндекс такси: Ауыр заттарыңыз бар ма? Қанша чемоданыңыз бар? Қандай машина қажет, үлкен әлде кішігірім машина?

Назира: Заттарым бар, 2 чемоданым және кішкене сөмкем бар.

Яндекс такси: Жақсы. Сағат 19.00-де машина сізді қүтетін болады. Машина мекенжай орнына жеткен кезде сізге қонырау шаламыз.

2. 2

Яндекс такси: Сізді Сейфуллин проспектісі, 506 мекенжайында машина күтіп тұр.

Назира: Жақсы, рахмет. Қазір шығамын.

Яндекс такси: 2 чемоданды багажға салайық. Өтінемін, машина белдігін тағуды ұмытпаңыз.

Назира: Көмегіңіз үшін рахмет! Аэропортқа дейін жол ақысы қанша болады?

Яндекс такси: Жол ақысы 5000 теңге.

Назира: Каспи банктің Кьюарымен төлем жасауға болады ма?

Яндекс такси: Әрине болады, Кьюармен төлем жіберсеніз болады.

Назира: Мінекейіңіз, чектің көшірмесі.

Яндекс такси: Яндекс таксиді таңдағаныңыз үшін рахмет! Аэропортқа келдік. Сәтті сапар тілеймін!

2. Metin: İlandeks taksi

2.1

İlandeks taksi: Sälemetsiz be! İlandeks taksi. Qandai kömek körsete alamyn?

Aijan: Sälemetsiz be! İa, mağan keşki saat 19.00-de Rixos, Seifullin prospektisi, 506 mekenjaiyna taksi kerek edi.

İlandeks taksi: Jaraidy. Qai jerge baruyñyz kerek?

Aijan: Almaty aeroportyna baruym kerek.

İlandeks taksi: Telefon nomerinizdі qaldyrsañyz.

Aijan: Telefon nomerim: +7771 565 45 45

İlandeks taksi: Auyr zattaryñyz bar ma? Qanşa chemodanyñyz bar? Qandai maşına qajet, ülken älde kışigırıma maşına?

Aijan: Zattarym bar, 2 chemodanym jäne kışkene sömkem bar.

İlandeks taksi: Jaqsy. Sağat 19.00-de maşına sızdı kütetin bolady. Maşina mekenjai ornyna jetken kezde sizge qoñyrau şalamyz.

2.2

İlandeks taksi: Sızdı Seifullin prospektisi, 506 mekenjaiynda maşına kütip tür.

Aijan: Jaqsy, rahmet. Qazır şygamyn.

İlandeks taksi: 2 chemodandy bagajğa salaiyq. Ötinemin, maşina beldigin taǵudy ūmytpañyz.

Aijan: Kömegiňız üçin rahmet! Aeroportqa deiin jol aqsysy qanşa bolady?

İlandeks taksi: Jol aqsysy 5000 teñge.

Aijan: Kaspi banktiň Küarymen tölem jasauğa bolady ma?

İlandeks taksi: Ärine bolady, Küarmen tölem jiberseňiz bolady.

Aijan: Mínekeiňiz, chektiň köşirmesi.

İlandeks taksi: İlandeks taksidi tañdaǵanyñyz üçin rahmet! Aeroportqa keldik. Sätti sapartileimin!

1. Сурет бойынша сөйлемдер құрастырыңыз.

Мысалы: Азат таксиде клиент күтіп тұр.

2. Ұяшықтан сөзді таңдап, сурет бойынша сөйлемді аяқтаңыз.

Такси

Жолсандық

Жолаушы

1. Suret boiynşa söilemder qұrastyryңyz.

Mysaly: Azat takside klient kütip tūr.

2. Üiaşyqtan sözdi tañdap, suret boiynşa söilemdi aiaqtañyz.

Taksi

Jolsandyq

Jolauşy

3. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

Таксист пен жолаушы арасындағы әңгіме

Жүргізуши: Ханым, қайда барғың келеді?

Жолаушы: Мен автовокзалға барғым келеді. Мені сонда апара аласыз ба?

Жүргізуши: Иә, әрине.

Жолаушы: Рахмет. Мен сөмкелерімді машинаның артына салсам болады ма?

Жүргізуши: Иә, болады.

Жолаушы: Рахмет.

Жүргізуши: Айтпақшы, аялдамаға дейін қалыпты жол журу ақысы 2000 теңге, бірақ кешкі 22.00-ден кейін жол журу ақысы көтеріледі. Демек, бұл 2500 теңге болады.

Жолаушы: Иә, бұл қалыпты жағдай. Асығыс едім, қазір жүрсек деп едім.

Жүргізуши: Иә, ханым. Сіз асығыссыз ба?

Жолаушы: Иә. Ең қысқа жолды таңданызышы, өтініш.

Жүргізуши: Жарайды. Достық даңғылының бойымен төмен қарай жүреміз. Ол жерде ешқандай көлік қозғалысы болмайды.

Жолаушы: Иә, ешқандай мәселе жоқ.

Жүргізуши: Ханым, қайда бара жатқаныңызды сұрасам бола ма?

Жолаушы: Мен туған жерім Түркістан қаласына бара жатырмын.

Жүргізуши: О, менің де туған жерім!

Жолаушы: Қандай кездейсоқтық. Автобус аялдамасына жету үшін қанша уақыт қажет?

Жүргізуши: Біз жақындалап қалдық.

Жолаушы: Уақытында келдім, әйтпесе автобустан қалып қоятын едім.

Жүргізуши: Міне! Алматы-Түркістан автобусының тұратын жеріне де келдік!

Жолаушы: Сізге көп рахмет! Міне, сіздің жолақыңыз, 3000 теңге!

Жүргізуши: Ханым, ақшаны майдалай аласыз ба?

Жолаушы: О, жоқ! Қалған ақшаны қайтармай-ақ қойыңыз!

Жүргізуши: Жарайды, көп рахмет! Сөмкелеріңізді алуды ұмытпаңыз!

Жолаушы: Иә, рахмет.

3. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

Taksis pen jolauşy arasyndaǵy äñgime

Jürgizuşı: Hanym, qaida barǵyň keledi?

Jolauşy: Men avtovokzalǵa barǵym keledi. Meni sonda apara alasyz ba?

Jürgizuşı: İä, ärine.

Jolauşy: Rahmet. Men sömkelerimdı maşinanyň artyna salsam bolady ma?

Jürgizuşı: İä, bolady.

Jolauşy: Rahmet.

Jürgizuşı: Aitpaqşy, aialdamaǵa deiin qalypty bol jüru aqysy 2000 teńge, biraq keşki 22.00-den keiin bol jüru aqysy köteriledi. Demek, bül 2500 teńge bolady.

Jolauşy: İä, bül qalypty jaǵdai. Asyğys edim, qazır jürsek dep edim.

Jürgizuşı: İä, hanym. Sız asygyssyz ba?

Jolauşy: İä. Eň qysqa joldy tańdaňyzşy, ötinış.

Jürgizuşı: Jaraidy. Dostyq daňǵylynyň boymen tömen qarai jüremiz. Ol jerde eşqandai kölik qozǵalysy bolmaidy.

Jolauşy: İä, eşqandai mäsele joq.

Jürgizuşı: Hanym, qaida bara jatqanyňyzdy sūrasam bola ma?

Jolauşy: Men tuǵan jerim Türkistan qalasyna bara jatyrmyn.

Jürgizuşı: O, bül meniň de tuǵan jerim!

Jolauşy: Qandai kezdeisoqtyq. Avtobus aialdamasyna jetu üçin qanşa uaqyt qajet?

Jürgizuşı: Bız jaqyndap qaldyq.

Jolauşy: Uaqtynda keldim, äitpese avtobustan qalyp qoiatyn edim.

Jürgizuşı: Mıne! Almaty-Türkistan avtobusynyň tūratyn jerine de keldik!

Jolauşy: Sızge köp rahmet! Mıne, sızdıň jolaqyňyz, 3000 teńge!

Jürgizuşı: Hanym, aqşany maidalai alasyz ba?

Jolauşy: O, joq! Qalǵan aqşany qaitarmai-aq qoiyňyz!

Jürgizuşı: Jaraidy, köp rahmet! Sömkeleriňizdi aludy ümytpaňyz!

Jolauşy: İä, rahmet.

3. Мәтін: Тұскі үзіліс

3.1

Айлин мен Айжанның тұскі үзілісте кездесуі.

Айлин: Сәлеметсің бе, Айжан!

Айжан: Сәлеметсің бе, Айлин!

Айлин: Тұскі үзіліске қайда барып тамақтанасың?

Айжан: Тұскі үзілісте әдетте үйге барып тамақтанамын. Себебі, жұмыс пен үйдің арасы жақын.

Айлин: Бұгін осындағы асханаға барып тамақтануға қалай қарайсың?

Айжан: Жарайды.

Айлин: Рахмет!

3.2

Айлин мен Айжанның тұскі үзілісте бірге тамақтануы

Айлин: Айжан, қандай тағам түрін тапсырыс береміз?

Айжан: Айлин, мен тұскі үзілісте жеңіл-желпі тамақтанамын.

Айлин: Айжан, мен манты, қырыққабатпен сорпа және шайға тапсырыс беремін.

Айжан: Жақсы, Айлин, мен қызылшадан жасалған салат, тауық етінен жасалған бәліш және сут қосылған шайға тапсырыс беремін.

Айлин: Айжан, тапсырыс берген тағамдарымыз келді. Ас болсын!

Айжан: Айлин, асың дәмді болсын!

Айлин: Айжан, тұскі үзілісте кездескеніміз қандай жақсы болды. Бірге тамақтанып отырмыз. Бұдан былай да тұскі үзілісте бірге кездесейік.

Айжан: Жақсы, Айлин!

3. Metin: Tüskı üzilis

3.1

Ailin men Aijannyň tüskı üziliste kezdesui.

Ailin: Sälemetsiň be, Aijan!

Aijan: Sälemetsiň be, Ailin!

Ailin: Tüskı üziliske qaida baryp tamaqtanasyň?

Aijan: Tüskı üziliste ädette üige baryp tamaqtanamyn. Jūmys pen üidin arasy jaqyn.

Ailin: Büğin osyndaǵy ashanaǵa baryp tamaqtanuǵa qalai qaraisyň?

Aijan: Jaraidy.

Ailin: Rahmet!

3.2

Ailin men Aijannyň tüskı üziliste birge tamaqtanuy.

Ailin: Aijan, qandai taǵam türin tapsyrys beremiz?

Aijan: Ailin, men tüskı üziliste jeńıl-jelpı tamaqtanamyn.

Ailin: Aijan, men manty, qyryqqabatpen sorpa jäne şaiǵa tapsyrys beremin.

Aijan: Jaqsy, Ailin, men qyzylşadan jasalǵan salat, tauyq etinen jasalǵan bälış jäne süt qosylǵan şaiǵa tapsyrys beremin.

Ailin: Aijan, tapsyrys bergen taǵamdarymyz keldi. As bolsyn!

Aijan: Ailin, asyň dämdi bolsyn!

Ailin: Aijan, tüskı üziliste kezdeskenimiz qandai jaqsy boldy. Birge tamaqtanyp otyrmyz. Būdan bylai da tüskı üziliste birge kezdeseiık.

Aijan: Jaqsy, Ailin!

1. Сурет бойынша сөйлемдер құрастырыңыз.

2. Ұяшықтан сөзді таңдап, сурет бойынша сөйлемді аяқтаңыз.

Кофе

Тұскі үзіліс

Әңгімелесу

1. Suret boiynşa söilemder qұrastyryңyz.

2. Ұиаşyqtan sözdi tañdap, suret boiynşa söilemdі aiaqtañyz.

Kofe

Tüskі üzilis

Äñgimelesu

3. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

А: Тұскі асқа не жегіңіз келеді?

Б: Сіз не алғыңыз келеді?

А: Мен пицца алғым келеді.

Б: Мен кеше тұскі асқа пицца жедім.

А: Маған не жегіңіз келетінін айтыңызшы.

Б: Гамбургер алғыңыз келе ме?

А: Мен кеше тұскі асқа гамбургер жедім.

Б: Жегіңіз келген тағам жайлы ойланыңыз.

А: Мен пиццаны, ал сіз гамбургерді алсаңыз қалай болады?

Б: Олай болса солай жасайық.

А: Екеуін бірге қайдан сатып алуға болады?

Б: Пицца мен гамбургер асханада сатылады.

3. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

A: Tüskı asqa ne jegiñız keledi?

B: Sız ne algyñyz keledi?

A: Men pissä alğym keledi.

B: Men keşe tüskı asqa pissä jedim.

A: Mağan ne jegiñız keletinin aityñyzşy.

B: Gamburger algyñyz kele me?

A: Men keşe tüskı asqa gamburger jedim.

B: Jegiñız kelgen tağam jaily oilanyñyz.

A: Men pissany, al siz gamburgerdi alsañyz qalai bolady?

B: Olai bolsa solai jasaiyq.

A: Ekeuin birge qaidan satyp aluğa bolady?

B: Pissa men gamburger ashanada satylady.

4. Мәтін: Күнделікті өмір

Айлин

Айлин күнде таңертең сағат 6.30-да үйқыдан оянады. Оянған соң, төсегін жинайды, бетін жуады, тісін тазалайды. Содан соң, таңғы асқа анасы пісірген құймақтарды жейді, шайын ішеді. Айлин анасының таңғы асқа пісірген құймақтарын жақсы көреді. Айлин сағат 7.30-да сабакқа бару үшін үйден шығады. Мектеп пен Айлиннің үйінің арасы жақын. Мектепте сабак сағат 8.00-де басталып кетеді. Айлин сабакқа кешіккенді ұнатпайды. Айлиннің сабактары сағат 13.50-де аяқталады. Сабак біткен соң, Айлин үйіне қайтады. Айлин мектеп бітірген соң, дәрігер болғысы келеді. Айлин арманына жету үшін, биология пәнін көбірек оқып жүр. Айлиннің анасы Айлинге арманына жету үшін биология кітаптарын әкеліп береді.

Санжар

Санжардың болашақ мамандығы – ағылшын тілі пәнінің мұғалімі. Санжар күнде таңертең сағат 6.00-де үйқыдан оянады. Оянған соң, төсегін жинайды, бетін жуады, тісін тазалайды. Содан соң, таңғы асын ішеді. Санжардың тұратын қаласы Алматыдан алыс болғандықтан, Алматыда пәтер жалдап тұрады. Пәтерде өзімен бірге оқитын екі жігіт тұрады. Санжар өз мамандығын жақсы көреді. Университет пен Санжардың тұратын пәтерінің арасы жақын болғандықтан, Санжар сағат 7.30-да үйден шығады. Университетте сабак сағат 8.00-де басталып кетеді. Санжар сабакқа кешікпей барады. Санжардың сабактары сағат 14.50-де аяқталады, Санжар сабак біткен соң, кітапханаға барады. Кітапханаға барып, үй тапсырмаларын қарайды. Кітапханадан соң, Санжар үйіне қайтады. Санжар өз мамандығының білікті маманы болу үшін ағылшын тілінен күніге көп сөздер жаттайды, кітаптар оқиды және тыңдалымын жақсарту үшін өлеңдер тыңдайды.

4. Metin: Kündelikti ömır

Ailin

Ailin künde tañerteň saǵat 6.30-da ūiqydan oianady. Oianǵan soň, tösegin jinaidy, betin juady, tisın tazalaídý. Sodan soň, tañgy asqa anasy písirgen qúimaqtardy jeidi, şaiyn iședi. Ailin anasynyň tañgy asqa písirgen qúimaqtaryn jaqsy köredi. Ailin saǵat 7.30-da sabaqqa baru üçin üiden şygady. Mektep pen Ailinniň üiiniň arasy jaqyn. Mektepte sabaq saǵat 8.00-de bastalyp ketedi. Ailin sabaqqa keşikkendi ūnatpaídý. Ailinniň sabaqtary saǵat 13.50-de aiaqtalady. Sabaq bítken soň, Ailin üiine qaitady. Ailin mektep bitirgen soň, däriǵer bolgysy keledi. Ailin armanyňa jetu üçin, biologıa pánın köbírek oqyp jür. Ailinniň anasy da Ailinge armanyňa jetu üçin biologıa kítaptaryn äkelip beredi.

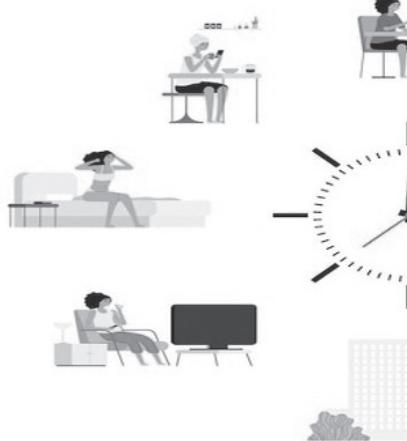
Sanjar

Sanjardyň bolaşaq mamandyǵy aǵylşyn tili pániniň müǵalımı. Sanjar künde tañerteň saǵat 6.00-de ūiqydan oianady. Oianǵan soň, tösegin jinaidy, betin juady, tisın tazalaídý. Sodan soň, tañgy asyn iședi. Sanjardyň tūratyn qalasy Almatydan alys bolgandyqtan, Almatyda päter jaldap tūradı. Päterde özimen birge oqityn ekı jıǵıt tūradı. Sanjar öz mamandyǵyn jaqsy köredi. Universitet pen Sanjardyň tūratyn päteriniň arasy jaqyn bolgandyqtan, Sanjar saǵat 7.30-da üiden şygady. Universitette sabaq saǵat 8.00-de bastalyp ketedi. Sanjar sabaqqa keşikpeı barady. Sanjardyň sabaqtary saǵat 14.50-de aiaqtalady, Sanjar sabaq bítken soň, kítaphanaǵa barady. Kítaphanaǵa baryp, üi tapsyrmalaryn qaraidy. Kítaphanadan soň, Sanjar üiine qaitady. Sanjar öz mamandyǵynyň bılıktı mamany bolu üçin aǵylşyn tılinen künige köp sözder jattaidy, kitaptar oqidy jäne tyńdalymyn jaqsartu üçin öleńder tyńdайды.

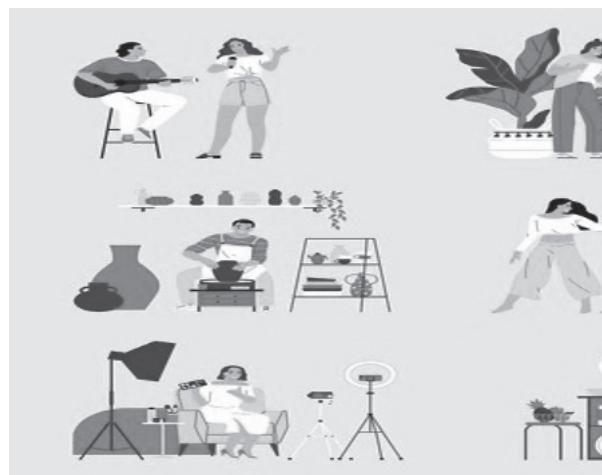
1. Сурет бойынша сөйлемдер құрастырыңыз.

Мысалы: Айжан таңертең сағат 8.00-де үйқысынан оянады.

2. Үяшықтан сөзді таңдаңыз, сурет бойынша сөйлемді аяқтаңыз.

Гитара | Құмыра | Көйлек | Кітап | Гүл | Би | Үтіктеу | Сурет салу

1. Suret boiynşa söilemder qұrastyryңyz.

Mysaly: Aijan tañerteň saǵat 8.00-de ūiqysynan oianady.

2. Ūiaşyqtan sözdi tañdap, suret boiynşa söilemdi aiaqtañyz.

Gitara | Qūmyra | Köilek | Kitap | Gül | Bi | Ütikteu | Suret salu

3. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

Айлин: Қайырлы таң Азат мырза, мен сізді профессор Мехмет мырзамен таныстырым келеді.

Азат мырза: Қайырлы таң. Танысқаным қуаныштымын, Мехмет профессор!

Мехмет профессор: Танысқаным қуаныштымын.

Айлин: Мехмет профессор Эдинбург қаласынан келді. Ол жақындағана грамматология жайында кітабын жазып бітірді.

Мехмет профессор: Азат мырза, қателеспесем, сіз Памуккале университетінде жұмыс істейсіз бе?

Азат мырза: Иә, дұрыс айтасыз, бірақ оны сіз қайдан білдініз?

Мехмет профессор: Мен сіздің жазған мақалаларыңызды оқыдым. Олар ете керемет.

4. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

Сабина: Рабиғаның жанындағы көк көйлекті әйел кім?

Алма: Бұл оның досы Рима. Сіз оны өткен аптада пикникте кездестірген жоқсыз ба?

Сабина: Жоқ, мен пикникке келе алмадым, ол кезде анамның денсаулығы нашар болған еді.

Алма: Ой! Оны мен ұмытып кетіппін. Олай болса қазір сені онымен таныстырамын. Рима, бұл менің досым – Сабина.

Рима: Сәлем Сабина. Танысқаным қуаныштымын, жағдайыңыз жақсы деп үміттенемін.

Сабина: Иә, сен де жақсысың деп үміттенемін. Кофе алғыңыз келеді ме?

Рима: Әрине, қазір барып, екі латте кофесін ішейік.

3. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

Ailin: Qaiyrly taň Azat myrza, men sizdi profesor Mehmet myrzamen tanystyrğym keledi.

Azat myrza: Qaiyrly taň. Tanysqanyma quanyştymyn, Mehmet profesor!

Mehmet profesor: Tanysqanyma quanyştymyn.

Ailin: Mehmet profesor Edinburg qalasynan keldi. Ol jaqynda ġana gramatologia jaiynda kıtabyň jazyp bítirdi.

Mehmet profesor: Azat myrza, qatelespesem, siz Pamukkale universitetinde jūmysı isteisiz be?

Azat myrza: İä, dūrys aitasyz, bıraq ony siz qaidan bildiňiz?

Mehmet profesor: Men sizdiň jazğan maqalalarynyzdy oqydym. Olar öte keremet.

4. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

Sabina: Rabiğanyň janyndağı kök köilekti äiel kim?

Alma: Bül onyň dosy Rima. Siz ony ötken aptada piknikte kezdestirgen joqsyz ba?

Sabina: Joq, men piknikke kele almadym, ol kezde anamnyň densaulygyň naşar bolğan edi.

Alma: Oi! Ony men ümytyp ketüppin. Olai bolsa qazır seni onymen tanystyramyn. Rima, bül meniň dosym – Sabina.

Rima: Sälem Sabina. Tanysqanyma quanyştymyn, jagdaiyñyz jaqsy dep ümittenemin.

Sabina: İä, sen de jaqsysyň dep ümittenemin. Kofe algýnyz keledi me?

Rima: Ärine, qazır baryp, ekı latte kofesin işeïk.

5. Бөлік: Мекенжай

1. Мәтін: Медеу сапары

Медеу

Медеу спорт кешені – жасанды мұз айдыны бар биік тауда орналасқан ең ірі спорт кешені. Медеу Алматы қаласынан 18 км жерде, теңіз деңгейінен 1691 метр биіктікте орналасқан Кіші Алматы шатқалының сұлу көрінісімен әдемі үйлескен, 10500 шаршы метр мұздан тұратын мұз айдыны. Табиғи мұз айдынының ашылу күні 1951 жылы, 5-ші ақпанда өтті. Медеу спорт кешені 1972 жылы тұрғызылды. Айдынның ортаңғы бөлігі – хоккей ойынына және мәнерлеп сырғанауға арналған. 12,5 мың орындық кешенде 2 жұзу бассейні, спорт залы, қонақүй, асхана, кинозал, кітапхана және баспасөз орталықтары орналасқан. Айдынның жарықтануын 8 тұфырға орнатылған 1600 қуатты шамдар қамтамасыз етеді. Ортадағы фотогенишпен байланыстырылған жылдам жазатын электрон таблоның 30 мыңдан астам шамы 1 минут ішінде 6 мың түрлі бейнені көрсете алады. Жасанды мұздың қалыңдығы – жазда 3-4 см, қыста 10-15 см-ге дейін жетеді. Медеу спорт кешені құрамына Медеу қонақүйі кіреді. Медеу мұз айдынында 1990 жылдан 2005 жылға дейін дәстүрлі «Азия дауысы» халықаралық ән байқауы өткізілді. Арага 18 жыл салып, Медеу мұз айдынында дәстүрлі «Азия дауысы» ән байқауы 2023 жылы, 28-30 шілдеде өткізілді. Медеу мұз айдыны – Қазақстандағы адамдар ең көп баратын спорт кешені.

1. Metin: Medeu sapary

Medeu sport keşenı – jasandy mūz aidyny bar biık tauda ornalasqan eñ irı sport keşenı. Medeu Almaty qalasynan 18 km jerde, teñiz deñgeiinen 1691 metr biiktikte ornalasqan Kişi Almaty şatqalyňyň sülü körönisimен ädemı üilesken, 10500 şarşy metr mūzdan tūratyn mūz aidyny. Tabiği mūz aidynynyň aşulu kuni 1951 jyly, 5-şı aqpanýnda ötti. Medeu sport keşenı 1972 jyly türğyzyldy. Aidynnyň ortaňgy boliǵı – hokei oiynyna jäne männerlep syrghanauǵa arnalǵan. 12,5 myň oryndyq keşende 2 juzu baseini, sport zaly, qonaqüi, ashana, kinozal, kitaphana jäne baspasöz ortalıqtary ornalasqan. Aidynnyň jaryqtanuyn 8 tūgyrǵa ornatylǵan 1600 quatty şamdar qamtamasyz etedı. Ortadaǵy fotofinişpen bailanystyrylǵan jyldam jazatyn elektron tablonyň 30 myňnan astam şamy 1 minut içinde 6 myň türlü beineni körsete alady. Jasandy mūzdyň qalyńdyǵy –jazda 3-4 sm, qysta 10-15 sm-ge deiin jetedi. Medeu sport keşenı qūramyna Medeu qonaqüii kiredi. Medeu mūz aidynnda 1990 jyldan 2005 jylga deiin dästürlı «Azia dauysy» halyqaralyq än baiqauy ötkizildi. Araǵa 18 jyl salyp, Medeu mūz aidynnda dästürlı «Azia dauysy» än baiqauy 28-30 şilde, 2023 jyly ötkizildi. Medeu mūz aidyny – Qazaqstanǵa adımdar eñ köp baratyn sport keşenı.

1. Төмөнде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.

Медеу спорт кешені

2. Төмөндегі диалогты оқып шығыңыз.

A: Сәлеметсің бе! Медеуге барсақ деп едім. Медеу спорт кешеніне баруға қалай қарайсын?

B: Мен қарға қарағанды жақсы көремін, бірақ сыртта өте суық секілді көрінеді. Мүмкін бүгін үйде қалармын.

A: Күн жарқырап тұр, шанамен сырғанауға барғың келеді ме?

B: Бұл өте жақсы, бірақ менде шана жоқ. Оның орнына коньки тебуге Медеу спорт кешеніне барсақ қалай болады?

A: Керемет! Менде коньки бар.

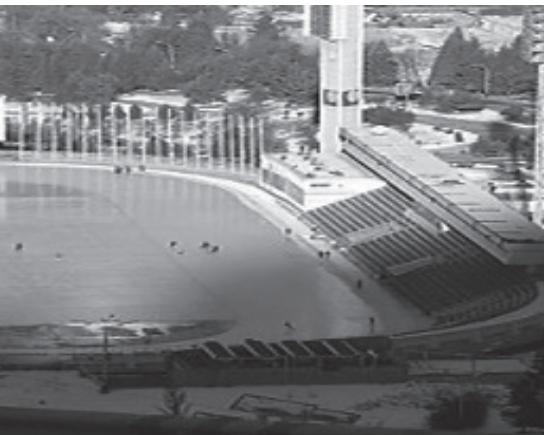
B: Менде де коньки бар. Онда Медеу спорт кешеніне кеттік пе?

A: Әрине. Демалыс көңілді өтетін болды.

B: Рахмет! Медеу спорт кешеніне ұзақ уақыттан бері бармаған едім.

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyryňyz.

Medeu sport keşenі

2. Tömendegi dialogty oqyp şyǵyňyz.

A: Sälemetsiň be! Medeuge barsaq dep edim. Medeu sport keşenine baruǵa qalai qaraisyň?

B: Men qarǵa qaraǵandy jaqsy köremín, bıraq syrtta öte suyq sekildi körinedi. Mümkin bügın üide qalarmyn.

A: Kün jarqyrap tür, şanamen syrǵanauǵa barǵyň keledi me?

B: Bül öte jaqsy, bıraq mende şana joq. Onyň ornyna könki tebuge Medeu sport keşenine barsaq qalai bolady?

A: Keremet! Mende könki bar.

B: Mende de könki bar. Onda Medeu sport keşenine kettik pe?

A: Ärine. Demalys köñildi ötetin boldy.

B: Rahmet! Medeu sport keşenine ūzaq uaqyttan beri barmaǵan edim.

3. Төмөндегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

3. Tömendegı örnekterdı säikestendiririz. Söilemderdi oqyñyz.

```

graph TD
    Men[Men qysta] --> Medeuge
    Jasandy[Jasandy] --> Medeuge
    Kisialmaty[Kışı Almaty] --> Sportpen[sportpen ainalysqandy]
    1972[1972 july] --> Medeuge
    Muz[mūz aidyny bar] --> Medeuge
    Medeuge --> Baramyn[baramyn]
    Medeuge --> Turgazyldy[türğazyldy]
    Sportpen --> Oralasqan[ornalasqan]
    Satqalynda[şatqalynda] --> Medeuge
    Jaqsy[jaqsy köremin] --> Medeuge
  
```


2. Мәтін: Астанаға саяхат

А: Қазақстанға барған ба едің?

В: Ия. Ол өте әдемі ел. Онда көрікті жерлер, қорықтар, өзендер өте көп.

А: Қазақстанның Елордасы қай қалада орналасқан?

В: Елордасы – Астана қаласы. Сонымен қатар, Алматы, Шымкент және Түркістан секілді ірі қалалар бар.

А: Қазақстанда қандай қалаларға баруға кеңес бересің?

В: Ең бірінші, Елорданы барып көруге кеңес беремін. Онда көптеген мұражайлар, саябақтар, Бәйтерек монументі, Бейбітшілік және келісім сарайы, Ақ Орда, «Қазақстан картасы –Атамекен», Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің мұражайы, «Астана опера» опера және балет театры, «Хан Шатыр» және «Думан» ойын-сауық орталықтары бар.

А: Астанада тағы қандай мұражай бар?

В: Қазақстан Республикасының ұлттық мұражайы, С.Сейфуллин атындағы мұражайы, «Нұр Әлем» болашақ энергиясы мұражайы.

А: Жақсы, рахмет!

2. Metin: Astanağa saiahat

A: Qazaqstanǵa barǵan ba ediň?

B: Įa. Ol öte ädemı el. Onda körikti jerler, qoryqtar, özender öte köp.

A: Qazaqstannyň Elordasy qai qalada ornalasqan?

B: Elordasy Astana qalasy. Sonymen qatar, Almaty, Şymkent jäne Türkistan sekildi ırı qalalar bar.

A: Qazaqstanda qandai qalalarǵa baruǵa keňes beresiň?

B: Eň bırinşı, Elordany baryp köruge keňes beremin. Onda köptegen mūrajailar, saiabaqtar, Bäiterek monumentı, Beibitşılık jäne kelisim sarayı, Aq Orda, «Qazaqstan kartasy –Atameken», Qazaqstan Respublikasy Tūñgyş Prezidentiniň mūrajaiy, «Astana opera» opera jäne balet teatry, «Han Şatyr» jäne «Duman» obyn-sauyq ortalıqtary bar.

A: Astanada taǵy qandai mūrajai bar?

B: Qazaqstan Respublikasynyň ülttyq mūrajaiy, S.Seifullin atyndaǵy mūrajaiy, «Nūr Älem» bolaşaq energiasy mūrajaiy.

A: Jaqsy, rahmet!

Астана

Астана – Қазақстанның елордасы. Ол Есіл өзенінің бойында орналасқан. Астана 1997 жылғы 10 желтоқсаннан бастап Қазақстан Республикасының елордасы.

Бәйтерек монументі. Есіл өзенінің сол жағалауында бой көтерген зәулім «Бәйтеректің» биіктігі 97 м (Астана қаласының елорда статусына ие болған жылға байланысты таңдалған), диаметрі 27 м; негізгі есікке бастайтын әшекейлі темірбетон саты жер бетінен 4,8 м жоғары орналасқан.

Бейбітшілік және келісім сарайы. Пирамида іспетті етіп тұрғызылған сарай 2006 жылы 2 қыркүйекте салтанатты түрде ашылды. Оның табан қабыргасының ұзындығы 62 м; ауданы 25,5 мың м². Бейбітшілік және келісім сарайында Қазақстан халқы ассамблеясы, ұлтаралық және дінаралық келісім орталығы, мұражай, университет, 1,5 мың орынды опера залы, кең орталық атриум мен қыскы бақ орналасқан.

«Қазақстан картасы –Атамекен». Атамекен – «Қазақстан картасы» этномемориалдық кешені 2001 жылдың 8 қыркүйегінде Нұр-Сұлтан қаласында Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен ашылды.

Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің мұражайы – Қазақстанның жаңа тарихын бейнелейтін мұражай. Мұражай экспозициялары республиканың егемендігін қалыптастыру идеясын қамтиды және тәуелсіз және демократиялық мемлекет құрудағы Тұңғыш Президенттің тарихи рөлін көрсетеді.

Astana

Astana – Qazaqstannyň elordasy. Ol Esil özeniniň boiynda ornalasqan. Astana 1997 jylgy 10 jeltoqsannan bastap Qazaqstan Respublikasynyň elordasy.

Baiterek monumentı. Esil özeniniň sol jaǵalauynda boi köteren zäulim «Baiterektiň» büktigi 97 m (Astana qalasynyň elorda statusyna ie bolǵan jylga bailanysty tañdalǵan), diametri 27 m; negizgi esikke bastaityn äšekeilı temirbeton saty jer betinen 4,8 m joǵary ornalasqan.

Beibitşilik jäne kelisim saraiy. Piramida ıspetti etip türğyzylǵan sarai 2006 july 2 qyrküekte sultanatty türde aşyldy. Onyň taban qabyrgasynyň üzyndygy 62 m; audany 25,5 myň m². Beibitşilik jäne kelisim saraiynda Qazaqstan halqy asambleiasy, ültaralyq jäne dınaralyq kelisim ortalıǵy, mūrajai, universitet, 1,5 myň oryndy opera zaly, keň ortalıq atrium men qysqy baq ornalasqan.

«Qazaqstan kartasy –Atameken». Atameken – «Qazaqstan kartasy» etnomemorialdyq keşeni 2001 jyldyň 8 qyrküieginde Nür-Sültan qalasynda Elbasy N.Ä. Nazarbaevtyň bastamasymen aşyldy.

Qazaqstan Respublikasy Tūńgyş Prezidentiniň mūrajaiy – Qazaqstannyň jaňa tarihyn beineleitin mūrajai. Mūrajai ekspozisialary respublikanyň egemendigin qalyptastyru ideiasyn qamtidy jäne täuelsiz jäne demokratialyq memlekет qurudaǵy Tūńgyş Prezidenttiň tarihi rölön körsetedı.

1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.

Астана, Бәйтерек.

2. Төмөндегі диалогты оқып шығыңыз.

A: Сәлеметсіз бе, кешіріңіз, осы мекенжайды қалай табуға болатынын айтып жібересіз бе?

B: Кәні, қарайыншы. Эрине, мен мына жерді білемін.

A: Онда менің жолым болған еken. Осы жерді бір сағат бойы іздеп таптай жүрген едім.

B: Сіз жергілікті тұрғын емессіз бе? Мұнда жақында келген бе едіңіз?

A: Ия, мен Астанаға іссапармен жақында келген едім, осы мекенжайды іздеп таба алмай жүрмін.

B: Бұл үй менің үйімнен алыс емес, ол маған өте таныс. Сізге 3 автобусқа отыру керек.

A: Автобуспен ұзақ па?

B: Жоқ. Бар болғаны бес аялдама. Сіз «Шабыт» шығармашылық сарайы аялдамасынан түсесіз.

A: Ары қарай қалай барсам болады?

B: Сіз жол қызынын оңға бұрыласыз, бір квартал жаяу жүрген соң, оңға бұрылған кезде, сіз іздеген үй көрінеді.

A: Рахмет!

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyryňyz.

Astana, Bäiterek.

2. Tömendegi dialogty oqyp şygyňyz.

A: Sälemetsiz be, keşiriniz, osy mekenjaidy qalai tabuğa bolatynyn aityp jiberesiz be?

B: Käni, qaraiynşy. Ärine, men myna jerdı bilemin.

A: Onda meniň jolym bolğan eken. Osy jerdı bir sağat boiy ızdep tappai jürgen edim.

B: Sız jergilikti türğyn emessiz be? Mündə jaqynda kelgen be ediňiz?

A: İa, men Astanağa issaparmen jaqynda kelgen edim, osy mekenjaidy ızdep taba almai jürmin.

B: Bül üi meniň üiimnen alys emes, ol mağan öte tanys. Sızge 3 avtobusqa ottyru kerek.

A: Avtobuspen ūzaq pa?

B: Joq. Bar bolğany bes aialdama. Sız «Şabyt» şygarmaşylyq saraiy aialdamasynan tüsesiz.

A: Ary qarai qalai barsam bolady?

B: Sız jol qiylysynan oñga būrylasyz, bir kvartal jaiau jürgen soň, oñga būrylgan kezde, siz ızdegen üi körinedi.

A: Rahmet!

3. Төменде берілген сөйлемдерді оқыңыз

Бәйтерек монументі 2002 жылы салынды, оның биіктігі 97 метр. Ол Есіл өзенінің сол жағында орналасқан. Бәйтеректің тамыры жер асты әлемін, ортасы жер әлемін, төбесі аспан әлемін білдіреді. Думан ойын-сауық орталығы 2003 жылы ашылды. Думан ойын-сауық орталығында «Джунгли» аниматроникстер театры, кинотеатр, балаларға арналған ойын аландары, океанариум бар. «Джунгли» аниматроникстер театры 2008 жылы, 6 шілдеде ашылды, оның жалпы аумағы 3 мың шаршы метр, онда 12 аниматроникс бар. «Хан шатыр» сауда, ойын-сауық орталығы 2010 жылы ашылды. Хан шатыр орталығын жобалаған атақты британ сәулетшісі – Норман Фостер. «Хан шатыр» Астананың жаңа символы деп аталады. «Хан шатырдың» басты ерекшелігі – тропикалық климатты, экзотикалық өсімдіктер өсірілген жағажайлық курорт, онда жыл бойы 35 градус жылы болып тұрады. Құм Мальдив аралдарынан әкелінген.

3. Tömende berılgen söilemderdi oqyñyz

Bäiterek monumentı 2002 july salyndy, onyň biiktigi 97 metr. Ol Esıl özeniniň sol jaǵynda ornalasqan. Bäiterektiň tamyry jer asty älemin, ortasy jer älemin, töbesi aspan älemin bildiredi. Duman oiyn-sauyq ortalıǵy 2003 july aşyldy. Duman oiyn-sauyq ortalıǵynda «Jungli» animatronikster teatry, kinoteatr, balalarǵa arnalǵan oiyn alańdary, okeanarium bar. «Jungli» animatronikster teatry 2008 july, 6 şıldede aşyldy, onyň jalpy aumaǵy 3 myň şarşy metr, onda 12 animatroniks bar. «Han şatyr» sauda, oiyn-sauyq ortalıǵy 2010 july aşyldy. Han şatyr ortalıǵynda jobalaǵan ataqtı britan säuletşisi – Norman Foster. «Han şatyr» Astananyň jaňa simvoly dep atalady. «Han şatyrdyň» basty erekşeligi – tropikalıq klimatty, ekzotikalyq ösimdikter ösirilgen jaǵajailyq kurort, onda jyl boiy 35 gradus july bolyp tūrady. Qūm Mäldiv araldarynan äkelingen.

3. Мәтін: Нават мейрамханасында түскі ас

Назира: Сәлеметсің бе, Айжан!

Айжан: Сәлеметсің бе, Назира!

Назира: Нават мейрамханасына барып, түскі ас ішуге қалай қарайсың?

Айжан: Жақсы. Қай күнге барамыз?

Назира: Ертең сағат 12:00-де Нават мейрамханасында кездесейік.

Айжан: Жарайды.

Нават мейрамханасына: Назираның қонырау шалуы

Назира: Сәлеметсіз бе! Мен үстелге алдын ала тапсырыс берсем деп едім

Нават мейрамханасы: Сәлеметсіз бе! Есіміңіз кім болады?

Назира: Назира

Нават мейрамханасы: Назира, қанша адамға арналған үстелге тапсырыс бергіңіз келеді?

Назира: Екі адамға арналған үстелге тапсырыс бергім келеді.

Нават мейрамханасы: Назира, қай күнге тапсырыс бергіңіз келеді?

Назира: Ертенге сағат 12.00- ге тапсырыс бергім келеді.

Нават мейрамханасы: Назира, сізben байланысу үшін телефон номерінізді қалдырасыз ба?

Назира: +7 778 123 5432

Нават мейрамханасы: Жақсы, рахмет! Біздің мейрамхананы таңдағаныңыз үшін рахмет!

Назира: Сәлеметсіз бе! Мәзірді әкелесіз бе, өтінемін?

Нават мейрамханасы: Сәлеметсіз бе! Мінекейіңіз.

Назира: Мен кофе, ыстық тағамнан палау, саңырауқұлақ қосылған сорпа тапсырыс бергім келеді.

Айжан: Мен сүт қосылған шай, ыстық тағамнан құырдақ, қызылشا мен қырыққабат қосылған сорпа тапсырыс бергім келеді.

Нават мейрамханасы: Жақсы, рахмет, мінекейіңіз.

Нават мейрамханасы: Тағы да тапсырыс бергілеріңіз келеді ма?

Назира: Рахмет. Қайнатылған көкөніс бар ма?

Нават мейрамханасы: Ия, бар.

Назира: Рахмет.

Нават мейрамханасы: Тәтті тағамға тапсырыс бересіздер ме?

Назира: Жоқ, рахмет.

Нават мейрамханасы: Астарыңыз дәмді болсын!

Назира: Рахмет.

3. Metin: Navat meiramhanasynda tüskı as

Ailin: Sälemetsiň be, Aijan!

Aijan: Sälemetsiň be, Ailin

Ailin: Navat meiramhanasyna baryp, tüskı as işuge qalai qaraisyň?

Aijan: Jaqsy. Qai künge baramyz?

Ailin: Erteň saňat 12:00-de Navat meiramhanasynda kezdeseiň.

Aijan: Jaraidy Navat meiramhanasyna Ailinniň qoňyrau şaluy

Ailin: Sälemetsiz be! Men üstelge aldyn ala tapsyrysts bersem dep edim

Navat meiramhanasy: Sälemetsiz be! Esimiňiz kim bolady?

Ailin: Ailin

Navat meiramhanasy: Ailin, qanşa adamňa arnalǵan üstelge tapsyrysts bergiňiz keledi?

Ailin: Ekı adamňa arnalǵan üstelge tapsyrysts Bergim keledi.

Navat meiramhanasy: Ailin, qai künge tapsyrysts Bergiňiz keledi?

Ailin: Erteňge saňat 12.00- ge tapsyrysts Bergim keledi.

Navat meiramhanasy: Ailin, sizben bailansu üçin telefon nomeriňizdi qaldyrasyz ba?

Ailin: +7 778 123 5432

Navat meiramhanasy: Jaqsy, rahmet! Bızdıň meiramhanany tańdaǵanyňyz üçin rahmet!

Ailin: Sälemetsiz be! Menüdi äkelesiz be, ötinemin?

Navat meiramhanasy: Sälemetsiz be! Minekeiňiz.

Ailin: Men kofe, ystyq taǵamnan palau, saňyrauqulaq qosylǵan sorpa tapsyrysts Bergim keledi.

Aijan: Men süt qosylǵan şai, ystyq taǵamnan quyrdaq, qyzylşa men qyryqqabat qosylǵan sorpa tapsyrysts Bergim keledi.

Navat meiramhanasy: Jaqsy, rahmet, minekeiňiz.

Navat meiramhanasy: Taǵy da tapsyrysts Bergileriňiz keledi ma?

Ailin: Rahmet.Qainatylǵan kökönis bar ma?

Navat meiramhanasy: İa, bar.

Ailin: Rahmet.

Navat meiramhanasy: Desertke tapsyrysts beresizder me?

Ailin: Joq, rahmet.

Navat meiramhanasy: Astaryňyz dämdı bolsyn!

Ailin: Rahmet.

1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.
Нават мейрамханасы.

2. Төмендегі диалогты оқып шығыныз.

А: Сәлеметсің бе! «Нават» мейрамханасына тамақтануға барсақ қалай қарайсың?

В: Сәлеметсің бе! «Нават» мейрамханасына бармағалы да көп болған еді. Барайық.

А: Пицца өте дәмді екен.

В: Ия! Мен пиццаға осында соңғы рет келген кезде тапсырыс берген едім.

А: Палау қалай екен?

В: Өте жақсы, бірақ мен спагетти жақсырақ деп ойлаймын. Сіз не ұсынар едіңіз?

Даяшы: Мен лазаньяны ұсынар едім. Өте дәмді!

В: Онда лазанья алайын.

Даяшы: Жақсы. Тағы басқа не алғының келеді?

А: Жоқ, лазанья маған жеткілікті!

В: Мен де лазанья алсам деп едім.

Даяшы: Екі лазанья. Сіз тағы не алғының келеді?

В: Оған қоса кальмар алсам деп едім.

А: О, керемет! Мен грильдегі балықты алсам деп едім.

Даяшы: Балық балғын.

А: Тамаша. Мен грильдегі балықты аламын.

Даяшы: Сусынға не ішесіз?

А: Мен су аламын.

В: Мен шұбат алғым келеді.

Даяшы: Тапсырыс бергендеріңіз үшін раҳмет. Мен онда сусындар мен тағамдарды алып келейін.

В: Раҳмет.

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyryňyz. Navat meiramhanasy.

2. Tömendegi dialogty oqyp şyǵyňyz.

A: Sälemetsiň be! «Navat» meiramhanasyna tamaqtanuǵa barsaq qalai qaraisyň?

V: Sälemetsiň be! «Navat» meiramhanasyna barmaǵaly da köp bolǵan edi. Baraiyq.

A: Pissa öte dämdı eken.

V: İa! Men pissaǵa osynda soñǵy ret kelgen kezde tapsyrıys bergen edim.

A: Palau qalai eken?

V: Öte jaqsy, bıraq men spaghetti jaqsyraq dep oilaimyn. Sız ne ūsynar ediňiz?

Daiaşy: Men lazänäny ūsynar edim. Öte dämdı!

V: Onda lazänä alaiyn.

Daiaşy: Jaqsy. Taǵy basqa ne alǵyňyz keledi?

A: Joq, lazänä maǵan jetkılıktı!

V: Men de lazänä alsam dep edim.

Daiaşy: Ekı lazänä. Sız taǵy ne alǵyňyz keledi?

V: Oğan qosa kälmar alsam dep edim.

A: O, keremet! Men grildegı balyqty alsam dep edim.

Daiaşy: Balyq balǵyn.

A: Tamaşa. Men grildegı balyqty alamyn.

Daiaşy: Susynǵa ne işesiz?

A: Men su alamyn.

V: Men şūbat alǵym keledi.

Daiaşy: Tapsyrıys bergenderiňiz üçin rahmet. Men onda susyndar men taǵamdardy alyp keleiin.

V: Rahmet.

3. Төмөндегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

Мен күніге	тағамды өте дәмді	өте көп
Нават мейрамханасының	түрлері	таңғы ас ішемін
Тағамның	Нават мейрамханасынан	етіп даярлайды
Аспаздар	балықты	жақсы көремін
Мен	тағамдары	өте дәмді

3. Tömendegi örnekterdі säikestendırıñız. Söilemderdі oqyñyz.

Men künige	taǵamdy öte dämdı	öte köp
Navat meiramhanasyňň	türleri	tañgy as işemin
Taǵamnyň	Navat meiramhanasynan	etip daiarlaidy
Aspazdar	balyqty	jaqsy köremin
Men	taǵamdry	öte dämdı

4. Мәтін: Алакөлде жұзу

Медина: Сен жақсы жүзесің бе?

Айару: Мен жүзе аламын.

Медина: Жақсы, сен маған жүзуді үйретесің бе? Мен Алакөлге барайын деп едім. Алакөлде жұзу – менің арманым.

Айару: Мен онша жақсы жүзе алмаймын.

Медина: Жарайды, мені бастапқы деңгейде үйретесің бе?

Айару: Мен саған көмектесе аламын. Менің үйімде бассейн бар.

Медина: Жақсы, онда біз бассейнде жаттыға аламыз.

Айару: Ия, онда ертең сағат кешкі 5-те келсеңші.

Медина: Ол тым кеш емес пе?

Айару: Меніңше өте жақсы уақыт, себебі ол уақытта ыстық болмайды.

Медина: Жақсы идея екен.

Айару: Жақсы. Онда ертең кездескенше!

Медина: Жақсы.

4. Metin: Alakölde jüzu

A: Sen jaqsy jüzesiň be?

B: Men jüze alamyn.

A: Jaqsy, sen mağan jüzüdü üiretesiň be? Men Alakölge baraiyn dep edim.
Alakölde jüzu – meniň armanym.

B: Men onşa jaqsy jüze almailmyn.

A: Jaraidy, meni bastapqy deňgeide üiretesiň be?

B: Men saňan kömektese alamyn. Meniň üiimde basein bar.

A: Jaqsy, onda bız baseinde jattyǵa alamyz.

B: İa, onda erteň saǵat keşkı 5-te kelseňsı.

A: Ol tym keş emes pe?

B: Meniňše öte jaqsy uaqyt, sebebı ol uaqytta ystyq bolmaidy.

A: Jaqsy ideia eken.

B: Jaqsy. Onda erteň kezdeskense!

A: Jaqsy.

Менің есімім – Өсет. Менің жасым он екіде. Мен былтыр ата-анаммен бірге Алакөлге бардым. Біз жылда ата-анамның жазғы демалысында Алакөлге барамыз. Жазда Алакөлге барған ұнайды, Алакөл —Қазақстандағы ең ғажайып көлдердің бірі. Жаз айын былтыр керемет өткіздім. Алакөлде жүзу, күннің батқан сәтін Алакөлде қарсы алу - керемет сәттердің бірі. Алакөлде өткізген он қунде өзіммен жасты балалармен достастым. Олар да ата-аналарымен бірге Алакөлде жүзуге келген екен. Достарыммен бірге Алакөлдің жағасында ойындар ойнадық, бірге жүздік. Алакөлден кетер кезде, достарыммен қимай қоштастым.

**1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.
Алакөл, жағажай.**

Meniň esimim – Äset. Meniň jasym on ekide. Men byltyr ata-anammen birge Alakölge bardym. Bız jylda ata-anamnyň jazǵy demalysynda Alakölge baramyz. Jazda Alakölge barǵan ūnайды, Alaköl —Qazaqstandaǵy eň ǵajaiyp kölderdiň biri. Jaz aiyn byltyr keremet ötkizdim. Alakölde jüzu, künniň batqan sätin Alakölde qarsy alu - keremet sätterdiň biri. Alakölde ötkizgen on künde özimmen jasty balalarмен dostastym. Olar da ata-analarymen birge Alakölde jüzuge kelgen eken. Dostarymmen birge Alaköldiň jaǵasynda oiyndar oinadyq, birge jüzdik. Alakölden keter kezde, dostarymmen qimai qoštastym.

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qūrastyrynyz.

Alaköl, jaǵajai.

2. Төмендегі диалогты оқып шығыңыз.

А: Сәлеметсің бе! Алакөлден жаңа ғана оралғанынды естідім. Қалай болды?

В: Бұл керемет болды! Алакөлдегі жағажайларды араладым. Құм, мөлдір су және ауа-райы керемет болды!

А: Алакөлдің ең ірі шығанағында болдыныз ба?

В: Иә. Алакөлдің ең ірі шығанағы Алакөл шығанағында болдым. Мұндағы көрініс шынымен де өте әдемі екен.

А: Алакөлге қанша өзен құяды екен?

В: Алакөлге 15-тен аса өзен құяды екен. Сонымен қатар, Алакөлдің емдік қасиеті де бар екен.

А: Емдік қасиетінің болу себебі неде екен?

В: Көл сүзы минералды ресурстарға, иодқа, тұзға, химиялық элементтерге бай, судың денсаулыққа пайдасы медицинада дәлелденген.

А: Алакөлге баруды жоспарлаған едім. Емдік қасиеті жайында енді біліп отырмын. Мен үшін жаңа ақпарат.

В: Алакөл – баруға тұрарлық. Сапар сәтті болсын!

3. Төмендегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

Алакөл	15 өзен	58-60 км ³
Көлге	Балқаш-Алакөл	өте мол
Алакөл	емдік қасиеті	104 км
Алакөлдің	су көлемі	құяды
Көлдің	ұзындығы	жазығында орналасқан

2. Tömendegi dialogty oqyp şygyñyz.

A: Sälemetsiň be! Alakölden jaňa ğana oralğanyňdy estidim. Qalai boldy?

V: Bül keremet boldy! Alaköldegi jaǵajailardy araladym. Qūm, möldir su jäne aua-raiy keremet boldy! A: Alakoldıň eň ırı şyğanaǵynda boldyňyz ba?

V: İä. Alakoldıň eň ırı şyğanaǵy Alaköl şyğanaǵynda boldym. Mündäge körinіs synymen de öte ädemі eken.

A: Alakölge qansa özen qūiady eken?

V: Alakölge 15-ten asa özen qūiady eken. Sonymen qatar, Alakoldıň emdik qasieti de bar eken.

A: Emdik qasietiniň bolu sebebi nede eken?

V: Köl suy mineraldy resurstarǵa, iodqa, tüzǵa, himialyq elementterge bai, sudyň densaulyqqa paidasy medisinada däleldengen.

A: Alakölge barudy josparlaǵan edim. Emdik qasieti jaiynda endi bılıp ottyrmyn. Men üçin jaňa aqparat.

V: Alaköl – baruǵa tūrarlyq. Sapar sätti bolsyn!

3. Tömendegi örnekterdi säikestendiririz. Söilemderdi oqyñyz.

Alaköl	15 özen	58-60 km3
Kölge	Balqaş-Alaköl	öte mol
Alaköl	emdik qasieti	104 km
Alakoldıň	su kölemi	qūiady
Köldiň	üzyndyǵy	jazyǵynda ornalasqan

6. Бөлік: Байланыс

1. Мәтін: Туған күн кеші

Алихан: Салем! Туған күнің құтты болсын! Бүгін қанша жасқа толдың?

Раяна: Салем! Бүгін 15 жасқа толдым. Өзімді бақытты сезінемін. Туған күнімді атап өткенді жақсы көремін. Туған күн мен үшін көптеген сыйлықтар сыйланатын ең арнайы күн!

Алихан: Ата-анаң қандай сыйлықтар сыйлады?

Раяна: Олар сыйлықтың құпия екенін айтты. Мен ата-анамның сыйлығын кешке күтемін, себебі олар маған арнайы сыйлық дайындауда.

Алихан: Қалай ойлайсың, олардың сыйлығы қандай сыйлық болады деп ойлайсың?

Раяна: Менің жақсы көретін кітаптарымды сыйлайтын шығар деп күтемін.

Алихан: Мен де сенің кітапты жақсы көретінінді біліп, Том Сойердің кітабын сыйлыққа ала келдім. Армандарың орындала берсін!

Раяна: Қандай күшті, рахмет, менің досым!

Алихан: Туған күнінді жақсы өткізуіне тілекtespіn!

Туған күн!

Менің есімім Айжан. Бүгін менің туған күнім! Мен бүгін 10 жасқа толдым. Туған күн – мен үшін арнайы күн! Менің туған күнім сәуір айының 8-і. Сәуірде ағаштар бүршік атқан кезде менің туған күнім болады. Мен көктем мезгілін жақсы көремін. Мен туған күнімді ата-анаммен және бауырларыммен атап өткенді жақсы көремін. Ата-анам мен бауырларым бұл күні маған ұнайтын сыйлықтар сыйлайды. Отбасымызда туған күнімді жылда қызықты атап өтеміз.

1. Metin: Tuğan kün keşі

A: Salem! Tuğan künін qütty bolsyn! Bügіn qanşa jasqa toldyň?

B: Salem! Bügіn 15 jasqa toldym. Özіmdі baqytty sezінемін. Tuğan künімді atap ötkendі jaqsy köremін. Tuğan kün men üçin köptegen syilyqtar syilanatyn eñ arnaiy kün!

A: Ata-anaň qandai syilyqtar syilady?

B: Olar syilyqtyň qūpia ekenіn aitty. Men ata anamnyň syilygyn keşke kütemін, sebebі olar mağan arnaiy syilyq daiyndauda.

A: Qalai oilaisyň, olardyň syilygy qandai syilyq bolady dep oilaisyň?

B: Meniň jaqsy köretіn kitaptarymdы syilaityn şygar dep kütemін.

A: Men de seniň kіtапты jaqsy köretiniňdi bılıp, Tom Soierdіň kіtabыn syilyqqa ala keldim. Armandaryň oryndala bersin!

B: Qandai küsti, rahmet, meniň dosym!

A: Tuğan künімді jaqsy ötkizuiňe tilektespіn!

Tuğan kün!

Meniň esімім Aijan. Bügіn meniň tuğan künім! Men bügіn 10 jasqa toldym. Tuğan kün – men üçin arnaiy kün! Meniň tuğan künім säuir aiynyň 11-і. Säuirde ağaşтар бүршік atqan kezde meniň tuğan künім bolady. Köktem mezgіlin jaqsy köremін. Men tuğan künімді ata-anamмен jäne bauylarymmen atap ötkendі jaqsy köremін. Ata-anam men bauylarym bül kuni mağan ūnaityn syilyqtar syilaidy. Otbasymyzda tuğan künімді jylda qyzyqty atap ötemіз.

1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.

2. Төмендегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

Тұған күнің	шаттық пен қуанышқа	сыйласын
Әр сәт	орындала	болсын
Айналаңыз	күттү	берсін
Аспаныңыз	бақыт пен қуаныш	болсын
Армандарыңыз	ашық	толсын

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyryňyz.

2. Tömendegi örnekterdі säikestendiriniz. Söilemderdі oqyňyz.

Tuğan künin	şattyq pen quanyşqa	syilasyn
Är sät	oryndala	bolsyn
Ainalaňyz	qütty	bersin
Aspanyňyz	baqyt pen quanyş	bolsyn
Armandaryňyz	aşyq	tolsyn

3. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

Балауса: Сәлем. Мен Айжанмен сөйлесе аламын ба?

Айжан: Бұл Айжан. Бұл сенсің бе Балауса?

Балауса: Иә, сәлем. Қалайсың? Мен сені тек туған күніңмен құттықтағым келді! Күнің сәтті өтсін!

Айжан: Рахмет! Дәл солай. Ата-анам маған әдемі көйлек, ал әжем Том Сойердің кітаптар жинағын сыйлады. Сондықтан мен бүгін өте қуаныштымын.

Балауса: Мұны естігеніме қуаныштымын. Сен үнемі Том Сойердің кітаптарының толық жинағын алғың келген еді.

Айжан: Айтпақшы, мен бүгін кешке шағын туған күн кешін өткіземін. Бізге туған күн кешіне келесің бе, Балауса?

Балауса: Қуаныштымын. Бұл кеш сағат қаншада болады?

Айжан: Біз сағат 6-да бастаймыз. Менің бірнеше достарым келеді, оның ішінде сыныптастарым және менің немере тәтелерім бар.

Балауса: Туған күнге тәттілер ала келсем болады ма?

Айжан: Жоқ, ол үшін уайымдама. Менің анам алма бәлішін пісірді.

Балауса: Жарайды. Онда кешкі сағат 6 шамасында сенің үйінде боламын. Сол жерде кездесеміз.

Айжан: Көріскенше!

3. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

Balausa: Sälem. Men Aijanmen söilese alamyn ba?

Aijan: Bül Aijan. Bül sensiň be Balausa?

Balausa: İä, sälem. Qalaisyň? Men seni tek tuğan küniniňmen qüttyqtağym keldi! Küniniň sätti ötsin!

Aijan: Rahmet! Däl solai. Ata-anam mağan ädemı köilek, al äjem Tom Soierdiň kítaptar jinağyn syilady. Sondyqtan men bugün öte quanyştymyn.

Balausa: Mūny estigenime quanyştymyn. Sen ünemi Tom Soierdiň kítaptarynyň tolyq jinağyn algyň kelgen edi.

Aijan: Aitpaqşy, men bugün keşke sağyn tuğan kün keşin ötkizemin. Bızge tuğan kün keşine kelesiň be, Balausa?

Balausa: Quanyştymyn. Bül keş sağat qanşada bolady?

Aijan: Bız sağat 6-da bastaimyz. Meniň birneše dostarym keledi, onyň işinde synyptastarym jäne meniň nemere tätelerim bar.

Balausa: Tuğan künge tättüler ala kelsem bolady ma?

Aijan: Joq, ol üçin uaiymdama. Meniň anam alma bälışın písirdi.

Balausa: Jaraidy. Onda keşki sağat 6 şamasında seniň üniňde bolamyn. Sol jerde kezdesemiz.

Aijan: Köriskenşe!

2. Мәтін: Үйлену тойы

Үйлену тойы — жігіттің некелесуіне байланысты өз үйінде өткізілетін той. Мұны кейде келін түсіру тойы деп те атайды. Ата-ана екі жасты үйлендірмес бұрын жігіттің қалындықты туыстық араға жеті ата салып іздестіруін ескерген. Үйлену тойының алдында құда түсіп, жігіт жақ жаушы жіберген. Жаушы дәстүрді білетін адам болуы керек. Жаушы: «Сіздерде қыз бар, бізде үл бар, екі жасты үйлендіру үшін жаушылыққа келдім»-деп айтады. Қыз жақ жаушыны күтіп, ақсарбас малын сойып, тұған-туыстарын жинап, құдалық қунін белгілейді. Жаушы жібергеннен кейін жігіт жақ құда түсуге барады. Жігіт жақ кәдежолын жасайды. Құдалық тәтті болсын деп түрлі тәттілер, ірімшік, өрік-мейіз, дәмді тоқаштар апарады. Жігіт жақ қызға сырға салған кезде қызға бергек деп аталағын әшекейлі бас киімді кигізеді, сонымен қатар, қызға қойлек, жұзік, білезік, алқа сыйлыққа алып барады. Бергек бас киімі сәукеледен кішірек болады, бұл бас киім қыздың ұзатылатындығын білдіреді. Содан соң қызды ұзату тойы болады. Ұзату тойында сыңсу айтылады. Қызды ұзату тойынан кейін келін түсіру тойы өткізіледі. Жана түскен жас келінді босағадан оң аяғымен кіргізеді. Жас келін отқа май тамызады. Осы қүннен бастап ол келін атанады. Құдалар мен қонақтарға ас беріліп, ақсақалдар жас жұбайларға бата береді. Тойдан соң құдаларды құрметпен шығарып салады.

2. Metin: Üilenu toiy

Üilenu toiy — jıgittiň nekelesuňe bailanysty öz üiinde ötkiziletin toi. Müny keide kelin tüsürü toiy dep te ataidy. Ata-ana eki jasty üilendirmes bûryň jıgittiň qalyňdyqty tuystyq araňa jeti ata salyp ızdestiruň eskergen. Üilenu toiyynyň aldynda quda tüsip, jıgit jaq jauşy jıbergen. Jauşy dästürdi biletin adam boluy kerek. Jauşy: «Sızderde qyz bar, bîzde ül bar, eki jasty üilendiru üçin jauşylyqqa keldim»-dep aitady. Qyz jaq jauşynы kütip, aqsarbas malyn soiyp, tuğan-tuystaryn jinap, qûdalyq künin belgileidi. Jauşy jibergennen keiin jıgit jaq quda tüsuge barady. Jıgit jaq kädejolyn jasaídý. Qûdalyq tätti bolsyn dep türli tättiler, ırımsık, örök-meizz, dämdı toqaştar aparady. Jıgit jaq qyzga syrşa salğan kezde qyzga bergek dep atalatyn aşekeili bas kiimdi kigizedi, sonymen qatar, qyzga köilek, jüzük, bilezik, alqa syilyqqa alyp barady. Bergek bas kiimi säukeleden kışirek bolady, bül bas kiim qyzdyň üzatylatyndyğyn bildiredi. Sodan soň qyzdy üzatu toiy bolady. Üzatu toiyında syñsu aitylady. Qyzdy üzatu toiynan keiin kelin tüsürü toiy ötkizledi. Jaňa tüsken jas kelindi bosağadan oň aiağy men kirgizedi. Jas kelin otqa mai tamyzady. Osy kunnen bastap ol kelin atanady. Qûdalar men qonaqtarǵa as berilip, aqsaqaldar jas jübailarǵa bata beredi. Toidan soň qûdalardy qûrmetpen şygaryp salady.

1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.

2. Төмендегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

Азат пен	үлкен	болсын
Үй болу	серік	болсын
Бір-біріне	Айымның	болсын
Шаңырақтарың	кең	үйлену тойы
Керегелерің	бійк	жауапкершілік

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyrynyz.

2. Tömendegi örnekterdі säikestendiriniz. Söilemderdi oqyñyz.

Azat pen	ülken	bolsyn
Üi bolu	serik	bolsyn
Bır-bırine	Aiymnyň	bolsyn
Şaňyraqtaryň	keň	üilenu toiy
Keregeleriň	biňk	jauapkerşilik

3. Төменде берілген диалогты оқыңыз.

Айсана: Сәлем Сая. Қалыңыз қалай?

Сая: Сәлем, Айсана. Менде бәрі жақсы, рақмет. Айжаннын үйлену тойына неге бармадың?

Айсана: Сол құні нағашы тәтемнің туған құні болған еді, қай шараға барадымды таңдау қыын болды.

Сая: Сонымен, туған құнді таңдадың. Осындаі керемет тойға бармай қалдың.

Айсана: Ой, қандай өкінішті! Той жақсы өтті ма?

Сая: Эрине. Қалыңдық пен қүйеу бала бір бірімен керемет жарасып тұрды. Қалыңдыққа қымбат неке жүзігін сатып алышты. Сен жүзікті көргеніңде фой, көздің жауын алады!

Айсана: Бұл қыын емес! Тойдың қалай болғанын той суреттерінен және бейнебаяннан көремін деп ойлаймын.

Сая: Иә. Бұл жайында Азаттан сұраңыз.

Айсана: Тойда тағы не істедіңдер?

Сая: Біз бірге биледік, бірақ бұл кешке банкет залында болды. Бұған дейін біз мешітке, АХАЖ-ға және фотосессия жасау үшін бірнеше жақсы орындарға бардық.

Айсана: Содан кейін мейрамханаға бардындар ма?

Сая: Жоқ, олар жүз адамға арналған үлкен банкет залына тапсырыс берген екен.

Айсана: Бір құнде екі рәсім жасап үлгергені өте жақсы болған екен: діни және азаматтық.

Сая: Иә, біз де таңғалып қалдық. Оларды тек ғана АХАЖ-ға барады деп ойладық.

Айсана: Мен шынымен де қызықты оқиғадан қалып қалған сияқтымын.

Сая: Ия, солай. Мен түрмисқа шыққанда сен келесің деп ойлаймын.

Айсана: Мен де солай ойлаймын. Тойға шақырсаңыз, эрине келемін.

3. Tömende berılgen dialogty oqyñyz.

Aisana: Sälem Saia. Qalyñyz qalai?

Saia: Sälem, Aisana. Mende bärı jaqsy, raqmet. Aijannyň ülenu toiyна nege barmadyň?

Aisana: Sol künü naǵaşy tätemniň tuğan künü bolğan edi, qai şaraǵa bararymdy tañdau qiyн boldy.

Saia: Sonymen, tuğan kündi tañdadyň. Osyndai keremet toiǵa barmai qaldyň.

Aisana: Oi, qandai ökinişti! Toi jaqsy ötti ma?

Saia: Ärine. Qalyñdyq pen küieu bala bir bırımen keremet jarasyp türdy. Qalyñdyqqa qymbat neke jüzigin satyp alypty. Sen jüziktı körgeniňde gói, közdiniň jauyn alady!

Aisana: Bül qiyн emes! Toidyň qalai bolğanyn toi suretterinen jäne beinebaiannan köremin dep oilaimyn.

Saia: İä. Bül jaiynda Azattan sūrańyz.

Aisana: Toida taǵy ne istediňder?

Saia: Bız birge biledik, bıraq bül keşke banket zalynda boldy. Búğan deiin bız meşitke, AHAJ-ǵa jäne fotosessia jasau üçin bırneše jaqsy oryndarǵa bardyq.

Aisana: Sodan keiň meiramhanaǵa bardyňdar ma?

Saia: Joq, olar jüz adamǵa arnalǵan ülken banket zalyna tapsyrys bergen eken.

Aisana: Bir künde ekı räsım jasap ülgergeni öte jaqsy bolğan eken: dını jäne azamattyq.

Saia: İä, bız de tañǵalyp qaldyq. Olardy tek ǵana AHAJ-ǵa barady dep oiladyq.

Aisana: Men şynymen de qyzyqty oqıǵadan qalyp qalǵan siaqtymyn.

Saia: İa, solai. Men türmysqa şyqqanda sen kelesiň dep oilaimyn.

Aisana: Men de solai oilaimyn. Toıǵa şaqyrsańyz, ärine kelemin.

3. Мәтін: Құттықтаймыз!

Жанар: Айжан, сәлеметсің бе!

Айжан: Жанар, сәлеметсің бе!

Жанар: Айжан, сені erteң Нават мейрамханасында болатын тұған күн кешіне шақырамын. Ертең кешкі сағат 18:00-де басталатын тұған күн кешінің құрметті қонағы болыңыз!

Айжан: Жанар, мені тұған күніңе шақырғаның үшін рахмет! Сені тұған күніңмен құттықтаймын! Ғұмыр жасың ұзақ болсын! Жаңа жасың жақсылығымен келсін! Ертең міндettі түрде барамын.

Жанар: Рахмет! Күтемін.

Құрметті Ұстаздар!

Сіздерді Ұстаздар күнімен құттықтаймын. Шәкірттеріңіздің құрметті мен махаббатына бөлениңіздер. Шығармашылық ізденістер, ғылыми жаңалықтарыңыз арта берсін. Мерекелеріңізben! Мерейлеріңіз үстем болсын! Ғылымда жоғары жетістіктерге жете беріңіздер!

Ұстаз болу – жүректің батырлығы,

Ұстаз болу – сезімнің ақындығы,

Ұстаз болу – мінездің күн шуағы,

Азбайтұғын адамның алтындығы.

3. Metin: Qüttyqtaimyz!

Asem: Aijan, sälemetsiň be!

Aijan: Asem, sälemetsiň be!

Asem: Aijan, seni erteň Navat meiramhanasynda bolatyn tuğan kün keşine şaqyramyn. Erteň keşki saqat 18:00-de bastalatyn tuğan kün keşiniň qürmetti qonaǵy bolyńyz!

Aijan: Asem, meni tuğan künüňe şaqyrğanyň üçin rahmet! Seni tuğan küniniňmen qüttyqtaimyn! Ğumyr jasyň ūzaq bolsyn! Jaňa jasyň jaqsylygymen kelsin! Erteň mindettı türde baramyn.

Asem: Rahmet! Kütemin.

Qürmetti Üstazdar!

Sızderdi Üstazdar künimen qüttyqtaimyn. Şäkirtteriňizdiň qürmeti men mahabbatyna böleniňizder. Şygarmaşylyq izdenister, ġylymi jaňalyqtarynyz arta bersin. Merekeleriňizben! Mereileriňiz üstem bolsyn! Ğylymda joǵary jetistikterge jete beriňizder!

Üstaz bolu – jürektiň batyrlyǵy,

Üstaz bolu – sezimniň aqyndyǵy,

Üstaz bolu – minezdiň kün shaǵy,

Azbaitūğyn adamnyň altyndyǵy.

1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.

2. Төмендегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

Астанада	100 жылда алғаш рет	өткізді
Бір әuletте	шілдехана той	сүйінші сұрады
Ақерке	алып бала	алғаш рет атқа мінді
Мария	немересі	дүниеге келді
Көршімнің	немересіне	қыз бала дүниеге келді

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyryňyz.

2. Tömendegı örnekterdі säikestendırıñız. Söilemderdі oqyñyz.

Astanada	100 jylда alğash ret	ötkizdi
Bır äulette	şıldehana toi	süiinşı sūradы
Akerke	alyп bala	alğash ret atqamındı
Maria	nemeresi	düniege keldi
Körşimniň	nemeresine	qyz bala düniege keldi

3. Төменде берілген мәтінді оқыңыз.

Баланың дүниеге келуі - кез келген отбасының өміріндегі өте маңызды қадам. Сіз бұл қадамға дайын болуыңыз керек - бірге дайын болыңыз, бір-біріңізге және кішкентай дүниеге келетін балаға қатысты барлық жауапкершілікті түсініңіз. Отбасында сүйіспеншілік пен ынтымақта өмір сүрсе, өзара түсіністік пен сыйластық болса, сәбидің дүниеге келуі бұл отбасының нығаюына ықпал етеді. Балалы болу - сіздің бүкіл өміріңізді өзгертетін маңызды қадам.

3. Tömende berılgen mätindı oqyñyz.

Balanyň düniege kelui - kez kelgen otbasynyň ömırındağı öte mañyzdy qadam. Sız bül qadamğa daiyn boluyňyz kerek - birge daiyn bolyňyz, bir-biriňizge jäne kışkentai düniege keletin balaǵa qatysty barlyq jauapkersılıktı tüsiniňiz. Otbasynnda süiispenşilik pen yntymaqta ömir sürse, özara tüsünistik pen syilastyq bolsa, säbidiň düniege kelui bül otbasynyň nyǵaiuyna yqpal etedı. Balaly bolu - sizdiň bükil ömırıňızdı özgertetin mañyzdy qadam.

4. Мәтін: Ашылу салтанатында

«TOMEР» орталығының ашылу салтанатында!

«TOMEР» орталығының ашылу салтанатына қош келдіңіздер! Бұгін Алматы қаласында TOMEР орталығының ресми өкілдігінің ашылу салтанаты өтуде. Анкара университетіндегі TOMEР түрік тілі орталығы 1984 жылы құрылған. Анкара, Стамбул, Анталья, Аланья, Самсун, Бурса, Трабзон қалаларында филиалдары және 64 елде өкілдіктері бар ең ірі тіл орталығы. Бұл курстарды жыл сайын әлем бойынша шамамен 10 000 адам оқиды. Сертификат Түркияның барлық университеттерінде жарамды. Түркия университеттерінде білім алушы үміткерлерде TOMEР сертификаты болуы керек. TOMEР компаниясының Алматыдағы өкілдігі Түркияға бармай-ақ TOMEР Анкара сертификатына емтихан тапсыруға мүмкіндік береді. TOMEР сынағы – сіздің түрік тілін менгергенізді бағалайтын сынақ. TOMEР (Түрік және шетел тілдерін зерттеу және қолдану орталығы) негізгі мақсаты – шетелдіктерге түрік тілін үйрету. Түрік тілінде оқытылатын бағдарламаға оқуға түсsetін білім алушылар таңдаған бағыты бойынша оку үшін Түрік тілін оқыту орталығы (TOMEР) сынақтарында жеткілікті балл жинауы керек. Тест 5 негізгі бөлімнен тұрады. Бұл түрік тілін шет тілі ретінде менгерген білім алушылардың «Оқу, тындау, сөйлеу, жазу және грамматика» дағдыларын бағалайтын сынақ болып табылады. Эрбір оқу курсының соңында білім алушы TOMEР тестін тапсырады. Бұл сынақты B2 деңгейінде жақсы тапсырған білім алушы Түркиядағы университеттерге жеңілдіктермен оқуға түсү құқығына ие болады.

4. Metin: Aşyly saltanatynda

«TOMER» ortalıǵynyň aşyly saltanatynda!

«TOMER» ortalıǵynyň aşyly saltanatyna qos keldińizder! Bügın Almaty qalasynda TOMER ortalıǵynyň resmi ökildiginiň aşyly saltanaty ötude. Ankara universitetindegi TOMER türk tilı ortalıǵy 1984 july qūrylgan. Ankara, Stambul, Antälä, Alänä, Samsun, Bursa, Trabzon qalalarynda filialdary jäne 64 elde ökildikteri bar eñ ırı til ortalıǵy. Bül kurstardy jyl saiyn älem boynşa şamamen 10 000 adam oqidy. Sertifikat Türkianyň barlyq universitetterinde jaramdy. Türkia universitetterinde bilim aluşy ümitkerlerde TOMER sertifikaty boluy kerek. TOMER kompaniasynyň Almatydağı ökildigi Türk-iaga barmai-aq TOMER Ankara sertifikatyna emtihan tapsyruga mümkindik beredi. TÖMER synaǵy – sizdien türk tilin meñgereninidzı baǵalaityn synaq. TÖMER (Türk jäne şetel tilderin zertteu jäne qoldanu ortalıǵy) negizgi maqsaty – şeteldikterge türk tilin üiretu. Türk tilinde oqytylatyn baǵdarla-maǵa oquǵa tüsetin bilim aluşylar tańdaǵan baǵyty boynşa oqu üçin Türk tilin oqytu ortalıǵy (TÖMER) synaqtarynda jetkılıktı bal jinauy kerek. Test 5 negizgi bölümnen türady. Bül türk tilin şet tili retinde meñgergen bilim aluşylardyň «Oqu, tyńdau, söileu, jazu jäne gramatika» daǵdylaryn baǵalaityn synaq bolyp tabylady. Ärbir oqu kursynyň soňynda bilim aluşy TÖMER testin tapsyrady. Bül synaqty V2 deňgeinde jaqsy tapsyrğan bilim aluşy Türkadaǵy universitetterge jeñildiktermen oquǵa tüsü qūqyǵyna ie bolady.

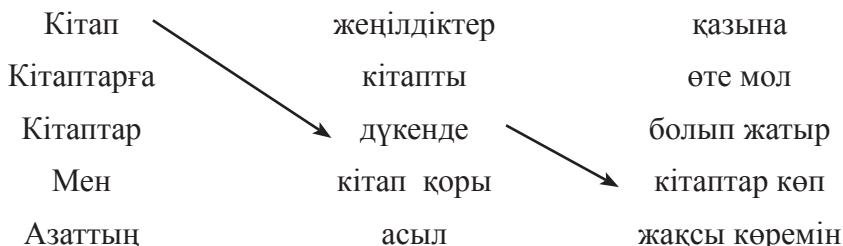

1. Төменде берілген сурет бойынша сөйлем құрастырыңыз.

Кітап дүкенінің ашылу салтанатында.

2. Төмендегі өрнектерді сәйкестендіріңіз. Сөйлемдерді оқыңыз.

1. Tömende berılgen suret boiynşa söilem qұrastyryňyz.

Kıtap dükeniniň aşyly saltanatynda.

2. Tömendegı örnekterdі säikestendırıñız. Söilemderdі oqyñyz.

Kıtap	jeňildikter	qazyna
Kıaptarǵa	kıaptı	öte mol
Kıaptar	dükende	bolyп jatyr
Men	kıtap qory	kıtaptar köп
Azattyň	asyл	jaqsy köremин

3. Төменде берілген мәтінді оқыңыз.

Кітаптар үйі қайда деп бір сәт ойланып көрдіңіз бе? Кітаптар үйі, әрине, кітапхана. Маған кітапханаға барған ұнайды. Ол жерде кітаптың ерекше өзіндік атмосферасы бар. Бірақ, өкінішке орай, бүгінгі өмірдің қарқынды дамуында кітапханаға үнемі уакыт бөліп, бару мүмкін емес. Бұл жағдайда кітап дүкендері сізге көмектесе алады. Қазіргі таңда оларды кітаптар үйі деп атауға болады. Заманауи гаджеттер қазіргі таңда адамдардың назарын өзіне көбірек аударуда. Соның себебінен, адамдар кітапты аз оқы бастады. Дегенмен, кітап дүкендерінде кезеккө тұратын жағдайлар өте көп. Себебі, қазіргі жастар кітап оқуға құмар және аса қызығушылық танытады. Қазіргі заманғы кітап дүкендерінің бірқатар мүмкіндіктері бар: кітаптарды арақашықтықтан, онлайн тапсырыс беріп сатып алуға болады, кітап дүкенінен кез келген талғамға сай, өзінізге ұнайтын кітаптарды сатып алуға болады.

3. Tömende berılgen mätindı oqyñyz.

Kıtaptar üiı qaida dep bir sät oilanyp kördiňiz be? Kitaptar üiı, ärine, kítaphana. Mağan kítaphanağa barğan ūnайды. Ol jerde kítaptyň erekşe özindik atmosferasy bar. Biraq, ökinişke orai, bügingi ömirdiň qarqyndy damuynda kítaphanağa ünemi uaqyt bölip, baru mümkün emes. Bül jaǵdaida kitap dükenderi sizge kömektese alady. Qazırgı taňda olardy kitaptar üiı dep atauǵa bolady. Zamanauı gajetter qazırgı taňda adamdardyň nazaryn özine köbirek audaruda. Sonyň sebebinen, adamdar kítapty az oqi bastady. Degenmen, kitap dükenderinde kezekke türatyn jaǵdailar öte köp. Sebebi, qazırgı jastar kitap oquǵa qūmar jäne asa qyzyǵuşylyq tanytady. Qazırgı zamanǵy kitap dükenderiniň bırqatar mümkünendikteri bar: kítaptardy araqaşyqtyqtan, onlain tapsyrys berip satyp aluǵa bolady, kitap dükeninen kez kelgen talǵamǵa sai, öziňizge ūnaityn kítaptardy satyp aluǵa bolady.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1979). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay., Ankara.
- Akyüz, Yahya (1989). Türk Eğitim Tarihi, Ankara.
- Demir, Celal, & YAPICI, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2).
- Demir, Şenol (2014). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi: Yöntemler, Uygulamalar, Öğrenme ve Öğretmede Karşılaşılan Bazı Sorunlar. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(7).
- Demirel, Özcan (1999). Öğretme sanatı. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Demirel, Özcan (2003): Yabancı Dil Öğretimi – Dil Pasaportu, Dil Biyografisi, Dil Dosyası. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirel, Özcan (1996). Genel Öğretim Yöntemleri, USEM Yay., Ankara.
- Duman, Asiye (2003). «Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi», Tübar-XIII-/2003-Bahar.
- Duman, Gül Banu (2013). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Materyal Geliştirme ve Materyallerin Etkin Kullanımı. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1(2), 1-8.
- Göçer, Ali (2009). Türkiye'de Türkçe'yi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Lise Öğrencilerinin Hedef Dile Karşı Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Electronic Turkish Studies, 4(8).
- Gülay, Naki (1988). "Yabancılara Türkçe Öğretiminin Politik Önemi", Dünyada Türkçe Öğretimi der., AÜ.TÖMER Yay. Ankara.
- Öksüz, Asım (2011). Türk Soylulara Türkiye Türkçesinin Öğretiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Türkçe Araştırmaları Akademik Öğrenci Dergisi/Academic Student Journal Of Turkish Researches, (1).
- Şengül, Kübra (2014). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Alfabe Sorunu. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 3(1).
- Yalçın, Alemdar (2012), Türkçe Öğretim Yöntemleri Yeni Yaklaşımlar, Akçağ Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, Mehmet Yalçın (2014). İki dillilik olgusu ve Almanya'daki Türklerin iki dilli eğitim sorunu. Turkish Studies International Periodical For the Languages, 1641-1651.